

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Evropské kulturní a duchovní dějiny

Bc. Kateřina Šamšulová

**Architektura pražských finančních ústavů do roku 1939
v evropském kontextu**

Diplomová práce

Vedoucí práce: **PhDr. Blanka Altová, Ph.D.**

Praha 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 2. 5. 2017

Kateřina Šamšulová

Poděkování

Děkuji vedoucí mé diplomové práce, paní PhDr. Blance Altové, PhD., za cenné a vysoce erudované rady, za pečlivý profesionální přístup i za emocionální podporu. Mým nejbližším pak děkuji za laskavou pomoc a zvláště za bezbřehou a neutuchající důvěru.

Obsah

Abstrakt.....	5
1. Úvod.....	6
1.1. Cíle a metody.....	14
1.2. Kritické zhodnocení pramenů a literatury	18
2. „Hledání národního slohu“	21
3. Architektura peněžních ústavů cca 1900 - 1918.....	51
4. Od národního slohu k internacionálnímu funkcionalismu.....	72
5. Závěr	99
Seznam zkoumaných budov pražských peněžních ústavů.....	109
Použité prameny a literatura.....	116

Abstrakt

V předložené diplomové práci se zabývám architekturou pražských finančních ústavů – bank, spořitelen a pojišťoven – od poloviny 19. století, tedy od realizace prvního reprezentativního sídla peněžního ústavu v Praze, do roku 1939. Soustředila jsem se na stavby v oblasti Nového Města Pražského v katastrálním území Prahy 1, v níž ve zkoumaném období došlo k největší koncentraci budov finančních ústavů v Praze.

Ve své diplomové práci se snažím evidovat a interpretovat jednotlivé stavby v historických, ekonomických a politických souvislostech v rámci zemského a státního celku habsburské monarchie, posléze i Československé republiky; a také v kontextu urbanistického a širšího architektonického vývoje v Praze a Evropě.

Klíčová slova: Architektura, urbanismus, banky, spořitelny, pojišťovny, 19. a 20. století, Praha, Čechy, Československo, historizující slohy, secese, kubismus, novoklasicismus, funkcionalismus.

Abstract

The diploma thesis deals with architecture of financial institutions in Prague – banks, savings banks and insurance companies – from the middle of the 19th century (when the first representative headquarters of financial institution in Prague was built) to 1939. The research of the thesis is focused on territory of Prague New Town, which is included in town area of Prague 1, where the highest concentration of these financial buildings was in whole research period.

The diploma thesis will register and interpret individual headquarters of financial institution in Prague in historical, economic and political context within the Czech lands and the Habsburg monarchy, then also within the Czechoslovak Republic; and in the context of urban and wider architectural development in Prague and Europe too.

Key words: Architecture, urbanism, banks, savings banks, insurance companies, 19th and 20th century, Prague, Bohemia, Czechoslovakia, historic style, Art Nouveau, cubism, neo-classicism, functionalism.

1. Úvod

Vznik moderních peněžních ústavů v Evropě přímo souvisí s tzv. finanční revolucí, která v západní Evropě započala již za merkantilismu a proto-industrializace a kterou k vrcholu přivedly zejména důsledky průmyslové a dopravní revoluce a prosazení kapitalistického podnikání v podmínkách volného obchodu. Finanční revoluce umožnila vznik a právní podporu nově se formujícího kapitalistického trhu, jeho prostředků v podobě platidel (papírových peněz a cenných papírů) a možností jejich transakcí a v neposlední řadě právě také zrod moderních finančních institucí.¹

První moderní bankovní ústavy v Evropě vznikaly v návaznosti na státní potřeby, tedy jako centrální banky konkrétních států. První taková instituce vznikla ve Švédsku v roce 1657, jako druhá následovala centrální banka Anglie v roce 1694.² Vedle těchto centrálních bank se později začala utvářet soustava bankovních institucí, které se orientovaly na sféru soukromého kapitálu – protože v oblasti soukromého podnikání se utvářela a postupně stoupala poptávka zápůjčního kapitálu pro oblasti průmyslu, dopravy, obchodu i zemědělství, zejména jako důsledek rozmachu průmyslové a dopravní revoluce, prosazení kapitalismu a komercializace zemědělství. První bankou, ve které se soustředil zejména soukromý kapitál, byla *Société générale pour favoriser l'industrie nationale* v Bruselu v roce 1822³, následovala *Disconto-Gesellschaft* v Berlíně (1851) a *Crédit mobilier* v Paříži (1852)⁴, a dále *Bank für Handel und Industrie* v Darmstadtu (1853).⁵

Poněkud odlišná situace byla ve vývoji dalších moderních peněžních institucí, a to spořitelen, jejichž prvotní ideou bylo pomáhat sociálně slabým vrstvám obyvatelstva. První spořitelny vznikly v Brunšviku (1765) a v Hamburku

---

¹ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*. Bankovní institut 1999, s. 68.

² Tamtéž, s. 5.

³ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 69.

⁴ HORSKÁ, Pavla, MAUR Eduard, MUSIL Jiří: *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*. Paseka 2002, s. 165.

⁵ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 69.

(1778),⁶ ale ke skutečnému rozmachu těchto ústavů došlo na přelomu 18. a 19. století v Německé říši a také ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska.⁷

Dalším typem peněžních ústavů, který patří do moderního systému těchto institucí, jsou pojišťovny, které původně v západní Evropě vznikaly především za účelem eliminovat rizika námořního obchodu. První taková pojištění nabízela od roku 1720 se souhlasem parlamentu londýnská společnost *Lloyd's*. Na kontinentu se nejvyhledávanější nabídkou pojišťoven stalo pojištění majetku, a to zejména budov proti požáru. První požární pojišťovna, *The Fire Office*, vznikla v Londýně, a to již v roce 1680. Významné postavení měla také londýnská pojišťovna *Phoenix*, která měla od roku 1786 své zastoupení i v Německé říši a ve Francii. Postupně vznikaly i „domácí“ pojišťovny v jednotlivých evropských státech, v německých zemích například houfně po velkém požáru Hamburku v roce 1824.⁸

I v habsburské monarchii se moderní finanční instituce zakládaly a vyvíjely v důsledku finanční revoluce, ovšem s určitým zpožděním oproti výše uvedeným státům. Potřebu úvěrů v Rakouském císařství měl nejdříve stát, až posléze též velcí obchodníci a podnikatelé. Prvním státním finančním ústavem byla *Privilegovaná rakouská národní banka*, která vznikla v roce 1816 ve Vídni a fungovala jako centrální státní banka, plně v područí státu, jeho politiky a finančních potřeb.⁹ Příznivá doba pro rozvoj dalších bankovních ústavů v habsburské monarchii nastala krátce po revoluci v roce 1848 - 1849, v období tzv. Bachova absolutismu, kdy sice došlo k omezení politického a společenského života, ale hospodářské aktivity rozmáhajících se podnikatelských vrstev omezovány nebyly, v mnoha ohledech byly dokonce podporovány. První nestátní banka vznikla v roce 1841 ve Lvově, ale ke skutečnému rozmachu moderních bankovních ústavů došlo až v období mezi lety 1853 – 1873, kdy jich na území

---

⁶ JINDRA, Zdeněk, JAKUBEC, Ivan a kol.: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*. Karolinum 2015, s. 397.

⁷ HÁJEK, Jan, PÍŠA, Rudolf: *180 let českého spořitelnictví: Česká spořitelna 1825 – 2005*. Eupress 2005, s. 12 – 13.

⁸ MARVAN, Miroslav: *Dějiny pojišťovnictví v Československu do roku 1918*. Novinář 1989, s. 23 – 24.

⁹ JUŘÍK, Pavel: *Historie bank a spořitelny v Čechách a na Moravě*. Libri 2011, s. 22 – 23.

monarchie vzniklo více než sto. V roce 1853 byla založena banka *Credit-anstalt*, která následně zaujala nejvýznamnější postavení ve státě.¹⁰

Prvním spořitelním ústavem Rakouského císařství se stala *První rakouská spořitelna*, zřízená ve Vídni v roce 1819. Fungovala na stejném principu „sociálního“ spořitelnictví, jaký přicházel ze západní Evropy. *První rakouská spořitelna* měla působit na celém území státu, avšak brzy se stala vzorem pro zakládání spořitelien ve významných zemských centrech – v roce 1820 v Lublani (Slovinsko), v roce 1822 v Innsbrucku (Tyrolsko) a Bregenzi (Voralbersko), v roce 1824 v Hollabrunnu (Weinviertel v Dolním Rakousku) a v roce 1825 v Praze (Království české).¹¹

Ve dvacátých letech vzniklo v habsburské monarchii také několik pojišťovacích ústavů, a to na základě císařského patentu z roku 1819, který stanovil podmínky vzniku soukromých pojišťoven. První pojišťovnou se stala *Azienda Assicuratrice*, založená v přístavním městě Terstu (Ilyrské království) hned v roce 1819; jako druhá byla v roce 1824 založená ve Vídni *První rakouská požární pojišťovací společnost*. O něco později vznikly v Terstu další pojišťovny: *Assicurazioni Generali* (1831) a *Riunione Adriatica di Sicurtá* (1838), které pak v pojišťovnictví monarchie hrály výraznou roli.¹²

V českých zemích se systém moderních peněžních institucí začal rozvíjet v druhé polovině 19. století, a to zejména v Praze. Tento proces byl plně svázaný s vývojem hospodářských poměrů v českých zemích a závislý na centrální politice státu. Praha zastávala roli zemského centra a před polovinou 19. století zde fungovalo pouze několik soukromých bankovních domů, které uspokojovaly poměrně malé finanční, respektive úvěrové, potřeby měšťanů a šlechty. Prvním pražským finančním ústavem se stala *Česká spořitelna*, založená českými stavy v roce 1825, po vzoru vídeňské *První rakouské spořitelny*.¹³ Ač vznikla až jako pátý spořitelní ústav v monarchii, brzy se co do významu, dle hodnocení Z. Jindry

---

¹⁰ JUŘÍK, Pavel: *Historie bank a spořitelien v Čechách a na Moravě*, s. 30.

¹¹ HÁJEK, Jan, PÍŠA, Rudolf: *180 let českého spořitelnictví: Česká spořitelna 1825 – 2005*, s. 14.

¹² JINDRA, Zdeněk, JAKUBEC, Ivan a kol.: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, s. 401.

¹³ HÁJEK, Jan, PÍŠA, Rudolf: *180 let českého spořitelnictví: Česká spořitelna 1825 – 2005*, s. 20.

a I. Jakubce, zařadila hned za *První rakouskou spořitelnu*.¹⁴ Stejně jako další evropské spořitelny vznikla i *Česká spořitelna* jako ústav „sociální“, jehož prostřednictvím měla být méně majetným vrstvám obyvatel vštípena schopnost hospodařit s penězi, měla být podpořena jejich spořivost, která jim měla zajistit finanční rezervu v době nezaměstnanosti, nemoci či stáří. Od roku 1844 byla tato praxe uzákoněna dekretem vídeňské dvorní kanceláře, tzv. *Rakouským spořitelním regulativem*, jehož cílem měl být nárůst počtu nově zřízených spořitel. ¹⁵ I přesto na dlouhou dobu zůstala *Česká spořitelna* jediným ústavem svého druhu v Praze, a to konkrétně do roku 1875, kdy byla založena *Městská spořitelna Pražská*.¹⁶ *Česká spořitelna* byla na delší dobu také jediným domácím spořitelním ústavem v českých zemích. Spořitelny založené v Brně (1826), Znojmě (1827) či Jihlavě (1828) totiž vznikly jako filiálky vídeňské *První rakouské spořitelny*. Další nové spořitelny vznikaly v českých zemích jen pozvolna, a to z počátku zejména v oblastech s převahou německého obyvatelstva (jako první spořitelna v Aši v roce 1847).¹⁷

V roce 1828 vznikla v Praze také *První česká vzájemná pojišťovna*, která se stala prvním pražským ústavem svého druhu a zaměřila se zejména na pojištění majetku proti škodám způsobené požárem. Dále v Praze působily také pojišťovny z Vídně a Terstu.¹⁸ Mimo Prahu byla v rámci českých zemí v roce 1830 zřízena ještě *Moravsko-slezská vzájemná pojišťovna* v Brně, avšak k dalšímu zakládání pojišťoven v českých zemích docházelo až od šedesátých let 19. století.¹⁹

První opravdová zakladatelská vlna moderních finančních ústavů se, z příčin nastíněných výše, v českých zemích vzedmula až po roce 1850. Nejstarší obchodní bankou v českých zemích byla *Mährische Escompte-Bank* založená v Brně v roce 1862. V Praze byla gründerská éra bankovních ústavů zpočátku spojena zejména se silnějším německo-českým kapitálem. První samostatná banka

---

¹⁴ JINDRA, Zdeněk, JAKUBEC, Ivan a kol.: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, s. 398.

¹⁵ KLAPAL, Jaroslav, KOUBA, Ivan: *Ve znamení jistoty. Česká spořitelna – 170 let tradice*. Nuga, Praha 1995, s. 7 – 8.

¹⁶ KLAPAL, Jaroslav, KOUBA, Ivan: *Ve znamení jistoty. Česká spořitelna – 170 let tradice*, s. 30.

¹⁷ JUŘÍK, Pavel: *Historie bank a spořitelny v Čechách a na Moravě*, s. 51.

¹⁸ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 96 – 97.

¹⁹ JINDRA, Zdeněk, JAKUBEC, Ivan a kol.: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, s. 402.

v Praze – *Böhmische Escompte-Bank* – založili pražští němečtí bankéři v roce 1863.²⁰ A právě tyto dvě eskomptní banky na území Království českého se staly v šedesátých letech nejvýznamnějšími ústavy mezi všemi mimo-vídeňskými eskomptními bankami v monarchii.²¹ Vedle banky s domácím česko-německým kapitálem v Praze fungovaly také filiálky některých vídeňských bank. První filiálku v Praze otevřela *Rakouská národní banka* již v roce 1847,²² nejvýznamnější postavení pak zaujala filiálka vídeňské *Credit-anstalt*, založená v Praze v roce 1857.²³ Tato pražská filiálka byla vůbec první pobočkou *Credit-anstalt* mimo Vídeň.²⁴

Čeští podnikatelé se v českých zemích a v monarchii prosazovali později než podnikatelé němečtí či židovští, a z počátku hledali pomoc spíše u institucí tzv. lidového peněžnictví, zejména záložen. Záložny s německým kapitálem vznikaly samozřejmě také, a to hlavně v pohraničních oblastech s převahou německého obyvatelstva, avšak význam českých záložen byl v českých zemích výraznější. Staly se prvními ústavy národnostně českého peněžnictví a později se zasadily také o vznik prvních národnostně českých bank, tak jako tomu bylo také v případě *Živnostenské banky* v Praze v roce 1869.²⁵ Záložny v českých zemích konkurovaly spořitelnám, využívali je především čeští klienti, zatímco spořitelny vyhovovaly bohatší měšťanské, převážně německé klientele.²⁶

Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let vzniklo v Praze hned několik českých pojišťoven a také první zajišťovna, které měly české vlastníky, na rozdíl od pražských bankovních ústavů, jež byly povětšinou v německých rukou. Avšak i nadále byl pražský pojišťovací trh ovládán silnými cizími pojišťovnami, zejména těmi terstskými – *Assicurazioni Generali* a *Riunione Adriatica di Sicurtá*.²⁷

---

²⁰ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 101 - 102.

²¹ JINDRA, Zdeněk, JAKUBEC, Ivan a kol.: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, s. 406.

²² JUŘÍK, Pavel: *Historie bank a spořitelny v Čechách a na Moravě*, s. 23.

²³ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 100.

²⁴ JINDRA, Zdeněk, JAKUBEC, Ivan a kol.: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, s. 407.

²⁵ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 109.

²⁶ JUŘÍK, Pavel: *Historie bank a spořitelny v Čechách a na Moravě*, s. 51.

²⁷ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 137 – 138.

Zakladatelskou vlnu peněžních ústavů v Praze, během které vzniklo téměř dvacet nových německých, smíšených i českých bankovních ústavů,²⁸ ukončil až otřes pražské burzy v dubnu 1872 a definitivně pak krach vídeňské burzy v květnu 1873, kdy zaniklo až 80% pražských bankovních ústavů.²⁹ Spořitelny a záložny tato krize výrazně nezasáhla, naopak pomohla jim v růstu vkladů, protože se zdály být spolehlivější než bankovní ústavy.³⁰

Změny v oblasti peněžních ústavů v Praze vyvolal až nový ekonomický rozmach Rakouska-Uherska na konci osmdesátých let 19. století. Většina pražských bankovních ústavů – jak domácích, tak i filiálek vídeňských bank – byla do té doby v německých rukou. Avšak od devadesátých let 19. století až do vypuknutí první světové války (s přerušením v době hospodářské krize na přelomu století) docházelo k výraznému rozmachu národnostně českého finančnictví. Vedle starší *Živnostenské banky*, která výrazně posílila svoje postavení (v době před vypuknutím války byla dokonce pátou nejvýznamnější bankou v celém Předlitavsku),³¹ bylo založeno mnoho dalších národnostně českých bankovních i spořitelních ústavů. Tuto snahu lze chápat i jako součást a projev ekonomické emancipace českého národa, kterou však provázelo stále vzrůstající národnostní napětí, a to i v ekonomické oblasti. Naopak z pohledu německého obyvatelstva se tato změna v poměru ekonomických sil ve prospěch Čechů jevila jako jisté riziko.

Výrazný nárůst významu a síly kapitálu pražských, převážně již tedy národnostně českých, peněžních ústavů v době předválečné, se také projevil zakládáním jejich filiálek nejen v českých zemích, ale na území celé monarchie. I přestože se české bankovníctví nevyrovnalo postavení vídeňských ústavů, zbavilo se provinční méněcennosti a vytvořilo z Prahy hned druhé nejvýznamnější finanční centrum Předlitavska, v němž výraznou převahu mělo finančnictví národnostně české nad německo-českým. Předválečný vývoj českého peněžnictví

---

²⁸ Tamtéž, s. 114.

²⁹ Tamtéž, s. 127.

³⁰ HÁJEK, Jan, PÍŠA, Rudolf: *180 let českého spořitelnictví: Česká spořitelna 1825 – 2005*, s. 35 – 36.

³¹ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 199.

tak dozajista přispěl k dovršení ekonomické emancipace Čechů a byl významným posledním krokem v utvoření moderního českého národa.³²

Zatímco pražské německé peněžní ústavy pak v době světové války dále plně podporovaly politiku monarchie, národnostně české ústavy již tak loajální k císaři a státu nebyly – jak dokládá například horlivost jednotlivých ústavů v upisování na válečné půjčky, v tom byly české ústavy výrazně zdrženlivější. Během válečné doby se také plně projevilo propojení – jak finanční, tak personální – českých peněžních ústavů s některými politickými stranami. Obecně byly pražské peněžní ústavy městských podnikatelských kruhů napojeny na mladočeskou stranu, velice konkrétně se toto spojení jeví v případě *Živnostenské banky* a mladočeské *Národní strany svobodomyšlné*, představované zejména osobou Jaroslava Preisse. Během válečných let se postoj českých peněžních ústavů vůči Rakousku-Uhersku plně zformoval – v čele s Jaroslavem Preissem a Aloisem Rašínem - bojkotovaly válečné půjčky, shromažďovaly vlastní jmění pro poválečnou situaci, někteří představitelé se dokonce přímo zapojili do domácího odboje (Preiss i Rašín byli členy *Mafie*, která mimo jiné předávala zahraničnímu odboji informace o politice, hospodářství i finanční situaci monarchie). Kapitálově silná *Živnostenská banka*, teď navíc spojená s národním bojem, tak byla předurčena k vedoucí úloze v hospodářství nového československého státu.³³

Nově vzniklý stát v podstatě přebral strukturu finančních ústavů, tak jak se vytvořila na jeho území již za dob habsburské monarchie. Avšak hned od počátku se snažil oslabit vliv vídeňských ústavů, které byly kapitálově stále velice silné. To se podařilo také díky měnové reformě uskutečněné v březnu 1919 ministrem financí Aloisem Rašínem, mimo jiné i po poradách s ředitelem *Městské spořitelny pražské* Vilémem Pospíšilem.³⁴ Filiálky vídeňských bank, které pracovaly s rakouskou měnou, tak nemohly přímo poskytovat úvěry československým podnikům, které se proto obracely na domácí ústavy, z nichž kapitálově silnější byly ty původně národnostně české.³⁵ Kontrolu nad vídeňskými ústavami získal stát

---

³² Tamtéž, s. 177.

³³ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 192 – 204.

³⁴ KLAPAL, Jaroslav, KOUBA, Ivan: *Ve znamení jistoty. Česká spořitelna – 170 let tradice*, s. 55.

³⁵ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 203 – 231.

také díky tzv. nostrifikaci bank, kdy byly nařízením ministerstva financí ze září roku 1920 stanoveny jasné podmínky podnikání cizích bankovních ústavů na území československého státu.³⁶

Po vzniku Československa tak došlo k velkému rozvoji peněžních ústavů na území státu. Svě postavení posílily starší domácí ústavy na úkor těch vídeňských, dále byly zakládány nové, především československé, respektive české ústavy. V oblasti finančnictví došlo také k výraznému nárůstu zahraničního, zejména západoevropského kapitálu – z největší části anglického, francouzského a belgického.³⁷ Během prvních poválečných let tak byla stabilizována struktura československého finančnictví, které pak bylo úzce spjato s hospodářstvím mladého státu a s jeho hospodářskou politikou. Zejména pak národnostně české bankovní ústavy měly výrazně dobré vztahy se státem, státními orgány a československou vládou a skrze tzv. bankovní konsorcium pro státní úvěrové operace organizovaly mimo jiné státní půjčky.³⁸ Z doby konce monarchie se do československého finančnictví navíc transformovalo propojení některých bankovních institucí s konkrétními politickými stranami či politiky (tak jako tomu dále bylo u *Živnostenské banky* a *Agrární banky československé*, či nově u *Banky československých legií*³⁹ nebo u banky *Credit-anstalt der Deutschen*⁴⁰).

Po roce 1918 se postupně stabilizoval systém peněžních institucí, jež zahrnoval ústřední emisní banku (nejprve *Bankovní úřad při ministerstvu financí*, od roku 1926 *Národní banka Československá*) a *Poštovní spořitelnu*, také úzce provázanou se státem, dále množství obchodních bank, zemské bankovní ústavy, hypoteční banky, spořitelny a ústavy lidového peněžnictví, doplněné soukromými bankovními domy. První otřes zažilo československé peněžnictví na přelomu let 1922 – 1923 za tzv. deflační krize, která zasáhla zejména nově založené ústavy.⁴¹

---

³⁶ JUŘÍK, Pavel: *Historie bank a spořitelen v Čechách a na Moravě*, s. 115.

³⁷ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 233.

³⁸ Tamtéž, s. 246 – 247.

³⁹ Tamtéž, s. 249 – 250.

⁴⁰ KUBŮ, Eduard a kol.: *Finanční elity v českých zemích (Československu) 19. a 20. století*. Dokořán 2008, s. 200 – 201.

⁴¹ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 240.

Dopad velké hospodářské krize na dříve založené peněžní ústavy na území státu tak zdrcující nebyl.⁴²

Československé peněžní ústavy se v období První republiky podílely na fungování československého státu, pomohly financovat jeho chod a později i vyzbrojování armády a budování pohraničního opevnění. Kupodivu se nesnažily – zřejmě stále s ohledem na národnostní a politická hlediska – rozšířit svoje pole působnosti do západní Evropy, a to ani v období třicátých let, kdy už republice hrozilo zjevné nebezpečí.⁴³

Význam pražských peněžních ústavů je tedy, z hlediska hospodářského a politického, nezpochybnitelný. Vznik a rozvoj novým pražských peněžních ústavů od poloviny 19. století přinesl Praze také impulz pro rozvoj v oblasti architektury a urbanismu. Nově vzniklé peněžní ústavy se postupně snažily získat významná strategická místa v městském plánu k výstavbě svých reprezentativních sídel. Snaha reprezentovat společenské a ekonomické i politické ambice svých zakladatelů i svých budoucích klientů je vedla k promyšlenému výběru architektů i architektonických typů, slohů i stavebních materiálů čímž se výrazně obohatil architektonický repertoár Prahy. Paláce peněžních ústavů měly především reprezentovat – ekonomickou sílu, bohatství, a tradici, zřejmě i národní charakter – daného ústavu a vzbuzovat dojem jistoty. Potřeba reprezentace se navíc posilovala díky prohlubujícímu se konkurenčnímu „boji“ mezi větším množstvím nově vznikajících ústavů. Architektura budov peněžních ústavů se tak stala výrazným nástrojem reprezentace jednotlivých ústavů ve veřejném prostoru.

1.1. Cíle a metody

V této diplomové práci se budu zabývat vnější architekturou reprezentativních budov pražských finančních ústavů – tedy bank, spořitelen a pojišťoven – od začátku jejich výstavby, tedy od poloviny 19. století až do roku 1939; tedy do konce období tzv. První republiky.

---

⁴² Tamtéž, s. 242 – 244.

⁴³ JUŘÍK, Pavel: *Historie bank a spořitelen v Čechách a na Moravě*, s. 132.

Zaměřila jsem se na tu oblast Prahy, ve které došlo po celé zkoumané období k největší koncentraci budov peněžních ústavů, tedy na Nové Město Pražské. Představitelé peněžních ústavů se snažili získat k výstavbě svých sídel strategicky významná místa ve městě s ohledem na svou působnost a společenské zaměření. Ve zkoumaném období to byla zejména oblast mezi Starým a Novým Městem, tedy v prostoru zbouraných městských hradeb, a dále nově budované bulváry na Novém Městě Pražském. Konkrétně se tedy jedná o oblast, která spadá do katastrálního území Prahy 1 a je vymezena ulicemi mezi Starým a Novým Městem – Národní třídou, ulicí 28. října, Na Příkopě, Náměstím Republiky, ulicí Revoluční – přičemž z logiky věci do práce zahrnu i staroměstskou stranu těchto ulic. Dále pak stanovené teritorium ohraničují Masarykovo nábřeží, ulice Myslíkova, Spálená, Lazarská, Vodičkova, Žitná, Legerova a Wilsonova (viz mapa zkoumané oblasti v obrazové příloze na přiloženém CD).

Z tohoto vymezení vyplynul soubor v této práci zkoumaných budov pražských peněžních ústavů, který zahrnuje pouze budovy velkých peněžních ústavů – tedy bank, spořitelen a pojišťoven – jež vznikly jako novostavby přímo určené pro účely těchto ústavů. Zohledňovat tedy nebudu přestavby ani úpravy starších budov, které pro zkoumané téma nemají tak vypovídající hodnotu; stejně jako budovy jiných typů peněžních ústavů – konkrétně třeba záložen, které v tehdejší Praze nehrály tak zásadní roli a jejich vliv byl patrný zejména v pražských aglomeracích či v jiných menších městech. Zkoumaný soubor tedy obsahuje 33 budov, které vznikly přímo jako reprezentativní sídla 27 různých pražských peněžních ústavů – 20 z nich do roku 1918, 13 dalších v období První republiky (viz přiložený Seznam zkoumaných budov pražských peněžních ústavů).

Tyto budovy budu sledovat jednak v širším evropském kontextu vývoje peněžních ústavů, blíže pak v rámci habsburské monarchie a zejména Prahy a zároveň také v kontextu architektonického vývoje v Evropě, na území monarchie, Čech a v urbanistickém celku Prahy. Sledované stavby nebudu hodnotit pouze v rámci architektonického a urbanistického vývoje, ale především v souvislostech procesu národní a posléze i politické emancipace českého národa, kdy

architektura, respektive volba stavebního slohu a ovládnutí určitého místa v obrazu města byly také reprezentací národních i politických strategií. Budu se snažit tyto významy doložit nejen interpretací architektury v evropském a místním kontextu, ale také s pomocí dobové rétoriky zachycené v textových pramenech různé povahy. K věrohodnému určení a výkladu těchto významů poslouží také znalost okolností založení jednotlivých pražských peněžních ústavů či relevantní historicko-ekonomicko-politická situace jednotlivých ústavů a souvislostí mezi nimi. Vycházím z předpokladu, že klíčovým významem, který měla představovat architektura pražských finančních ústavů v době existence habsburské monarchie, bylo vyjádření příslušnosti jednotlivých ústavů, respektive jejich zakladatelů a tedy původců kapitálu, k českému či německému národu a programu národních hnutí. Tento předpoklad se budu snažit ve své práci potvrdit, popřípadě vyvrátit. Dále budu sledovat, zda a jak se tyto národní programy v „řeči architektury“ přenesly a měnily ve stavbách peněžních ústavů v době trvání První československé republiky.

Dále budu ve své práci sledovat jako nositele významů v architektuře architekty, popřípadě i stavitele, budov jednotlivých pražských peněžních ústavů. Respektive pokusím se popsat kritéria, podle kterých byli architekti pro jednotlivé realizace vybíráni, zda se více přihlíželo k jejich národní či umělecké „reputaci“ či jiným, např. firemním nebo politickým vazbám. V té souvislosti se budu snažit postihnout síť kontaktů a vztahů mezi jednotlivými architekty a stavebníky, potažmo i osobnostmi ze správ jednotlivých ústavů.

V neposlední řadě se budu věnovat zařazení zkoumaných budov do urbanistické situace zkoumané oblasti Prahy a sledovat, zda je zde patrné úsilí vytvořit pražské finanční centrum – tedy místo koncentrace sídel peněžních ústavů. Zajímavé také bude sledovat předchozí objekty, které musely ustoupit novostavbám sídel peněžních ústavů, a popřípadě hledat v nových budovách ústavů možné odkazy na tyto původní objekty.

K naplnění těchto cílů (otázek) práce jsem si tedy vytýčila okruh pramenů: v první řadě stavby samotné. V té souvislosti jsem se snažila shromáždit další dostupné obrazové prameny – plány, dobové fotografie – a analyzovat a

v dobových souvislostech interpretovat stavební typ a architektonický sloh, vnější ikonografické prvky budov v kontextu místa a širšího evropského architektonického vývoje s ohledem na specifika architektury finančních ústavů. K tomu účelu jsem se musela seznámit (metodou kompilace a komparace odborné literatury) s hospodářskou historií, zejména s historií finančních institucí v Evropě – v monarchii – v Praze. Zejména jsem se zaměřila na otázky, v jakém slohu se stavěla sídla finančních institucí a zda se v té souvislosti utvářela nějaká specifika (ve srovnání s ostatní dobovou architekturou). Opět s využitím metod komparace a kompilace jsem studovala literaturu topografickou nebo z oblasti historie architektury. Z této fáze přípravy vyplynulo, že evropská i lokální architektura, respektive architekti – stavebníci v období historismu i počínající moderny programově reagovali na vývoj národních hnutí buď tím, že přijímali a šířili vědomí, že určité slohy, slohové motivy mají národní či morální významy (vystihují ducha národa) a v té souvislosti spolupracovali i se sochaři, malíři, mozaikáři, kteří tuto ikonografii rozvíjeli ve figurální výzdobě staveb. V období moderny se sice projevil odklon od národních témat a symbolů, nikoli však od přesvědčení, že architektura je mj. i politická reprezentace, symbolické významy se však v architektuře měly vyjadřovat spíše uměleckou kvalitou stavby. Tyto zpětné odborné interpretace architektury sledovaného období se většinou opíraly o dobové texty architektů, historiků, teoretiků i publicistů, proto jsem ke sledovaným stavbám dohledávala i textové prameny tohoto typu a ve své práci použila buď jako přímé citace nebo potvrzení analýzy architektury.

Zaměření na architektky jako nositele významů v architektuře mne přivedlo ke studiu samostatných biografických textů, slovníků nebo biografických poznámek v umělecko-topografické nebo uměleckohistorické literatuře a ke studiu dochované korespondence, pozůstalostí apod. Z těchto textů vyplynuly v některých případech i personální vazby mezi architektky samotnými, mezi architektky a staviteli a architektky a stavebníky atd.

1.2. Kritické zhodnocení pramenů a literatury

Nejdůležitějším typem pramene pro tuto práci byly stavby samotné, jako obrazové hmotné prameny. Za účelem interpretace jejich stavebního typu a architektonického slohu v místním i evropském kontextu jsem provedla formální, slohovou a obsahovou analýzu jejich fasád. Vedle samotných staveb byly zásadním obrazovým pramenem k analýze a interpretaci architektury zkoumaných budov také stavební plány, dobové fotografie a plány města. Převážnou část zkoumaných stavebních plánů a také některé dobové fotografie budov jsem našla v pozůstalostech jednotlivých architektů uložených v příslušných fondech v Archivu Národního technického muzea, v oddělení architektury a stavitelství. Některé stavební plány a nákresy a zejména pak dobové fotografie byly otištěny v dobovém tisku – převážně tedy v odborném, zaměřeném na architekturu a stavitelství, ale také v neodborném dobovém tisku. V některých případech obsahovaly pozůstalosti architektů v Archivu Národního technického muzea, vedle pro mě důležité obrazové dokumentace, také zásadní textové prameny, a to zejména korespondenci architektů s některými peněžními ústavy – buď v rámci architektonických soutěží na sídla peněžních ústavů či již v rámci zadání konkrétních zakázek jejich realizací. Relevantní výběr architektonických plánů a nákresů z těchto pozůstalostí a dobových fotografií – prostřednictvím reprodukcí – pak přikládám také v obrazové příloze diplomové práce na přiloženém CD.

Důležitým textovým pramenem pro mě byly také dobové články o jednotlivých zkoumaných budovách, o vyhlášení, průběhu či výsledku jejich architektonických soutěží, či popisu výsledku konkrétní realizace, často při příležitosti otevření konkrétní budovy. Další dobové články a statě byly věnovány obecněji architektuře v Praze nebo v českých zemích, či architektonické teorii. Tyto texty byly otištěny v dobovém tisku – z větší části v odborném (*Volné směry, Architektonický obzor, Styl, Stavba, Stavitel* a další), ale také v neodborném, převážně pražském dobovém tisku (*Český svět, Světozor, Zlatá Praha* a další). Tyto dobové texty architektů, historiků, teoretiků i publicistů jsem v práci – často ve formě přímých citací – použila jako ilustraci či potvrzení analýzy staveb a situací vycházející primárně z výše uvedených obrazových pramenů. Důležitým

textovým pramenem, jenž z mého pohledu lze také považovat za pramen nikoli za literaturu, pro mě bylo vedle článků či statí v dobovém tisku také několik publikací, vydaných jednotlivými peněžními ústavy u příležitosti otevření jejich nového reprezentativního sídla.

Literaturu, z níž jsem v předkládané diplomové práci čerpal, lze pro lepší orientaci a s ohledem na rozsah zkoumaného tématu rozčlenit na tři základní skupiny: na literaturu týkající se obecných hospodářských, politických a sociálních dějin, dále na literaturu věnující se vývoji architektury, jejím jednotlivým obdobím a jednotlivým architektům, a dále na literaturu popisující historii, vývoj a také architekturu sídel jednotlivých zkoumaných pražských peněžních ústavů.

Odrazovým můstkem pro předkládanou práci byla literatura týkající se obecných hospodářských, politických a sociálních dějin, s největším důrazem na ty hospodářské. Největším přínosem pak byla literatura věnující se samotným dějinám finančnictví, z nichž nejucelenější výklad podává kniha *Dějiny bankovníctví v českých zemích* od kolektivu autorů v čele s profesorem Zdeňkem Jindrou,⁴⁴ jež se vedle bankovníctví věnuje také dalším odvětvím finančnictví – spořitelnictví a pojišťovnictví. Profesor Zdeněk Jindra se ve své badatelské a publikační činnosti soustavně věnuje oboru hospodářských dějin zemí střední Evropy 19. a 20. století. Dalším autorem, jenž se tomuto tématu dlouhodobě věnuje a stejně jako profesor Jindra působí na Ústavu hospodářských a sociálních dějin FF UK, je profesor Eduard Kubů, z jehož díla se předkládaná práce odkazuje zejména na publikaci *Finanční elity v českých zemích (Československu) 19. a 20. století*.⁴⁵ Předkládaná práce se dále odkazuje také na literaturu věnující se hospodářským a politickým dějinám Prahy.

Další oddíl použitých pramenů a literatury se již věnuje vývoji architektury a urbanismu ve zkoumaném období, jednotlivým architektonickým stylům, jež se uplatnily v architektuře sídel pražských peněžních ústavů, či jednotlivým architektům, jež se podíleli na realizacích těchto sídel. Pramennou základnu

---

⁴⁴ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*. Bankovní institut 1999.

⁴⁵ KUBŮ, Eduard, ŠOUSA, Jiří: *Finanční elity v českých zemích (Československu) 19. a 20. století*. Dokořán 2008.

v této skupině tvoří zejména, již uváděné, odborné články a statě samotných architektů, teoretiků a kritiků architektury a dalších redaktorů odborných periodik vydávaných ve zkoumaném období, nejčastěji časopisů *Volné směry*, *Architektonický obzor*, *Styl* a dalších. Z umělecko-topografické a uměleckohistorické literatury věnující se pražské architektuře zkoumaného období jsou pak pro předkládanou práci nejzásadnější publikace současného historika umění profesora Jindřicha Vybírala, zejména pak monografie *Česká architektura na prahu moderní doby* či studie *Německá architektura v Praze v letech 1900 - 1918*.⁴⁶ Zásadním zdrojem pro předkládanou práci byly také publikace dalších tří významných současných historiků umění a architektury, kteří se soustavně věnují české či přímo pražské architektuře 19. a 20. století, a to profesora Rostislava Šváchy, Zdeňka Lukeše a Venduly Hnídkové. Podstatné byly také zejména velké monografie a další biografické texty, popřípadě biografické poznámky v umělecko-topografické a uměleckohistorické literatuře, o životě a díle jednotlivých architektů, podílejících se na realizacích zkoumaných budov pražských peněžních ústavů.

Třetí oddíl pramenů a literatury použitých v předkládané diplomové práci byl věnován samotným zkoumaným pražským peněžním ústavům, a to jak dějinám jednotlivých institucí, tak architektuře jejich sídel. Pramennou základnu v této skupině tvoří především publikace, vydávané často přímo samotnými ústavy, k různým výročím jejich existence či přímo k otevření jejich nového sídla, tak jak je vydala například Hypoteční banka Království českého, Zemská banka Království Českého, Živnostenská banka pro Čechy a Moravu a další.⁴⁷ Významným pramenem jsou, výše již také uváděné, dobové články přinášející informace o průběhu či výsledcích architektonických soutěží na jednotlivá sídla či přímo popisující novostavby sídel jednotlivých ústavů (často i s reprodukcemi projektů či fotografiemi hotových novostaveb), vydávaných především

---

⁴⁶ VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby. Devatenáct esejů o devatenáctém století*. Argo 2002.

VYBÍRAL, Jindřich: *Německá architektura v Praze v letech 1900 - 1918. Tvůrci a záměry*. In: *Umění*, 2003, r. 51, č. 4.

⁴⁷ *Budova Zemské banky království českého v Praze*. Zemská banka, Praha 1900.

ŽENÍŠEK, Bedřich: *Vznik a vývoj Hypoteční banky království českého*. Praha 1915.

Živnostenská banka v Praze. 1869 – 1918. Unie, Praha 1918.

v soudobých odborných periodících – zejména v časopisech *Architektonický obzor*, *Časopis československých architektů*, *Styl*, *Stavba*, *Stavitel*; ale i v dalších soudobých periodících, jako například v časopisech *Český svět*, *Světobzor*, *Zlatá Praha* a dalších. Nabídka literatury o architektuře pražských peněžních ústavů není široká, respektive ucelené dílo o tomto tématu v podstatě nenajdeme. Základní informace, a zejména pak odkazy na pramenné zdroje, poskytují encyklopedické publikace z řady *Umělecké památky Prahy* (Díl 1. a 2.).⁴⁸ Přímou architektuře pražských peněžních ústavů se potom, vedle architektury dalších veřejných budov v Praze, věnuje v jedné kapitole také publikace *Umění jako dekorace a symbol* historika umění profesora Romana Prahla,⁴⁹ avšak – pro předkládanou práci – „pouze“ z pohledu plastické dekorace těchto budov.

2. „Hledání národního slohu“

Se vznikem, stabilizací a zejména rozvojem prvních moderních evropských finančních ústavů vyvstala potřeba zvolit pro tyto instituce vhodný stavební typ a architektonický sloh, který by jednak vyhovoval praktickým potřebám ústavů a zároveň reprezentoval národní i společenský původ jejich kapitálu. Nejstarší evropské peněžní ústavy vznikaly v 17. století, byly reprezentací jednotlivých států a jejich sídla byla postavena v klasicizujících slozích, podobně jako jiné státní úřední budovy, které svým zevnějškem připomínaly královské a aristokratické paláce. První moderní bankovní ústav v Evropě, centrální banka švédského království Sveriges Riksbank, si svoje sídlo ve Stockholmu, dokončené v roce 1680,⁵⁰ vybuodovala ještě ve formě barokního klasicismu, který byl v té době státním – královským slohem.⁵¹ Sídlo druhé nejstarší evropské centrální banky, Bank of England, bylo realizováno ve stylu palladiánského neoklasicismu. Architekt John Soane v tomto stylu postupně v

⁴⁸ BAŤKOVÁ, Růžena (ed.): *Umělecké památky Prahy. Díl 2. Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady*. Academia 1998.

VLČEK, Pavel a kol.: *Umělecké památky Prahy. Díl 1. Staré město a Josefov*. Academia 1996.

⁴⁹ PRAHL, Roman, ŠÁMAL, Petr: *Umění jako dekorace a symbol*. Gallery 2012.

⁵⁰ <http://www.riksbank.se/en/The-Riksbank/The-building/> 9. 2. 2017

⁵¹ BORNGÄSSEROVÁ, Barbara: *Barokní architektura ve Skandinávii*. In: KÖNEMANN, Rolf (ed.): *BAROKO*. Slovart 1999, s. 182 – 183.

letech 1788 – 1833 přestavěl všechny budovy banky.⁵² Cílem palladiánského novoklasicismu byl návrat k „pravým a ušlechtilým pravidlům“, které byly uskutečňovány v antické architektuře. Ohlasy antiky palladiánský novoklasicismus často nečerpal z antických originálů, ale z jejich interpretace prostřednictvím díla architekta Andrea Palladia nebo z kreseb anglického umělce Iniga Jonese, který renesanční architekturu Andrea Palladia během cest po Itálii zaznamenal a pro Anglii tak zprostředkoval.⁵³ Obliba palladiánského novoklasicismu v Anglii souvisela s jejím politickým uspořádáním, odlišným od kontinentální Evropy, jež se vyznačovalo neustálým bojem mezi korunou a parlamentem, kdy se venkovská šlechta a měšťané dožadovali podílu na politické moci. Architektura v Anglii tak nebyla nástrojem pouze státní moci nebo katolické církve (kvůli rozchodu Anglie s katolickou církví a vytvořením národní - později protestantské - církve v roce 1534). Palladiánský novoklasicismus vyjadřoval sebevědomí šlechty a měšťanstva, které mělo významný podíl na politické moci a vědomě se hlásilo k odkazu antiky a italských městských republik.⁵⁴ Palladiánský novoklasicismus a později i novorenesance se v Anglii díky svému významu staly vhodným slohem také pro budovy finančních ústavů. Ve stylu palladiánského novoklasicismu byla vystavěna budova Královské burzy v Londýně, po požáru nově zbudovaná Sirem Williamem Titem v roce 1844, v níž své sídlo našla také pojišťovna Lloyd's.⁵⁵ Jedna z prvních spořitelen sídlila v Sheffieldu v budově neorenesanční.⁵⁶ Vhodnost klasického stylu pro budovy peněžních institucí vycházela z teorie kritika a architekta Roberta Kerra, který ve svém díle *The Gentleman's House* uvádí deset architektonických stylů, z nichž měl architekt podle určitých kritérií volit. Podle Kerra měly být budovy realizované městskými, státní či obchodními institucemi - tedy i budovy finančních ústavů - realizovány v klasickém stylu.⁵⁷

---

⁵² <http://www.bankofengland.co.uk/about/Pages/history/buildings.aspx> 9. 2. 2017

⁵³ BORNGÄSSEROVÁ, Barbara: *Barokní architektura v Anglii*. In: KÖNEMANN, Rolf (ed.): *BAROKO*, s. 163 – 165, 174 – 176.

⁵⁴ Tamtéž, str. 162 – 163, 174.

⁵⁵ <http://www.theroyalexchange.co.uk/heritage/> 9. 2. 2017

⁵⁶ <http://www.lloydsbankinggroup.com/Our-Group/our-heritage/our-history/tsb/sheffield-savings-bank/> 10. 2. 2017

⁵⁷ KERR, Robert: *The Gentleman's House; How to Plan English Residences, from the Parsonage to the Palace*. London 1865, s. 355 – 380.

V době přechodu od stavovské k občanské společnosti se však peněžní kapitál postupně soustředil v rukou různých občanských skupin, které se mohly různě vymezovat společensky nebo také oborově, či ve vztahu k zemi nebo k národu (v moderním pojetí). Tuto zvolenou identitu chtěli stavebníci zviditelnit v budovách svých peněžních ústavů, aby tímto způsobem upozornili obdobně vymezenou klientelu na svou existenci. Fungování peněžních ústavů různé povahy a společenského zaměření vyžadovalo specifické funkční vnitřní uspořádání. V podstatě byl k tomuto účelu vhodný typ modifikovaného městského paláce. „Výmluvný“ však musel být jednak ústřední veřejný prostor vnitřní haly a hlavně vnější hlavní fasáda a vstup do budovy. Pro tyto účely se hledal vhodný architektonický sloh, který by vyjadřoval různé ambice majitelů i klientů. Pro formující se občanské společnosti jednotlivých evropských států bylo v průběhu 19. století příznačné, že svou identitu zakládaly na vztahu k minulosti. V oblasti architektury se to projevilo tím, že se vždy v určitém politicky vymezeném celku a společenském rámci aktualizovaly různé historické slohy, kterým byly přikládány různé kulturní a zároveň i morální významy, většinou podle funkce a významu jednotlivých staveb a posléze i v závislostech na politickém směřování jejich stavebníků. Proto také různě zaměřené peněžní ústavy hledaly v době tzv. historismu a v kontextu konkrétního politického vývoje různé architektonické slohy, které by na hlavní fasádě a vstupu, případně i v hlavní hale ústavu, zviditelnily ideje svých stavebníků, aby oslovily obdobně zaměřenou klientelu a zároveň vyjádřily obecnou funkci peněžních ústavů i jejich morální cíle. Historizující architektonické slohy se v Evropě začaly používat po ukončení napoleonských válek (přibližně od roku 1820).⁵⁸ Vhodný výběr z nabídky historizujících slohů, umocněný vhodně směřovanou rétorikou, mohl symbolizovat podporu restauraci starých vládnoucích dynastií a systémů, nebo naopak nově se formující občanské společnosti či nově vznikajících nacionalismů. Protipóly ve škále historizujících slohů byly internacionální klasicismus a národní medievalismus.⁵⁹ Středověký revival byl chápán jako ztělesnění křesťanské víry a

---

⁵⁸ ALTOVÁ, Blanka: *Druhý život kostela sv. Barbory v Kutné Hoře. Jedna z kapitol obnovy katedrál v 19. století*. In: Lidé města, 2003, č. 3, s. 336.

⁵⁹ VYBÍRAL, Jindřich: *Národ, identita a styl. Konstruování národní identity na příkladu české architektury 19. století*. In: HNÍDKOVÁ, Vendula: *Národní styl. Kultura a politika*. Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze 2013, s. 21.

zároveň vyjádření ducha jednotlivých národů,⁶⁰ ovšem v architektuře jednotlivých peněžních ústavů se neuplatnil. Pro tento účel byly vhodnější slohy novoklasicismus a novorenesance, které byly vnímány jako kosmopolitní architektonické styly a měly (zřejmě podobně jako kapitál) přesahovat státní i národní hranice a vyjadřovat nové hodnoty „nových“ lidí, rozhodujících elit občanské společnosti. Novoklasicismus i novorenesance navazovaly na antickou architekturu, které byly přisuzovány hodnoty nedostižitelně dokonalého, univerzálního umění. Jednotlivé historizující slohy měly přesně vymezené symbolické obsahy, přenesené od svých vzorů, jež měly korespondovat s účelem nových staveb.⁶¹ Slohy navazující na linii anticko-renesanční se užívaly zejména pro stavby světské, ponejvíce veřejné budovy symbolizující politický i kulturní odkaz antické společnosti i renesančního humanismu.

Architektura peněžních ústavů, také chápána jako nositelka významu, měla vyjadřovat odkaz na společenské uspořádání antického Řecka a Říma i italských republik v době renesance, které bylo považováno za základ moderní společnosti, jež se stala prostředím, v němž mohly moderní peněžní instituce vzniknout. Jisté také odkazovala na původ moderního finančnictví jako takového, který byl kladen právě do italských republik doby od 12. století.⁶² Architektura peněžních ústavů zřejmě pracovala i s faktem, že stavebníci slavných italských renesančních budov často pocházeli z rodin zbohatlých právě díky obchodu či finančnictví.⁶³ V neposlední řadě slohy novoklasicismu a novorenesance vyjadřovaly v soudobém měřítku „závažné poslání stavby“.⁶⁴

V německé říši se první budovy peněžních ústavů realizovaly zejména ve stylu novorenesance, jenž začal, jako návrat k italské renesanci, prosazovat architekt a teoretik architektury Gottfried Semper a jenž se postupně stala mezinárodně srozumitelným a používaným stylem. Novorenesanční architektura, jako modifikace vzorů italské renesance, dokázala nejlépe z historizujících slohů

---

⁶⁰ VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby. Devatenáct esejů o devatenáctém století*. Argo 2002, s. 61.

⁶¹ VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 78.

⁶² JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 5.

⁶³ PRAHL, Roman, ŠÁMAL, Petr: *Umění jako dekorace a symbol*. Gallery 2012, s. 122.

⁶⁴ VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 64.

vyhovět potřebám moderní doby. Období italské renesance bylo vnímáno jako doba humanity a svobody, tedy hodnot s univerzální celoevropskou platností, do jejíž doby byl kladen počátek vývoje moderní evropské společnosti.⁶⁵ Moderní měšťanská společnost se cítila být následníkem měšťanské společnosti italských republik, jak vyjádřil například estetik Otakar Hostinský tvrzením, že „*duch takzvaný moderní je podstatou svou arci jen novou fází ducha renesančního*“.⁶⁶ Navíc novorenesance nejlépe z historizujících slohů dovolovala přizpůsobení jejího tvarosloví moderním účelům a estetickým požadavkům,⁶⁷ slovy architekta Saturnina Ondřeje Hellera novorenesance „*připouští modernizování daleko u větší míře než slohy ostatní*“.⁶⁸ Také žák a popularizátor Semperova učení Zdenko Schubert von Soldern nahlížel na italské renesanční stavitelství jako na „*základ pozdější architektury nové doby*“.⁶⁹ V novorenesančních budovách, které odkazovaly na předobraz moderní společnosti v renesanční Itálii, sídlily německé finanční ústavy různého zaměření a po celé říši – kupříkladu banka Deutsche bank v Berlíně (její sídlo bylo dokončené v roce 1876),⁷⁰ banka Bank für Handel und Industrie v Darmstadtu (d. 1874),⁷¹ pojišťovna Allianz v Berlíně (d. 1890)⁷² či banka Disconto-Gesellschaft v Berlíně (d. 1901).⁷³

Architektonické slohy neoklasicismu či neorenesance byly při realizacích sídel peněžních ústavů využívány i v dalších částech Evropy. Příkladem za mnohé může být novoklasicistní budova centrální banky Nizozemí v Amsterdamu z roku 1869⁷⁴ či novorenesanční budova centrální banky Itálie realizovaná

---

⁶⁵ VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 74 a 135.

⁶⁶ HOSTINSKÝ, Otakar: *Výlet do říše romantiky*. In: Květy 1881, r. 3, č. 1, s. 17 – 29. Cituji podle *O umění*, Československý spisovatel 1956, s. 505.

⁶⁷ VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 74.

⁶⁸ HELLER, Saturnin Ondřej: *Rennaisance moderních průčelí našich a vztah její k renaissance původní*. In: Zprávy Spolku inženýrů a architektů v Království českém, 1883, r. 18, č. 1, s. 4.

⁶⁹ SOLDERN, Zdenko Schubert: *Architektonische Formenlehre*. Zürich 1911, s. VI. Cituji podle VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 109.

⁷⁰ <https://www.db.com/company/en/media/Deutsche-Bank-History--Chronicle-from-1870-until-today.pdf> 9. 2. 2017

⁷¹ https://de.wikipedia.org/wiki/Ehemalige_Bank_für_Handel_und_Industrie 11. 2. 2017

⁷² https://www.allianz.com/en/about_us/who_we_are/history/ 11. 2. 2017

⁷³ <https://en.wikipedia.org/wiki/Disconto-Gesellschaft> 10. 2. 2017

⁷⁴ <http://www.allardpiersonmuseum.nl/over-het-museum/het-gebouw/gebouw.html> 11. 2. 2017

v letech 1886 - 1892 v tzv. stylu krále Umberta I., který byl slohem mladého italského státu.⁷⁵

Obdobně probíhala výstavba peněžních ústavů i v rakouské monarchii. Například Privilegovaná rakouská národní banka ve Vídni přesídlila v roce 1860 z původní novoklasicistní budovy, vystavěné v letech 1819 - 1824, do nové novorenesanční budovy od Heirchicha Ferstela.⁷⁶ Novoklasicistní sídlo vlastnila První rakouská spořitelna (dostavěno 1839),⁷⁷ bankovní dům Credit-anstalt (d. 1847)⁷⁸ či Tyrolská spořitelna v Innsbrucku (d. 1877).⁷⁹ Obě terstské pojišťovny pak sídlily v budovách novorenesančních - Assicurazioni Generali svoje sídlo zbudovala v letech 1884 – 1886,⁸⁰ Riunione Adriatica di Sicurta dokonce až v letech 1909 – 1914.⁸¹

Také první sídlo peněžního ústavu v Praze, vystavěné v letech 1858 – 1861 pro Českou spořitelnu, bylo realizované v architektonickém slohu novorenesance. Ne náhodou to byla právě Česká spořitelna, postavená na ideálech spořitelnictví, tak jak se prosazovaly již na přelomu 18. a 19. století v Británii a německé říši⁸², jenž si jako první pražský peněžní ústav vůbec vybudovala zcela nové reprezentativní sídlo. Jako první ústav svého druhu v Praze i v českých zemích a jako pátý spořitelní ústav v habsburské monarchii mimo Vídeň⁸³ si

---

⁷⁵ <https://www.bancaditalia.it/chi-siamo/storia/index.html?com.dotmarketing.htmlpage.language=1> 9. 2. 2017

⁷⁶ <https://www.oenb.at/en/About-Us/History/1818-1878.html>,

<http://www.habsburger.net/en/chapter/palace-money-where-does-all-money-come> 11. 2. 2017

⁷⁷

https://www.wien.gv.at/wiki/index.php?title=Erste_Bank_der_oesterreichischen_Sparkassen_AG 11. 2. 2017

⁷⁸

<http://www.bankaustria.at/ueber-uns-das-unternehmen-bank-austria-geschichte-gruendungsjahre-creditanstalt.jsp> 10. 2. 2017

⁷⁹ <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/de/6/60/Tirolersparkasse.jpg> 10. 2. 2017

⁸⁰ <http://www.carbonaio.it/immagini%20trieste%20-%20citt%E0%2010.htm> 11. 2. 2017

⁸¹ <https://danieledemarco.com/2014/01/23/palazzo-della-ras/> 9. 2. 2017

⁸² HÁJEK, Jan, PÍŠA, Rudolf: *180 let českého spořitelnictví: Česká spořitelna 1825 – 2005*, s. 12 – 13.

⁸³ Jako úplně první spořitelní ústav v rakouské monarchii byla ve Vídni založena roku 1819 První rakouská spořitelna (Erste oesterreichische Spar-Casse). Následovaly spořitelny v Lublani, Innsbrucku, Bregenzi a Hollabrunnu. Pro zakladatele České spořitelny byla pak První rakouská spořitelna a její stanovy přímým vzorem. HÁJEK, Jan, PÍŠA, Rudolf: *180 let českého spořitelnictví: Česká spořitelna 1825 – 2005*, s. 14, 17 – 18, 20.

Česká spořitelna vybudovala silné postavení jak doma, tak v celé monarchii, kde ji co do významu předčila pouze vídeňská První rakouská spořitelna.⁸⁴

Česká spořitelna svoji činnost zahájila roku 1825 a do jejího základního fondu, který měl znamenat jistotu pro budoucí zájemce, se od roku 1823 upisovali zejména čeští stavové - zástupci české šlechty a zámožní pražští měšťané (i když výraznou částkou přispěl i sám císař František I. a další členové panovnického rodu).⁸⁵ Česká spořitelna byla založena jako ústav zemský – její působnost tedy vycházela čistě z teritoriálního hlediska, nikoli z národnostního. Česká spořitelna byla tedy chápána jako zemská instituce, pro Čechy i Němce. Ke zdůrazňování jejího německého charakteru, zejména z řad české veřejnosti, docházelo až později v době vypjatého nacionalismu v devadesátých letech 19. století, kdy už měl ústav velkou část právě německé klientely.⁸⁶

Česká spořitelna od svého založení sídlila ve dvou místnostech poskytnutých zemskými stavy v budově Zemského sněmu (dnes sídlo Poslanecké sněmovny), od roku 1845 potom ve vlastní budově na Malostranském náměstí.⁸⁷ Avšak velký nárůst kapitálu České spořitelny (je třeba si uvědomit, že byla až do roku 1875 jediným ústavem svého druhu v Praze) nutně vedl k potřebě vybudovat nové reprezentativní i kapacitně odpovídající sídlo. Za tímto účelem odkoupila Česká spořitelna v roce 1857 pozemek bývalé staroměstské cihelny a vápenky na promenádách Nových alejích (dnešní Národní třída) před vstupem na řetězový most, který pro nové sídlo představoval místo nejen dosti frekventované, ale i dosti reprezentativní.⁸⁸

V mezinárodní soutěži vypsané Českou spořitelnou na projekt nové budovy zvítězil architekt, původem z Prahy, avšak vyškolený ve Vídni, Ignác Ullmann. Ullmann studoval na vídeňské Akademii výtvarných umění u Eduarda van der Nülla a Augusta Siccarda von Siccardsburg, u propagátorů raného středoevropského historismu a tvůrců vídeňské Dvorní opery. Nová budova České

---

⁸⁴ JINDRA, Zdeněk, JAKUBEC, Ivan a kol.: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, s. 398.

⁸⁵ JUŘÍK, Pavel: *Historie bank a spořitelny v Čechách a na Moravě*, s. 50.

⁸⁶ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 149.

⁸⁷ HÁJEK, Jan, PÍŠA, Rudolf: *180 let českého spořitelnictví: Česká spořitelna 1825 – 2005*, s. 22.

⁸⁸ POCHÉ, Emanuel: *Praha národního probuzení. Čtvero knih o Praze*. Panorama 1980, s. 127.

spořitelny znamenala pro Ullmanna první velkou příležitost, při níž zároveň vůbec poprvé v Praze použil architektonický styl novorenesance. Inspirací mu byla zejména vlašská architektura 15. a počátku 16. století, konkrétně pak pozdně renesanční benátské paláce.⁸⁹ Ullmann na základě konceptu italského renesančního paláce vytvořil moderní budovu, která plně vyhovovala reprezentativním i provozním potřebám finančního ústavu.

Budova České spořitelny byla přijata s velice kladným ohlasem, o čemž svědčí například články v časopise *Lumír*, podle nichž měla budova „*vskutku monumentální ráz*“,⁹⁰ čímž dokázala vyjádřit „*karakter pevnosti a solidnosti, jevíc takto zevnějškem karakter vnitřního ústrojí celého ústavu*“.⁹¹ Ullmann svým novátorským dílem na provinční Prahu velice zapůsobil. Jako první přinesl do Prahy styl novorenesance, a to ze studií z Vídně, která se stala v této oblasti pro Prahu jasným architektonickým vzorem. Praha se pak v posledních čtyřech dekádách 19. století stala jedním z hlavních evropských center novorenesance,⁹² jejíž prosazení se pojilo s politickým a kulturním vzestupem pražského měšťanstva, které se cítilo být následníkem městských republik italské renesance. Také postupný odklon od provinciálního charakteru Prahy umožnil příklon její architektury k tomuto novému mezinárodnímu stylu.⁹³

Realizace Ullmannovy budovy České spořitelny odstartovala proměnu původně periferní oblasti Nových alejí (dnes Národní třída), které vznikly osázením zasypaného hradebního příkopu, v důležitou komunikaci, pozdější Ferdinandovu třídu, která se postupně zaplňovala dalšími reprezentativními budovami. Zejména pak v souvislosti s vybudováním Národního divadla byla Ferdinandova třída vnímána jako centrum českého společenského života, jako české národní korzo. Také jedna z prvních pražských kaváren velkoměstského stylu, zřízená v Ullmannově novorenesančním Paláci Lažanských naproti

---

⁸⁹ VYBÍRAL, Jindřich: *Ignác Vojtěch Ullmann (1822 – 1897)*. Národní galerie, 1994, s. 12.

⁹⁰ *Lumír*, 1858, r. VIII., č. 30, s. 719.

⁹¹ *Lumír*, 1858, r. VIII., č. 2, s. 46.

⁹² HORÁČEK, Martin: *Přesná renesance v české architektuře 19. století. Dobová diskuze o slohu*. Univerzita Palackého v Olomouci 2012, s. 36.

⁹³ BENEŠOVÁ, Marie: *Česká architektura v proměnách dvou století. 1780 – 1980*. Státní pedagogické nakladatelství 1984, s. 170.

Národnímu divadlu, se od osmdesátých let stala jedním z nejvýznamnějších středisek českého uměleckého života v Praze.⁹⁴

Naopak pražským německým korzem byla ulice Na Příkopě, která se již od konce 18. století stávala hlavní tepnou města.⁹⁵ Právě v oblasti dolního Nového Města, tedy mezi ulicemi Senovážnou, Na Příkopě a Spálenou, žilo v Praze nejvíce německého obyvatelstva. Do této oblasti se navíc z bývalého ghetta stěhovalo i množství zámožných židovských obyvatel,⁹⁶ z nichž většina se hlásila k národnosti německé. Ulice Na Příkopě, hlavní třída dolního Nového Města, se stala rušnou promenádou s množstvím kaváren a luxusních obchodů. Její německý a židovsko-německý charakter byl ještě umocněn po roce 1873 vybudováním Německého Kasina, které sloužilo jako centrum německého kulturního a společenského života.⁹⁷

Do urbanistického rozvoje Prahy druhé poloviny 19. století také výrazně zasáhlo, respektive jej z velké části umožnilo, zbourání prstence pražských pevnostních hradeb. O jejich zrušení rozhodl císař František Josef I. v roce 1866 a vlastní bourání pak započalo roku 1873 zbořením Poříčské brány.⁹⁸ Avšak odstraňování hradeb pokračovalo ještě v osmdesátých a devadesátých letech.⁹⁹ V Praze na prostoru uvolněném po zboření hradeb nedošlo k realizaci jednotného stavebního programu vedeného městem, tak jako tomu bylo například ve Vídni. Byl sice vytvořen pás městských parků, v němž byla rezervována parcela také pro budovu Národního muzea, avšak většina pozemků v demoličním pásu hradeb byla rozparcelována a městem rozprodána.¹⁰⁰ Hlavním důvodem bylo finanční pozadí celé akce – zatímco Vídni byly městské hradby v podstatě darovány, pražská samospráva je musela od státu odkoupit,¹⁰¹ což bylo později interpretováno jako nechť vídeňské vlády k modernizaci Prahy pod vedením české samosprávy.¹⁰² Zbořením prstence hradeb mezi Starým a Novým Městem tak byla odstraněna

⁹⁴ LEDVINKA, Václav, PEŠEK, Jiří: *Praha*. Lidové nakladatelství 2000, s. 476.

⁹⁵ <http://www.starapraha.cz/historie-praha-na-prikope.php> 4. 4. 2017

⁹⁶ BĚLINA, Pavel a kol.: *Dějiny Prahy II*. Paseka 1998, s. 133.

⁹⁷ LEDVINKA, Václav, PEŠEK, Jiří: *Praha*, s. 491 - 493.

⁹⁸ PEŠEK, Jiří: *Od aglomerace k velkoměstu*. Scriptorium 1999, s. 136 – 137.

⁹⁹ VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 162.

¹⁰⁰ PEŠEK, Jiří: *Od aglomerace k velkoměstu*, s. 137 – 139.

¹⁰¹ VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 161.

¹⁰² PEŠEK, Jiří: *Od aglomerace k velkoměstu*, s. 142.

překážka, která nejvíce bránila nové stavební činnosti a tím pádem i modernímu rozvoji města.¹⁰³ Mnoho takto vzniklých pozemků bylo později využito právě pro realizace sídel peněžních ústavů.

Ullmannovou budovou České spořitelny započal nový vývoj pražských reprezentativních budov. Městský palác původní italské renesance se stal základním modelem pro novostavby finančních ústavů v Praze.¹⁰⁴ Ve stylu novorenesance bylo vybudováno také sídlo Hypoteční banky Království českého, a to jako teprve druhé novostavby sídla peněžního ústavu v Praze, jehož realizace začala až v roce 1887, tedy čtvrtstoletí po dokončení Ullmannovy České spořitelny. Hypoteční banka království českého byla založena, také jako zemský ústav, roku 1865 českými stavy, zejména z řad velkostatkářské šlechty. Největší zásluhu na jejím založení měl hrabě Albert Nostic-Rieneck, nejvyšší maršálek Království českého (tedy předseda Zemského sněmu), který se tak postavil proti vídeňské vládě a prosadil v říšském parlamentu zřízení Hypoteční banky, jako zemského ústavu, který měl zpřístupnit úvěry domácím podnikatelům. Za Hypoteční banku se zaručovala česká země.¹⁰⁵

Hypoteční banka si nejprve jako svoje sídlo upravila novorenesanční budovu původně realizovanou podle projektu Ignáce Ullmanna¹⁰⁶ jako činžovní dům pro podnikatele Jana Kittla.¹⁰⁷ Avšak opět s ohledem na svůj rozvoj a vzrůstající agendu se Hypoteční banka rozhodla pro stavbu nového reprezentačního sídla, pro které zakoupila v roce 1885 od města Prahy parcelu na Senovážném náměstí, na níž původně stály Novoměstské kasárna.¹⁰⁸ Výstavba nového bankovního paláce proběhla mezi lety 1887 až 1894.

Do soutěže na realizaci nové budovy Hypoteční banky bylo přihláшено pět projektů, z nichž jako „zvláště zdařilé“ byly vyzdviženy dva – projekt Antonína Wiehla a projekt Achilla Wolfa. Konečnému rozhodnutí předcházelo několikere

---

¹⁰³ VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 162.

¹⁰⁴ PRAHL, Roman, ŠÁMAL, Petr: *Umění jako dekorace a symbol*, s. 122.

¹⁰⁵ JUŘÍK, Pavel: *Historie bank a spořitelén v Čechách a na Moravě*, s. 64.

¹⁰⁶ ŽENÍŠEK, Bedřich: *Vznik a vývoj Hypoteční banky království českého*. Praha 1915, s. 40.

¹⁰⁷ JANÁK, Pavel: *Vojtěch Ignác Ullmann, budova Vyšší dívčí školy v Praze*. In: *Umělecké poklady Čech. Sbíрка významných děl výtvarného umění od nejstarších dob do konce 19. století*, svazek II., Jan Štenc, Praha 1915, s. 66.

¹⁰⁸ RUTH, František: *Kronika Královské Prahy a obcí sousedních. Díl 1*. Praha 1903, s. 236 – 237.

zdržení, během kterého došlo k přepracování plánů budovy, ať již z důvodů jejich zjednodušení kvůli překročení stanoveného rozpočtu, či naopak jeho opětovnému doplňování po nátlaku ze strany veřejnosti a zejména magistrátu, aby byl projekt řešen monumentálněji a průčelí budovy bylo navrženo s bohatší výzdobou.¹⁰⁹ Projekt byl nakonec svěřen do rukou vídeňského rodáka, od roku 1866 usazeného v Praze, architekta Achilla Wolfa, který svůj „*funkčně dokonalý návrh*“ vypracoval v letech 1889 až 1890.¹¹⁰ Výroční zpráva k padesátému výročí bankovní činnosti Hypoteční banky uvádí, že vzorem pro průčelí budovy bylo prý hlavní průčelí jedné z nejkrásnějších renesančních památek Prahy, paláce pánů Krušinů ze Švamberka na Újezdě na Malé Straně.¹¹¹ Není bez zajímavosti, že se Achille Wolf jako stavitel podílel z počátku své kariéry na realizaci budovy Ullmannovy České spořitelny.¹¹² Naopak praxi u Achilla Wolfa, během níž vypracoval mimo jiné i perspektivy právě Hypoteční banky, vykonával architekt Osvald Polívka, o jehož realizacích bude v rámci práce ještě několikrát řeč.¹¹³

Nová budova Hypoteční banky byla přijata kladně, v dobovém tisku byla dokonce díky nádhernému průčelí označena za ozdobu města.¹¹⁴ K prestiži nové budovy i celého peněžního ústavu přispěla návštěva císaře Františka Josefa I., během konání Jubilejní výstavy v Praze v září 1891, tedy necelé čtyři měsíce po přemístění Hypoteční banky do nového sídla.¹¹⁵ I z dnešního pohledu je palác Hypoteční banky království českého považován za jednu z nejzdařilejších a nejhodnotnějších novorenesančních budov devadesátých let 19. století v Praze, a také zároveň za vrchol tvorby architekta Achilla Wolfa.¹¹⁶

---

¹⁰⁹ ŽENÍŠEK, Bedřich: *Vznik a vývoj Hypoteční banky království českého*, s. 62.

¹¹⁰ BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, Naděžda a kol.: *Dějiny českého výtvarného umění. 1780 – 1890*. Díl III, část 2. Academia 2001, s. 159.

¹¹¹ ŽENÍŠEK, Bedřich: *Vznik a vývoj Hypoteční banky království českého*, s. 62.

¹¹² VLČEK, Pavel a kol.: *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Academia 2004, s. 717.

¹¹³ SEIDL, Dušan: *Sedm cest architekta Osvalda Polívky (1859 – 1931)*. Praha 2014, s. 16.

¹¹⁴ *Nová budova Hypoteční banky království českého*. In: Zlatá Praha, 1890, r. VII., č. 4, s. 47–48. *Z nové budovy Hypoteční banky*. In: Zlatá Praha, 1891, r. VIII., č. 7, s. 83. *Budova hypoteční banky království českého*. In: Světozor, 1892, r. 26, č. 1, s. 11.

¹¹⁵ ŽENÍŠEK, Bedřich: *Vznik a vývoj Hypoteční banky království českého*, s. 63.

¹¹⁶ BAŤKOVÁ, Růžena: *Umělecké památky Prahy. Díl 2. Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady*. Academia 1998, s. 524.

V devadesátých letech 19. století došlo také k rozšiřující dostavbě původní Ullmannovy České spořitelny. Česká spořitelna se i při této realizaci v letech 1894 - 1896 snažila vyjádřit zemský, nadnárodní charakter ústavu opětovným použitím novorenesance jako univerzálního architektonického stylu. Konkurs na realizaci dostavby vyhrál, další žák van der Nüll a Siccardsburga, vídeňský architekt Friedrich Schachner,¹¹⁷ mimo jiné autor budovy Všeobecné banky pro dopravu ve Vídni. Mimochodem, Schachner vyhrál také v roce 1890 soutěž na realizaci budovy Městské spořitelny pražské, zřizované magistrátem, která se ale nakonec, s ohledem na národnostní požadavky, stavěla podle projektu českých architektů Antonína Wiehla a Osvalda Polívky. Národní neutralitu České spořitelny, která sloužila Němcům i Čechům, měl vyjádřit také výběr umělců, spolupracujících na její dostavbě - například rozložením „sil“ autorů sochařské výzdoby mezi německo-pražského sochaře Mentzela a českého Myslbeka.¹¹⁸

Avšak původní záměr byl poněkud zkreslen zesíleným národnostním napětím mezi Čechy a Němci v Praze v devadesátých letech. Česká spořitelna byla tehdy považována i přes oficiální zemský charakter, zvláště ze strany české veřejnosti, za ústav německý kvůli převaze Němců jak ve správě ústavu, tak v jeho klientele.¹¹⁹ V *Národních listech* byla Česká spořitelna dokonce označena za „hradbu našich nepřátel v zápase národním a politickém“.¹²⁰ Tento postoj Čechů vůči České spořitelně se projevil také při hodnocení dostavby jejího sídla v českém dobovém tisku, kde si přístavba vysloužila přísnou kritiku. Například v deníku *Světozor* vyšel článek, který uvádí, že „budova České spořitelny ani po svém obnovení a rozšíření nenáleží právě k monumentálním ozdobám královské Prahy“.¹²¹

---

¹¹⁷ VLČEK, Pavel a kol.: *Umělecké památky Prahy. Díl I. Staré město a Josefov*. Academia 1996, s. 521.

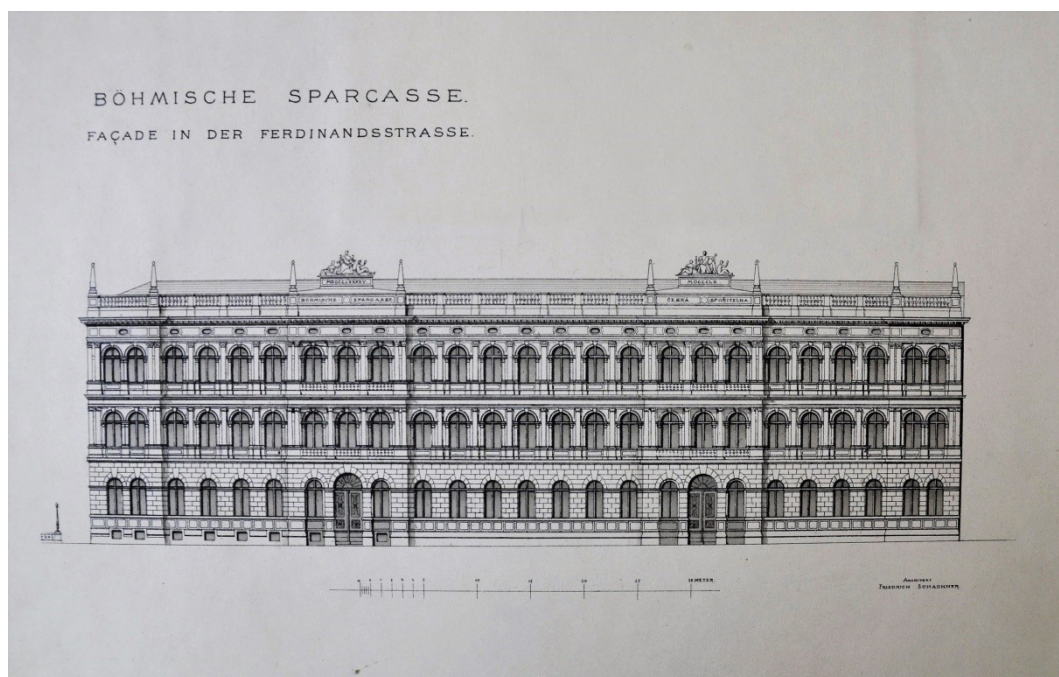
¹¹⁸ PRAHL, Roman, ŠÁMAL, Petr: *Umění jako dekorace a symbol*, s. 123, 124, 126.

¹¹⁹ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 149.

¹²⁰ *Národní listy*, 1885, r. 25, č. 55. Cituji podle VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 136.

¹²¹ *Myslbekovy skulptury pro Českou spořitelnu*. In: *Světozor*, 1897, r. 32, č. 4, s. 45.

Česká spořitelna (1858 – 1861 a 1894 – 1896)

Národní třída 3 a 5

Ignác Ullmann (1858 – 1861), Friedrich Schachner (1894 – 1896)

Peněžní ústavy se zemskou působností, založené na principu zemského vlastenectví – tedy pouze historicky a územně, nikoli etnicky vymezeného bohemismu,¹²² si svoje sídla budovaly ve stylu novorenesance.

Avšak od devadesátých let 19. století začalo sílit česko-německé národnostní napětí, jehož vrchol představovala situace v době po vydání tzv. Badeniho jazykových nařízení v roce 1897. Badeniho jazyková nařízení zrovnoprávnila užití němčiny a češtiny v úředním styku,¹²³ navíc požadovala po soudních a státních úřednících prokázání znalosti obou zemských jazyků slovem i písmem.¹²⁴ Badeniho jazyková nařízení zvedla vlnu nevole ze strany Němců, která vyústila v odmítnutí jazykových požadavků Čechů německými politickými stranami v rámci tzv. Svatodušního programu v roce 1899. Tento konflikt výrazně zhoršil již tak napjatý vztah mezi Čechy a Němci v českých zemích.¹²⁵ S prohlubujícím se nacionalismem a stále silnějším sebevymezením Čechů vůči německému obyvatelstvu vzrůstala potřeba Čechů najít vlastní národní architektonické vyjádření, které by pomohlo vytvořit společnou národní kulturní identitu. Klasická italská novorenesance začala být vnímána, pod vlivem státní ideologie rakouské monarchie, jako styl vládních institucí, které měly být v otázce národnostní nestranné. U Čechů však vzrůstala nechuť vůči „*společné rakouské civilizaci*“, a proto začali hledat vlastní národní variantu architektury.¹²⁶ Jako nejvhodnější z historizujících slohů se jevila novorenesance, která byla stylem nejvšestrannějším a nejprizpůsobivějším.¹²⁷ Architekt Antonín Wiehl proto vytvořil styl české novorenesance, jehož vzorem byly - vedle stále velkého vlivu italské renesance - renesanční památky české provenience.¹²⁸ Domácí charakter české novorenesance zdůrazňoval i přední český historik umění té doby Miroslav Tyrš, když odlišil české renesanční památky od těch francouzských a zejména

---

¹²² VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 63.

¹²³ <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=lbo&datum=1897&page=63&size=45> 25. 2. 2017

¹²⁴ <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=lbo&datum=1897&page=67&size=45> 25. 2. 2017

¹²⁵ BOROVIČKA, Michael, KAŠE, Jiří a kol.: *Velké dějiny země Koruny české (1890 – 1918)*. Svazek XII.b. Paseka 2013, s. 114 – 128.

¹²⁶ Tamtéž, s. 142 - 143.

¹²⁷ HNÍDKOVÁ, Vendula: *Národní styl. Kultura a politika*. Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze 2013, s. 34.

¹²⁸ VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 147.

německých a přisoudil jim „slovanský ráz“,¹²⁹ což souviselo především se sebevymečováním české kultury vůči té německé.¹³⁰ I estetik Otakar Hostinský už ve své studii z roku 1869 udává: „Má-li mu vůbec kvésti nějaká budoucnost, umění musí vyjít z půdy národní“.¹³¹ Wiehlova novorenesance, jež ale stále vycházela spíše ze zemského vlastenectví než etnického, byla výrazem kulturní kolektivní identity českého národa. Historik umění Karel B. Mádl ještě v roce 1898 hodnotil styl české novorenesance jako „sloh nám nejbližší, v zemi nejvíce oprávněný“, který navíc „dokonale vyhovuje dnešním potřebám“.¹³² Politické pozadí bylo české novorenesanci, jako „prvnímu opravdovému národnímu stylu“, přiřčeno až zpětně po vzniku československého státu, zejména v díle historiků umění Zdeňka Wirtha a Antonína Matějčka.¹³³

Antonín Wiehl však českou novorenesanci používal pouze pro architekturu činžovních domů. Veřejné budovy realizoval stále v duchu klasické italské novorenesance.¹³⁴ Nejinak tomu bylo i při realizaci budovy Městské spořitelny pražské v Rytířské ulici, dokončené v roce 1895, kterou Wiehl projektoval společně s Osvaldem Polívkou, jež stejně jako Wiehl studoval na německé technice u Josefa Zítka.¹³⁵ Pro Polívku to byla úplně první realizace v kariéře. Navíc během realizace této budovy se Polívka seznámil se svojí budoucí ženou, dcerou Tomáše Černého, významného pražského právníka, politika, někdejšího starosty města, velkého vlastence a také jednoho ze zakladatelů Zemské banky Království českého.¹³⁶ Tento vztah se stal zárodkem pozdějších kritik údajné netransparentnosti v udělování prestižních pražských zakázek právě Polívkovi.¹³⁷

---

¹²⁹ TYRŠ, Miroslav: *Ve prospěch renaissance české*. In: *Národní listy*, 1882, r. 22, č. 304 a 308, s. 4 a 3.

¹³⁰ VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 153.

¹³¹ HOSTINSKÝ, Otakar: *Umění a národnost*. In: *O umění*, Československý spisovatel 1956, s. 70.

¹³² MÁDL, Karel B.: *Umění výtvarná*. In: Památník na oslavu padesátiletého panovnického jubilea Jeho veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. Praha 1898, s. 73. Cituji podle VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 151.

¹³³ HNÍDKOVÁ, Vendula: *Národní styl*, s. 44. WIRTH, Zdeněk: *Antonín Wiehl a česká renesance*. Jan Štenc 1921. WIRTH, Zdeněk, MATEJČEK, Antonín: *Česká architektura 1800 – 1920*. Jan Štenc 1922.

¹³⁴ VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 147 – 148.

¹³⁵ *Nová budova Městské spořitelny pražské*, Praha 1894, s. 2.

¹³⁶ SEIDL, Dušan: *Sedm cest architekta Osvalda Polívky*, s. 25 – 26.

¹³⁷ Tamtéž, s. 43.

A právě pro Zemskou banku Království českého projektoval Osvald Polívka, ve stylu české novorenesance, nové reprezentativní sídlo. Zemská banka Království českého, založená jako hlavní zemská banka v roce 1889, se měla soustředit na české finanční potřeby – poskytovat dosažitelný úvěr zejména české samosprávě a podporu kapitálově slabším peněžním ústavům v českých zemích.¹³⁸ Její založení bylo odpovědí na dosud neadekvátní úvěrovou politiku Rakousko-Uherské banky,¹³⁹ jejíž vedení, které bylo v německých rukou a v němž Češi neměli žádné zastoupení, mnohdy diskriminovalo české zájmy, zájmy českých peněžních ústavů i podnikatelů.¹⁴⁰ Založení Zemské banky iniciovali staročestí poslanci Zemského sněmu František Ladislav Rieger a Albín Bráf a již zmíněný Tomáš Černý, svého času starosta Prahy (přičemž pražský magistrát Češi politicky ovládali již od roku 1861).¹⁴¹ Také vedení banky v čele s ředitelem Karlem Mattušem, určené Zemským sněmem (ve kterém měli Češi většinu od roku 1883),¹⁴² bylo v českých rukou.¹⁴³

Svoji činnost Zemská banka zahájila v roce 1890 v pronajatých místnostech v Jungmannově ulici, které však brzy přestaly stačit, a tak již v listopadu 1891 žádala banka Zemský výbor o odkázání staré budovy Musea království českého, bývalého Nosticova paláce, v ulici Na Příkopě.¹⁴⁴ Tento velice lukrativní pozemek získala Zemská banka roku 1895 a po demolici původní budovy zahájila stavbu budovy nové. Vypracování jejích plánů i řízení celé stavby bylo svěřeno architektu Osvaldu Polívkovi. Zemská banka měla získat budovu dosti reprezentativní, která by odrážela nejen vlastní úspěchy této bankovní instituce, ale i ekonomickou sílu celé země. Osvald Polívka tak zvolil, s ohledem na požadavky vedení banky i Zemského sněmu Království českého, jež oba byly v rukou Čechů, styl české novorenesance. Tento architektonický sloh se promítá

---

¹³⁸ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 141.

¹³⁹ Rakousko-Uherská banka, založená v roce 1878, po rakousko-uherském narovnání a vzniku konfederálního státu v roce 1867 přebrala úkoly Rakouské národní banky. JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 62 a 64.

¹⁴⁰ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 67.

¹⁴¹ KŘEN, Jan: *Konfliktní společenství*. Univerzita Karlova v Praze 2013, s. 144.

¹⁴² MICHEL, Bernard: *Praha, město evropské avantgardy. 1895 – 1928*. Argo 2010, s. 16.

¹⁴³ *Zemská banka Království českého*. In: Český svět, 1904, r. 1, č. 2, s. 68.

¹⁴⁴ Museum království českého – dnes Národní muzeum - se odtud přesunulo do velkolepé budovy na Václavském náměstí. *Budova Zemské banky království českého v Praze*. Zemská banka, Praha 1900, s. 3.

nejen do celkové koncepce budovy, ale také do její výzdoby, která mimo obecnější významy spojené s finančnictvím, hospodářskou jistotou a úspěchem symbolicky odkazuje na české prostředí,¹⁴⁵ tak jako například alegorickými obrazy v lunetách na římse provedenými podle návrhů akademického malíře Mikoláše Alše či reliéfy zemského znaku na nároží budovy a znaků čtyř největších českých měst mezi okny druhého patra z dílny sochaře Celdy Kloučka. Národnostní fakt hrál nezanedbatelnou roli nejen při výběru architektonického stylu budovy, ale i architekta, stavitelů a umělců. Nakonec se na stavbě a výzdobě budovy podílelo mnoho osobností zvučných jmen z českého prostředí. K národnostnímu kritériu bylo dále přihlíženo nejen při volbě témat výzdoby paláce, ale dokonce i při výběru použitých materiálů.¹⁴⁶

Zemská banka království Českého tak získala impozantní reprezentativní bankovní palác, který byl hned od počátku českou veřejností vysoce ceněn. V deníku *Český svět* byl dokonce označen za palác, který „*suverénně ovládá okolí*“.¹⁴⁷ Což je výrok přinejmenším odvážný, když vezmeme v úvahu, že do vydání článku v roce 1904 v ulici Na Příkopě a jejím nejbližším okolí svoje paláce zbudovalo již sedm peněžních ústavů.¹⁴⁸ Toto sebevědomí zřejmě vycházelo jak z postavení ústavu jako hlavní zemské banky, tak i z jejího velice úspěšného vývoje. Avšak jistou kvalitu budově Zemské banky rozhodně upřít nelze, i dnes je považována za vrcholné dílo české novorenesance.

---

¹⁴⁵ VLČEK, Tomáš: *Praha 1900. Studie k dějinám kultury a umění Prahy v letech 1890 – 1914*. Panorama 1986, s. 109.

¹⁴⁶ *Budova Zemské banky království českého v Praze*. Zemská banka, Praha 1900, s. 9 - 11.

¹⁴⁷ *Zemská banka Království českého*. In: *Český svět*, 1904, r. 1, č. 2, s. 65.

¹⁴⁸ Konkrétně: Hypoteční banka Království českého, Vzájemná pojišťovací banka Slavia, banka Credit-anstalt, pojišťovna Assicurazioni Generali, Živnostenská banka pro Čechy a Moravu, Lidová banka a Pražská úvěrní banka.

Zemská banka Království českého (1894 – 1896)

Na Příkopě 20

projekt: Osvald Polívka, realizace: Josef Sakař

V době vypjatého nacionalismu devadesátých let 19. století to nebyli pouze Češi, kteří by do architektury pražských peněžních ústavů promítali svoje národnostní sebeurčení. Také německé finanční ústavy dávaly najevo svoji národnostní příslušnost skrze svá reprezentativní sídla a jejich architekturu, k čemuž jim posloužil zejména architektonický styl novobaro. Za změnu úhlu pohledu na baroko, jež bylo učenci, kteří vyznávali klasické normy antiky, po většinu 19. století považováno za styl úpadkový a nevkusný, se v řadách akademické obce zasloužil německý historik umění Cornelius Gurlitt. Na rehabilitaci baroka a prosazení jeho revivalu v rakouské monarchii se nejvíce podílel rakouský historik umění Albert Ilg, který ve svých spisech označil barokní architekturu v habsburské monarchii za připomínku nejslavnější doby habsburské dynastie i rakouského státu. Ilg doporučoval novobaro jako nejlepší vyjádření domácí tradice a základ identity mnohonárodnostní habsburské monarchie, která se jím měla vymezovat vůči stále rozpínavějšímu německému nacionalismu¹⁴⁹ i vůči zájmům jednotlivých národů monarchie ve prospěch státní ideje.¹⁵⁰

V Praze k přehodnocení baroka došlo díky působení historika umění a zakladatele Uměleckoprůmyslového muzea Karla Chytila, který ve svém článku *O stavební činnosti v Praze v době baroku* označil barokní architekturu za nejvýraznější v historii města, která modelovala jeho „starou“ tvář, srovnatelnou se současným stavebním rozvojem a za vzor pro současníky.¹⁵¹ Novobaro se v Praze uplatnilo při budování veřejných staveb častěji než Wiehlova novorenesance, která se původně měla stát výrazem české kultury. Novobaro architektům nabídlo styl domácího rázu, který byl navíc velkolepý a tvarově bohatý.¹⁵² Novobaro bylo považováno za vhodný styl zejména k zástavbě historického jádra Prahy. Architekt Antonín Balšánek tento přínos novobaro hodnotil tak, že „*útvary novodobé se pojily k tomu, co krásného nám věky dřívější*

---

¹⁴⁹ VYBÍRAL, Jindřich: *Friedrich Ohmann. Objev baroku a počátky moderní architektury v Čechách*. Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2013, s. 36 - 42.

¹⁵⁰ VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 152.

¹⁵¹ CHYTIL, Karel: *O stavební činnosti v Praze v době baroku*. In: *Zprávy spolku architektů a inženýrů*, 1895, r. XXX, s. 75.

¹⁵² VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 222.

zanechaly“.¹⁵³ Nejvíce se o rehabilitaci baroka a navázání na něj v rámci novobaroka zasloužili v Praze právě sami architekti, v čele s Friedrichem Ohmannem.¹⁵⁴ Fridrich Ohmann se roku 1888, kdy přišel z Vídně do Prahy, stal prvním profesorem architektury na Uměleckoprůmyslové škole v Praze, založené v roce 1885.¹⁵⁵ Během desetileté učitelské praxe vychoval spoustu svých následovníků; mezi jeho nejvýznamnější žáky patřili Alois Dryák a Bedřich Bendelmayer.¹⁵⁶

Fridrich Ohmann ve stylu novobaroka projektoval pražské sídlo pro pojišťovnu Assicurazioni Generali, založenou v Terstu v roce 1831.¹⁵⁷ K rozvoji a rozšíření působnosti tohoto ústavu po celé monarchii přispěl zejména židovský kapitál. Assicurazioni Generali postupně získala, společně s další terstskou pojišťovnou Riunione Adriatica di Sicurta, na pražském pojišťovacím trhu hlavní slovo.¹⁵⁸ Sídlo pro svoji pražskou filiálku pojišťovna zbudovala v letech 1895 - 1896 k oslavě šedesátého výročí svého působení v Království českém¹⁵⁹ (i když oficiální pobočku v Praze otevřela až v roce 1860).¹⁶⁰ Za tímto účelem v roce 1895 zakoupila a nechala strhnout čtyři domy na nároží Václavského náměstí a Jindřišské ulice, mezi nimi i historicky cenný renesanční dům U Císařských s jednou z prvních pražských kaváren.¹⁶¹ Realizací svého nového sídla se pojišťovna zapojila do první vlny nové výstavby na Václavském náměstí.¹⁶² Soutěž na novostavbu pojišťovny se svým projektem vyhrál Fridrich Ohmann, který v Praze působil v letech 1888 – 1898,¹⁶³ kdy také studoval a dokumentoval pražskou barokní architekturu, z níž vyzdvihoval zejména dílo Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Brzy však došlo mezi Ohmannem a pojišťovnou ke sporu

---

¹⁵³ BALŠÁNEK, Antonín: *Architektura střešů doby barokové v Praze. Srovnávací studie architektonická*. Praha 1907. Citují podle VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 152.

¹⁵⁴ VYBÍRAL, Jindřich: *Friedrich Ohmann*, s. 46 – 47.

¹⁵⁵ Tamtéž, 13.

¹⁵⁶ VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 230.

¹⁵⁷ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 97.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 137 – 138.

¹⁵⁹ *Nová budova pojišťovací společnosti Assicurazioni Generali v Praze*. In: *Zlatá Praha*, 1895, r. 12, č. 20, s. 240.

¹⁶⁰ VYBÍRAL, Jindřich: *Friedrich Ohmann*, s. 175.

¹⁶¹ *Dům U císařských*. In: *Světovzor*, 1895, r. 29, č. 2, s. 24.

¹⁶² *Nová budova pojišťovací společnosti Assicurazioni Generali v Praze*. In: *Zlatá Praha*, 1895, r. 12, č. 20, s. 240.

¹⁶³ VLČEK, Pavel a kol.: *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, s. 457.

ohledně výše honoráře a pojišťovna okamžitě svěřila realizaci do rukou architekta Osvalda Polívky. Zjednodušeně pak byla situace hodnocena tak, že původní Ohmannův projekt stál na novobaroku vídeňském a až Polívka mu vtiskl ráz novobaroška českého, respektive pražského,¹⁶⁴ avšak Polívka v původním Ohmannově návrhu změnil pouze detaily.¹⁶⁵

Novobarošní budova pojišťovny Assicurazioni Generali byla přijata s nadšením, a to i českou pražskou veřejností. Článek ve *Zlaté Praze* ji hodnotí dokonce jako jednu z „nejnádhernějších novostaveb Pražských“, která „královské naší Praze sloužiti bude k ozdobě“.¹⁶⁶ Největší roli v tom hrál zřejmě fakt, že pražské ředitelství pojišťovny schválilo, „aby k vypracování projektů, jakož i ku provedení stavby v první řadě povolání byli výhradně domácí architekti a stavitelé“.¹⁶⁷ Stejně tak umělci, kteří se podíleli na výzdobě paláce, byli vybráni z českého prostředí.¹⁶⁸ I Fridrich Ohmann byl v těchto souvislostech vnímán jako Čech, navíc pracující s lokálními barokními motivy.¹⁶⁹ Tyto okolnosti v očích české veřejnosti převážily nad tím monarchistickým nádechem, které v sobě novobaroško neslo. Na druhou stranu je nutné podotknout, že tyto konotace mohly být pro pojišťovnu Assicurazioni Generali jako takovou přínosné – vždyť skrz novobarošní reprezentativní sídlo mohla podtrhnout svůj význam a působnost v rámci celé monarchie.

Sídlo pojišťovny Assicurazioni Generali bylo první novobarošní stavbou v Praze realizovanou pro potřeby peněžního ústavu. Novobaroško se tak stalo vhodným pro následování i při realizacích dalších pražských sídel peněžních ústavů, avšak v těchto případech již vyloženě spojených s německou národností - ať už se jedná o teritoriálně český ústav Úrazové pojišťovny dělnické pro

---

¹⁶⁴ BAŤKOVÁ, Růžena: *Umělecké památky Prahy. Díl 2*, s. 465.

¹⁶⁵ VYBÍRAL, Jindřich: *Friedrich Ohmann*, s. 179 – 180.

¹⁶⁶ *Plastická výzdoba na průčelí nové budovy pojišťovací společnosti Assicurazioni Generali v Praze*. In: *Zlatá Praha*, 1897, r. 14, č. 4, s. 46 – 47.

¹⁶⁷ *Nová budova pojišťovací společnosti Assicurazioni Generali v Praze*. In: *Zlatá Praha*, 1895, r. 12, č. 20, s. 240.

¹⁶⁸ *Plastická výzdoba na průčelí nové budovy pojišťovací společnosti Assicurazioni Generali v Praze*. In: *Zlatá Praha*, 1897, r. 14, č. 4, s. 47.

¹⁶⁹ Později bylo vnímání Ohmannovy národnosti poněkud rozporuplné. Ohmann pocházel ze Lvova, studoval a pracoval ve Vídni, kam se také v roce 1899 natrvalo vrátil. VYBÍRAL, Jindřich: *Friedrich Ohmann*, s. 75.

Pražská filiálka terstské pojišťovny Assicurazioni Generali (1895 – 1896)

Václavské náměstí 832/19

původní projekt: Friedrich Ohmann, doplněný Osvaldem Polívkou

Království české, nebo o dva vídeňské ústavy – banku Credit-anstalt a pojišťovnu Allianz.

Úrazová pojišťovna dělnická pro Království české si svoje sídlo vybudovala v letech 1894 – 1896 v ulici Na Poříčí. Jako první ústav svého druhu v českých zemích byla Úrazová pojišťovna dělnická založena v roce 1889, a to jako odpověď na říšský zákon o povinném pojišťování dělnictva pro případ úrazu či smrti z roku 1888, který nařizoval v každém hlavní městě monarchie zřídit úrazovou pojišťovnu. Úrazová pojišťovna dělnická v Praze se dále přizpůsobila nové situaci po roce 1894, kdy bylo říšským zákonem povoleno i tzv. pojišťování dobrovolné, a postupně se stala nejsilnějším ústavem poskytujícím úrazové pojištění v celé monarchii. Úrazová pojišťovna dělnická byla založena podle principu teritoriálního, tedy nikoliv s ohledem na charakter národnostní. Avšak správa pojišťovny byla od počátku většinou v rukou Němců – z jejího osmnáctičlenného představenstva bylo pouze sedm členů národnosti české.¹⁷⁰

V soutěži vypsané na realizaci sídla pojišťovny byly předloženy tři návrhy, a to architekta Alfonse Wertmüllera, stavitele Josefa Blechy a architekta Friedricha Ohmanna ve spolupráci se stavitelem Quidem Bělským. Podle rozhodnutí vrchního stavebního rady architekta Josefa Hlávky byly všechny tři návrhy rovnocenné, ale z praktických důvodů doporučoval zvolit Wertmüllerův projekt.¹⁷¹ Alfons Wertmüller se hlásil k českému původu, studoval na pražské české technice, avšak jeho stavební firma, která mimo jiné realizovala dostavbu budovy České spořitelny podle projektu Friedricha Schachnera, byla označována jako německá.¹⁷² Budova Úrazové pojišťovny dělnické podle Wertmüllerova projektu, již ustoupil původní dům U Bílé boty s oblíbeným hostincem,¹⁷³ pak zcela odpovídala „monarchistickému“ novobaroknímu tvarosloví. V českém dobovém tisku nová budova Úrazové pojišťovny dělnické nezbudila přílišný

---

¹⁷⁰ *Úrazová pojišťovna dělnická pro Království české v Praze, její význam a důležitost*. Nákladem Českého volebního sboru pro Úrazovou pojišťovnu dělnickou v Praze. Praha 1896, s. 5 – 7.

¹⁷¹ MARSCHNER, Robert: *Čtvrtstoletí úrazového pojištění dělnického. Zpráva o rozvoji úrazové pojišťovny dělnické pro Království české v Praze v době od 1. listopadu 1889 do 31. října 1914*. Praha 1915, s. 137 - 138.

¹⁷² VLČEK, Pavel: *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, s. 710.

¹⁷³ NOVOTNÝ, Pavel: *Petrská čtvrť dům od domu*. Libri 2008, s. 249.

ohlas. Například *Národní listy* o záměru svěřit projekt právě Wermüllerovi i o přesunutí ústavu do nové budovy informovali velice stroze.¹⁷⁴

Ve stejném roce jako Úrazová pojišťovna dělnická začala budovat novobarokní sídlo pro svoji pražskou pobočku také vídeňská banka Credit-anstalt, založená v roce 1853 z popudu rodiny Rothschildů. Svoji pražskou filiálku si banka Credit-anstalt, která zaujala místo nejvýznamnějšího bankovního ústavu v celé habsburské monarchii, otevřela již v roce 1857.¹⁷⁵

V roce 1894 banka v ulici Na Příkopě koupila a následně nechala zbourat dva středověké domy, U Červené růže a U Kamenného stolu.¹⁷⁶ Na jejich místě měla vyrůst novostavba původně podle projektu berlínského architekta Wilhelma Martense. Avšak tento návrh byl bankou shledán jako příliš nákladný, proto nakonec realizaci svěřila do rukou vídeňského architekta Emila von Förstera,¹⁷⁷ který se již při výstavbách bankovních budov osvědčil ve Vídni.¹⁷⁸ Avšak v projektu pro banku Credit-anstalt navázal na konkrétní pražskou barokní památku, a to na nedávno zbořený tzv. Nosticův palác,¹⁷⁹ který stál v téže ulici a roku 1895 musel ustoupit nové budově Zemské banky Království českého.

Na styl novobaročka, v tomto případě výrazně vázaného na Vídeň, vsadila při realizaci budovy pro svoji pražskou filiálku také vídeňská pojišťovna Allianz. Nové sídlo si nechala vybudovat pražskou firmou stavitele Quida Bělského až v letech 1904 – 1906 na Josefském náměstí (dnes Náměstí Republiky), na místě zbořeného historicky cenného objektu Královských kasáren.¹⁸⁰ Projekt novostavby vypracoval významný vídeňský architekt Karl Stigler, přičemž interiéry bankovního paláce navrhovali další dva – tentokrát významní pražští němečtí architekti – Ernst Mühlstein a Victor Fürth.¹⁸¹ Stigler se v rámci projektu

---

¹⁷⁴ *Národní listy*, 1894, r. 34, č. 242, s. 3. *Národní listy*, 1896, r. 36, č. 170, s. 4.

¹⁷⁵ JUŘÍK, Pavel: *Historie bank a spořitelny v Čechách a na Moravě*, s. 32.

¹⁷⁶ BAŤKOVÁ, Růžena: *Umělecké památky Prahy. Díl 2*, s. 473.

¹⁷⁷ PRAHL, Roman, ŠÁMAL, Petr: *Umění jako dekorace a symbol*, s. 125.

¹⁷⁸ LUKEŠ, Zdeněk: *Splátka dluhu. Praha a její německy hovořící architekti 1900 – 1938*. Fraktály Publishers 2002, s. 53.

¹⁷⁹ PRAHL, Roman, ŠÁMAL, Petr: *Umění jako dekorace a symbol*, s. 125.

¹⁸⁰ BAŤKOVÁ, Růžena: *Umělecké památky Prahy. Díl 2*, s. 535.

¹⁸¹ LUKEŠ, Zdeněk: *Splátka dluhu*, s. 188.

budovy pojišťovny Allianz otevřeně odkazoval na barokní architekturu vídeňského Horního Belvederu od Johanna Lucase von Hildebrandta.¹⁸²

Novobarokní architektura uplatněná při realizacích těchto čtyř zkoumaných budov pražských peněžních ústavů ve dvou případech inspiračně vycházela z českých barokních památek - tak jako tomu bylo u Ohmannovy budovy pojišťovny Assicurazioni Generali, či přímo odkazovala na konkrétní pražskou barokní památku jako filiálka banky Credit-anstalt. U dvou zbývajících zkoumaných budov, tedy Úrazové pojišťovny dělnické a ještě výrazněji u filiálky pojišťovny Allianz, naopak otevřeně pracovala s „monarchistickým nábojem“ novobaroka. Novobaroko ovlivněné pražskými stavbami však nelze považovat za vyjádření českého nacionalismu, ale pouze za vyjádření vztahu k místu. Použily ho ty peněžní ústavy, které chtěly skrze svoje reprezentativní sídla v Praze demonstrovat svůj zemský a zároveň německý charakter v rámci celé habsburské monarchie.

Je patrné, že od devadesátých let 19. století se finančním centrem Prahy stala zejména ulice Na Příkopě. Logicky si tuto lokalitu, považovanou za německé korzo, vybíraly pro svá sídla pražské peněžní ústavy s německým kapitálem. Poněkud překvapivé je, že si tady svá reprezentativní sídla budovaly také ryze české peněžní ústavy. Národnostní charakter ústavu hrál u českých ústavů zásadní roli při výběru projektu a realizaci samotné budovy, často také při výběru architektů, stavebních firem a dalších spolupracujících osobností, avšak při výběru lokality ustupoval do pozadí na úkor volby co možná nejprestižnějšího umístění právě ve finančním a obchodním centru Prahy.

Sídla některých peněžních ústavů byla v devadesátých letech navíc realizována v rámci asanace Prahy, jež vídeňská vláda povolila v roce 1893 a jež měla historickou Prahu (vedle Josefova, také částí Starého a Nového Města) očistit od starých, nevyhovujících objektů a nahradit je novou zástavbou. Asanace, vedená pražskou - tedy českou - samosprávou a financovaná z půjček

---

¹⁸² BAŤKOVÁ, Růžena: *Umělecké památky Prahy. Díl 2*, s. 535.

poskytnutých Zemskou bankou, přinesla Praze, vedle ztráty některých cenných historických objektů, také prostor pro rozsáhlou modernizaci.¹⁸³

Na konci devadesátých let 19. století se v architektuře pražských peněžních ústavů začala navíc objevovat tendence příklonu ke zcela novému architektonickému slohu, a to secesi. Těsně kolem přelomu století vznikla v Praze hned čtyři nová sídla finančních ústavů, ale secese se uplatnila pouze v plastické výzdobě jejich fasád. Celkové struktury těchto budov byly stále historizující.

Národnostně české ústavy, které si svoje sídla budovaly právě na přelomu století, si pro jejich architekturu zvolili již osvědčený styl novorenesance, i když obliba tohoto slohu v průběhu devadesátých let v Praze už pomalu ustávala. Novorenesance nacházela v této době uplatnění spíše na venkově.¹⁸⁴

Novorenesanční reprezentativní sídlo s prvky secese si v letech 1897 – 1900 vybudovala Živnostenská banka pro Čechy a Moravu. Živnostenská banka, založená v roce 1868, byla nejstarší národnostně českou obchodní bankou v Praze (a do roku 1896 také dokonce jedinou). Zpočátku měla sloužit především jako ústředna založená v Čechách a na Moravě, které se staly jejími zakladateli. Lidové záložny vznikaly od šedesátých let 19. století z nutnosti osobního úvěru pro drobné živnostníky z českého prostředí, kteří neměli ke službám velkých bankovních domů přístup. Národnostní útlak českých živnostníků lze vnímat i skrze fakt, že do roku 1868 nebylo v Čechách jediné banky, která by přijímala české směnky (nepřijímaly je vídeňské bankovní ústavy, ale dokonce ani Česká eskomptní společnost či Hypoteční banka Království českého).¹⁸⁵ Navíc skrze Živnostenskou banku měly lidové záložny získat přístup do portfeje národní, tedy Rakousko-Uherské banky. Živnostenská banka tak měla, jako centrála lidových záložen, vypomáhat drobnému českému podnikání, obchodu a průmyslu, a to z vlastních, českých prostředků. Po úspěšném překonání hospodářské krize v sedmdesátých letech získala postupně Živnostenská banka nejsilnější postavení mezi národnostně českými bankami.¹⁸⁶ Od počátku své činnosti si Živnostenská

¹⁸³ PEŠEK, Jiří: *Od aglomerace k velkoměstu*, s. 154 – 155.

¹⁸⁴ VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 151.

¹⁸⁵ KOSATÍK, Pavel: *Bankéř První republiky. Život dr. Jaroslava Preisse*. Motto 1996, s. 42.

¹⁸⁶ *Živnostenská banka v Praze. 1869 – 1918*. Unie, Praha 1918, s. 1 – 5.

banka budovala také úzké vazby mezi svým vedením a vedoucími představiteli české politické scény, například v čele její první správní rady zasedal vůdce staročechů František Ladislav Riegr.¹⁸⁷

Živnostenská banka svoji činnost zahájila v roce 1869 a hned od počátku sídlila v centru pražských finančních ústavů v ulici Na Příkopě.¹⁸⁸ Také její nový palác vyrostl v letech 1897 - 1900 v této prestižní lokalitě, na místě zbořených domů U tří kaprů a U železného muže, na začátku ulice Na Příkopě přímo naproti Prašné bráně. Palác Živnostenské banky, projektovaný architektem Osvaldem Polívkou, byl, jak uvádí také článek v deníku *Architektonický obzor*, navržený ve stylu „moderní renaissance“.¹⁸⁹ Avšak jako u první pražské budovy finančního ústavu byla v rámci výzdoby průčelí paláce Živnostenské banky použita velkoplošná dekorace, a to formou mozaik ve svislých meziokenních polích druhého a třetího patra. Návrhy mozaikové výzdoby vypracoval malíř František Urban a realizovala je v Praze již zavedená firma Neuhauser z Innsbrucku, která realizovala, mimo další významné pražské realizace, také mozaiky pro obě budovy Zemské banky Království českého.¹⁹⁰ Náměty mozaik vycházely z české národní historie, respektive spíše mytologie. Byla v nich vyobrazena například kněžna Libuše, múza s modelem Národního divadla či Pražský hrad, Belveder, Karlštejn nebo Národní muzeum. Sochařská a kovářská výzdoba bankovní budovy se začala přiklánět k secesní stylizaci a představovala náměty z oblasti finančnictví.¹⁹¹

Nový bankovní palác ve stylu novorenesance se secesní výzdobou si opatřila také Pražská úvěrní banka, jež vznikla v roce 1896, když původní Úvěrní banka v Kolíně, fungující od roku 1870, založila svoji pobočku v Praze, respektive přenesla svoji centrálu do hlavního města, a to do Ovocné ulice (dnes ulice 28. října).¹⁹² Původní malý regionální peněžní ústav se postupně prosadil a stal se, po Živnostenské bance a České průmyslové bance, nejsilnějším

---

¹⁸⁷ KOSATÍK, Pavel: *Bankéř První republiky*, s. 43.

¹⁸⁸ *Živnostenská banka v Praze. 1869 – 1918*, s. 43.

¹⁸⁹ *Palác Živnostenské banky v Praze*. In: *Architektonický obzor*, 1905, r. IV., č. 1, s. 4.

¹⁹⁰ http://mozaika.vscht.cz/data/autor_neuhauser_innsbruck.html 27. 2. 2017

¹⁹¹ PRAHL, Roman, ŠÁMAL, Petr: *Umění jako dekorace a symbol*, s. 145.

¹⁹² *Z českých bank II*. In: *Český svět*, 1904, r. 1, č. 3, s. 121.

národnostně českým peněžním ústavem v Praze s celostátní působností.¹⁹³ S přesídlením Pražské úvěrní banky do Prahy souviselo i vybudování vlastního pražského sídla – na místě klasicistních domů U Zlatého jablka a U Větrníku. Projekt novostavby a dokonce i výběr lokality byl svěřen do rukou místopředsedy správní rady banky pražskému staviteli Josefu Blechovi, který pocházel ze Štítaru u Kolína. Josef Blecha však vzhledem k těžké nemoci vypracoval pouze náčrty a projekt po jeho smrti v roce 1900 dokončil k roku 1902¹⁹⁴ jeho mladší bratr, architekt Matěj Blecha.¹⁹⁵ Hlavní průčelí, celé vyvedené v hořickém pískovci, můžeme tvaroslovím přiřadit ještě k historizujícímu novorenesančnímu slohu, avšak plastická výzdoba od pražského sochaře Celdy Kloučka má již secesní charakter.

V českém dobovém tisku byl bankovní palác i samotný ústav Pražské úvěrní banky hodnocen velice pozitivně. Článek v deníku *Český svět* například poukazoval na přínos Pražské úvěrní banky, jež přinesla „skutečný pokrok“ do bankovníctví českého národa, jež měl v oblasti hospodářství stále co dohánět. Bankovní palác byl zase chválen jako „dílo výhradně českých rukou, které podává jasný důkaz o technické vyspělosti i vysokém stupni české práce“.¹⁹⁶

Významný pražský stavitel Josef Blecha působil také ve správní radě české pojišťovny Slavie. I budovu tohoto ústavu postavila pod vedením Matěje Blechy jejich firma v letech 1899 – 1901. Pojišťovna Slavie svého času sídlila v pronajatých prostorách domu U Císařských, jež později ustoupil novostavbě bankovního paláce Assicurazioni Generali. Již od roku 1870 pojišťovna zvažovala stavbu nového sídla - úsměvné je, že nejprve na jednom z pozdějších nejprestižnějších míst centra Prahy nad Václavským náměstím, kde dnes stojí Národní muzeum. Avšak návrh na zakoupení těchto pozemků byl zamítnut z části kvůli vzdálenosti, z části kvůli nejasnostem, kdy přesně budou zbourány staroměstské hradby. Nakonec byl v roce 1871 zakoupen pozemek na Senovážném náměstí. Realizace nového sídla pojišťovny, proběhnuvší v letech

---

¹⁹³ KUBŮ, Eduard, ŠOUSA, Jiří: *Finanční elity v českých zemích (Československu) 19. a 20. století*. Dokořán 2008, s. 110.

¹⁹⁴ RUTH, František: *Kronika Královské Prahy a obcí sousedních. Díl II*. Praha 1904, s. 808.

¹⁹⁵ *Palác Pražské úvěrní banky v Praze*. In: *Architektonický obzor*, 1902, r. 1, č. 12, s. 53.

¹⁹⁶ *Z českých bank II*. In: *Český svět*, 1904, r. 1, č. 3, s. 123.

1871 - 1873, byla svěřena do rukou architekta Aloise Turka, který předložil projekt ve stylu klasické novorenesance.¹⁹⁷ Avšak již v letech 1899 – 1901 bylo sídlo Slavie kompletně přestavěno podle projektu architekta Bedřicha Bendelmayera. Ačkoliv se jednalo pouze o přestavbu, byla natolik rozsáhlá, že průčelí získalo zcela nový ráz architektonicky vycházející z novorenesance, avšak ve výzdobě opět s prvky secese. Podle deníku *Zlatá Praha* byl bankovní palác „obléknut do modního šatu“.¹⁹⁸

Slavie, kapitály a důchody pojišťující banka pražská byla založená v roce 1869. U zrodu pojišťovny Slavie stál mladý právník František Ladislav Chleborad, který pro upsání k základním fondům pojišťovny získal dokonce tak významné osobnosti českého národa jako byl František Palacký, Julius Grégr či Josef Frič.¹⁹⁹ Podle Chleborada měla být Slavie založena proto, aby změnila nepříznivou situaci v zemi, kde zatím existovaly pouze cizí pojišťovny, které nevyhovovaly potřebám českého lidu a přelévaly český kapitál jinam, ponejvíce do Vídně. Slavie, jako první pojišťovna v Praze založená z peněz českých a s ryze českou správou, měla tuto situaci změnit a uspokojit potřeby právě českého obyvatelstva zemí Koruny české. Pojištění u českého ústavu pak, slovy Chleboráda, bylo „*činem povinnosti k národu*“.²⁰⁰ Jak už název ústavu napovídá, neměla se pojišťovna Slavie omezit pouze na území Koruny české, ale, v souladu s tehdy moderními myšlenkami všeslovanství, měla se její působnost rozšířit na všechny Slovany v habsburské monarchii i mimo ni – měla se stát „*prvním obchodním ústavem všeslovanským*“.²⁰¹ Tato velkorysá myšlenka však nebyla realizována v úplnosti, pojišťovna Slavie svoji působnost rozšířila „pouze“ na území monarchie, kde si však vybuodovala „*vážnou pověst a nejlepší zvuk*“.²⁰²

Nové sídlo si na počátku 20. století vybuodoval také jeden z nejstarších peněžních ústavů v českých zemích vůbec, První česká vzájemná pojišťovna. Již roku 1818 české stavy přišly s návrhem založit zemskou pojišťovnu, avšak

---

¹⁹⁷ ŠTECH, Václav: *Banka Slavia 1869 – 1919*, s. 83.

¹⁹⁸ *Tympanon banky Slavia*. In: *Zlatá Praha*, 1902, r. 19, č. 12, s. 144.

¹⁹⁹ ŠTECH, Václav: *Banka Slavia 1869 – 1919*. Praha 1919, s. 20.

²⁰⁰ *Národu českoslovanskému!* In: *Národní listy*, 27. března 1868.

²⁰¹ ŠTECH, Václav: *Banka Slavia 1869 – 1919*, s. 42.

²⁰² *Banka Slavia*. In: *Český svět*, 1905, r. 1, č. 6, s. 220.

vídeňská vláda rozhodla, že nově zakládané pojišťovny mohou být pouze soukromé. Tak byla roku 1827 založena První česká vzájemná pojišťovna z popudu příslušníků zemských stavů, v čele s osobnostmi Františka Josefa hraběte z Vrtby, Josefa Matyáše hraběte Thuna a Josefa hraběte Dietrichsteina, kteří se také upsali svým majetkem do zakládajícího fondu pojišťovny. I když oficiálně byla pojišťovna v soukromých rukou českých stavů, její zemský charakter byl nezpochybnitelný – například v době krize v roce 1835 byla činnost ústavu podpořena finanční pomocí přímo od české země. První česká vzájemná pojišťovna nejprve zprostředkovávala pojištění proti škodám z ohně, později i proti ostatním živlům, nakonec i životní pojištění.

První úřadovna pojišťovny sídlila v propůjčeném pokoji v bytě hraběte z Vrtby ve Spálené ulici, v domě zvaném U Šmerhovských. V roce 1869 byl celý dům pojišťovnou odkoupen,²⁰³ kvůli stále rostoucí agendě byl roku 1906 zakoupen i vedlejší dům.²⁰⁴ Oba domy pak ustoupily novostavbě sídla pojišťovny, zbudovaného v letech 1907 - 1909. Projekt nového sídla byl svěřen do rukou Osvalda Polívky, v té době již prověřeného architekta budov peněžních ústavů, a stavbu provedla pražská stavební firma Václava Nekvasila.²⁰⁵ Osvald Polívka navrhnul sídlo První české vzájemné pojišťovny v novobarokním slohu, který vystihoval charakter ústavu, jež byl založen jako ústav zemský. Prostřednictvím již secesní plastické výzdoby sídla byl prezentován zemský charakter ústavu a také dlouhá a bohatá historie jak samotného ústavu, tak i předchozího domu U Šmerhovských, ve kterém ústav svoji činnost zahájil a dlouhou dobu v něm sídlil.²⁰⁶

I na přelomu 19. a 20. století měly tedy pražské peněžní ústavy stále potřebu vyjadřovat skrze architekturu svých sídel svoji příslušnost k národu. Český původ kapitálu i majitelů byl i v této době stále ještě určujícím prvkem při volbě architektonického slohu sídla, ale zároveň se ve výzdobě peněžních paláců

---

²⁰³ JANSKÝ, Emanuel: *Malé dějiny První české vzájemné pojišťovny (zal. r. 1827) v Praze, 1827 – 1946*. Praha 1946, s. 11 – 12.

²⁰⁴ ČECH, Petr: *První česká vzájemná pojišťovna (zal. r. 1827). V upomínku stého výročí*. Praha 1928, s. 130 – 131.

²⁰⁵ *Z nového paláce Prvního českého c.k. privil. ústavu ke vzáj. poj. proti škodám z ohně a krupobití v Praze*. In: *Český svět*, 1909, r. 5, č. 36, s. 206 a 208.

²⁰⁶ PRAHL, Roman, ŠÁMAL, Petr: *Umění jako dekorace a symbol*, s. 165.

začala uplatňovat secese, jako výraz nastupující evropské moderny. V době devadesátých let 19. století a prvních let 20. století se české národní ambice promítaly do výběru architektů, stavebních firem a dalších spolupracujících osobností. Avšak vyjádřením českého charakteru ústavu už nebyl architektonický sloh sídla, ale konkrétní motivy, například lipové ratolesti, které se objevily ve výzdobě sídla Pražské úvěrní banky i pojišťovny Slavie.²⁰⁷ Příklon k novému stylu secese, i když prozatím jen ve výzdobě paláců, byl vyjádřením národní emancipace a přihlášením se do evropského kulturního kontextu.

3. Architektura peněžních ústavů cca 1900 - 1918

S nástupem moderny ustoupily i evropské peněžní ústavy od zavedené praxe stavět v klasicizujících historizujících slozích. Po roce 1900 se ve výstavbě peněžních ústavů začala, podobně jako u staveb s jinou společenskou funkcí, uplatňovat secese. Významným smyslem secesní architektury v celé Evropě bylo odstříhnout se od sledu historizujících slohů a tím i od doby historismu. Architektura se tak hlásila k programu umění, které mělo být zcela „nové“, „mladé“, „moderní“ a tak mělo vyjádřit nové společenské ideály, které už nebyly založené na národnostních tématech, ale na uměleckých kvalitách. A právě tato „novost“ a umělecká kvalita se staly společným jmenovatelem stylu na celoevropské úrovni, i přestože měl různé lokální varianty. Secesní ornamentika čerpala inspiraci z různých zdrojů - vedle orientálních a starých evropských kultur či lidového umění (jeho obliba byla podnícena britským hnutím Arts & Crafts) jí byla největším zdrojem příroda a fantazie samotného umělce. V architektuře se nové pojetí dekorace, ale také konstrukce samotné stavby podařilo provést zejména díky novým stavebním materiálům a novým technologiím – hlavně díky novému zpracování a použití kovu.²⁰⁸

Prvními centry secesního umění, tzv. Art Nouveau, v Evropě se v devadesátých letech 19. století staly Paříž a Brusel, zejména ve spojitosti se

---

²⁰⁷ *Tympanon banky Slavie*. In: Zlatá Praha, 1902, r. 19, č. 12, s. 133 a 144.

²⁰⁸ FAHR-BECKEROVÁ, Gavriela: *SECESE*. Slovart 2007, s. 21 - 22.

jmény architektů Hectora Guimarda a Victora Horty.²⁰⁹ Brusel byl dokonce progresivnější a otevřenější než Paříž, protože vedle kulturních a technologických předpokladů měl také ochotné mecenáše. Německý literární historik Ernst Robert Curtius, který se zabýval moderní francouzskou literaturou, hodnotil situaci slovy: „*sémě duhově zbarvených květů tohoto umění mohlo vzklíčit jen ve vhodné, dobře připravené půdě, kterou poskytovala materiální kultura velké buržoazie*“.²¹⁰

Jeden z prvních velkých peněžních ústavů, který pro architekturu svých sídel použil secesní styl, byl francouzský bankovní ústav Societe Generale (třetí nejstarší ve Francii, založený v roce 1864). Ve svém hlavním sídle v Paříži si ústav nechal v roce 1907 upravit ve stylu Art Nouveau pouze interiéry; avšak první pobočku v tomto novém stylu vystavěl v roce 1902, a to ve městě Nancy, které bylo druhým největším centrem stylu Art Nouveau ve Francii. Banka Societe Generale styl Art Nouveau využila i při budování dalších svých poboček v prvních letech 20. století na území celé Francie – například v Toulouse, v Bressuire, v Chalon-sur-Saône či v Rambervillers.²¹¹

Belgicko-francouzská varianta secese, jež začala být považována za nový internacionální směr, se postupně šířila Evropou také díky světovým výstavám – zejména té v Paříži roku 1900, která demonstrovala rezignaci na historizující slohy a jako jejich náhradu nabídla právě „nové umění“ ve florálních formách.²¹² Z Art Nouveau vznikala také německá varianta nového umění Judendstil, jehož centry se staly především Mnichov a Berlín.

Nové umění vzbudilo ohlas také v Rakousko-Uhersku. Vídeňská secese byla v Evropě unikátní tím, že získala podporu státu. Americký kulturní historik Carl Emil Schorske ve své knize *Vídeň na přelomu století* uvádí, že „*zatímco jiné evropské vlády se modernímu umění stále vyhýbaly, starobylá habsburská monarchie ho aktivně pěstovala*“.²¹³ Vídeňská moderna jako oficiální umělecká

---

²⁰⁹ Tamtéž, s. 75 a 81.

²¹⁰ Cituji podle FAHR-BECKEROVÁ, Gavriele: *SECESE*, s. 74 a 135.

²¹¹ <https://www.societegenerale.com/en/about-us/our-identity/150-years-of-history/innovation-spirit/the-bank-and-art-nouveau> 26. 2. 2017

²¹² AMBROZ, Miroslav: *Vídeňská secese a moderna*. In: AMBROZ, Miroslav (ed.): *Vídeňská secese a moderna 1900 – 1925*. Moravská galerie v Brně 2005, s. 15.

²¹³ SCHORSKE, Carl Emil: *Vídeň na přelomu století*. Barrister & Principal 2000, s. 229.

reprezentace rakouského státu měla „svoji sjednocující silou překonat roztržitétnost etnických nacionalismů v rámci monarchie“. Také původním záměrem vídeňského Sdružení výtvarných umělců Rakouska – Secese, založeného v roce 1897 ze stejného popudu jako spolky v Paříži či Mnichově, bylo jeho působení v rámci celé monarchie.²¹⁴ Nejvýznamnější osobností vídeňské secese byl architekt Otto Wagner, jeden ze zakládajících členů Spolku Secese, který působil v letech 1894 – 1912 jako profesor na vídeňské Akademii výtvarných umění a vychoval i řadu architektů, původem z českých zemí. Otto Wagner je považován za průkopníka moderní architektury v monarchii, i když na počátku své kariéry užíval ještě historizující slohy (ve stylu novorenesance projektoval například v letech 1883 – 1884 hlavní průčelí Ústřední budovy pro Rakouskou zemskou banku).²¹⁵ Wagner však posléze požadoval oproštění se od slohů minulosti a prosazoval novou, moderní architekturu pro moderního člověka. Ve vstupní přednášce na vídeňské Akademii v roce 1894 se vyjádřil takto: „Umění a umělci by měli a musí představovat svou dobu. V omilání všech stylových směrů, jak o tom svědčí poslední desetiletí, nemůže spočívat spása budoucnosti... Musíme být nuceni dospět k vlastnímu stylu, který nás bude reprezentovat“.²¹⁶ Hlavní tendencí nového stylu podle Wagnera mělo být, vedle opuštění historizujících forem, spojení krásy s účelností, jak potvrdil ve svém hlavním spise *Moderne Architektur*, publikovaném v roce 1896: „*Nepraktické nemůže být krásné*“.²¹⁷ Nové podněty pro vývoj architektury chtěl Wagner zajistit také použitím nových stavebních technologií a materiálů, například skleněných stěn a podlah, železobetonu či hliníku. Za nejvýznamnější Wagnerovo dílo, jež plně odpovídá těmto principům, je považována budova Rakouské poštovní spořitelny ve Vídni, realizovaná v letech 1903 – 1906. Tato realizace nenesla ani náznak návratu k historizujícím slohům, naopak byla to moderní účelová kancelářská budova, postavená moderními technikami z moderních materiálů.²¹⁸

---

²¹⁴ FILIP, Aleš: *Vídeňská secese a země koruny české: umělecká výměna*. In: AMBROZ, Miroslav (ed.): *Vídeňská secese a moderna 1900 – 1925*, s. 25 – 26.

²¹⁵ SARNITZ, August: *Otto Wagner (1841 – 1918). Průkopník moderní architektury*. Slovart 2006, s. 23.

²¹⁶ Cituji podle SARNITZ, August: *Otto Wagner*, s. 7.

²¹⁷ Cituji podle SARNITZ, August: *Otto Wagner*, s. 11 a 13.

²¹⁸ SARNITZ, August: *Otto Wagner*, s. 8, 65 – 71.

Secese se tedy nestala jen novým slohem pro výstavbu peněžních ústavů, ale také uvedla nový architektonický typ kancelářské budovy.

Některé jiné vídeňské peněžní ústavy postavené ještě před první světovou válkou zachovaly palácový typ a vybudovaly svá sídla v architektonickém slohu novoklasicismu, který se v celé středoevropské architektuře začal znovu uplatňovat po roce 1910. Novoklasicismus, odvolávající se na tradici antické architektury, se ve Vídni ke slovu opět dostal po neúspěšném pokusu vystřídání historizujících slohů stylem secese a společně s pochybnostmi o Wagnerově racionalistickém přístupu k architektuře.²¹⁹ Ve stylu novoklasicismu, jenž znamenal částečně obnovený dialog s historií, si svoje sídlo vybudovala v roce 1912 významná rakouská banka Credit-anstalt.²²⁰ Ve stejném stylu bylo architekty Ernestem Gotthilfem a Alexandrem Neumannem v letech 1913 - 1915 realizováno také sídlo Dolnorakouské pojišťovací společnosti.²²¹

Peněžní ústavy v jednotlivých provincionálních centrech habsburské monarchie svoje sídla budovaly ve stylu navazujícím zejména na francouzské Art Nouveau, často obohaceném o lokální motivy. Příklon k francouzské linii nového umění měl vyjadřovat vyhraněný postoj těchto center vůči Vídni, respektive vůči centralistické vládě habsburské monarchie. Tyto motivy využily při realizacích svých reprezentativních sídel například Královská poštovní spořitelna v Budapešti v letech 1899 – 1901,²²² Městská spořitelna v Lublani v letech 1903 – 1904,²²³ či Banka Torok v Budapešti v roce 1906.²²⁴

V Praze se secese v architektuře uplatnila po roce 1900. Nový styl do Prahy uvedl architekt Friedrich Ohmann realizací budovy Café Corso v ulici Na Příkopě v letech 1897 – 1898. Historik umění Karel B. Mádl v této souvislosti

---

²¹⁹ VYBÍRAL, Jindřich: *Architekti vídeňské moderny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. In: AMBROZ, Miroslav (ed.): *Vídeňská secese a moderna 1900 – 1925*, s. 47.

²²⁰ <https://de.wikipedia.org/wiki/Creditanstalt-Bankverein> 26. 2. 2017

²²¹ http://www.vanwageningen.net/picture/277-20010901_20_bank_austria_am_hof_vienna_austria 26. 2. 2017

²²² <http://budapestglocal.blogspot.cz/2011/11/art-nouveau-wonders-in-budapest-9.html> 27. 2. 2017

²²³ https://sl.wikipedia.org/wiki/Mestna_hranilnica_ljubljanska 27. 2. 2017

²²⁴ <https://www.lonelyplanet.com/hungary/budapest/attractions/torok-bank-house/a/poi-sig/1178253/359522> 27. 2. 2017

Ohmanna označil jako „*Jana Křtitele*“ pražské secese.²²⁵ Ohmann, který ve své tvorbě pracoval převážně s historizujícími slohy, přiznal, že pro něj tato realizace byla „*pokusem, jak se zvolna přiblížit modernímu pojetí, a jak na ně navykhnout publikum, aniž by se uráželo*“, přičemž zastával zásadu, aby „*stabilní dekorace byla více vázána tradicí, kdežto malířská výzdoba, která se dá lehce obnovovat, byla modernější*“.²²⁶ I přes některé prvky vycházející z domácí tradice (jako například obloučkovou atiku odkazující se na českou renesanci) nebyla budova kavárny Corso v Praze přijata s nadšením. Zejména pražští konzervativní architekti v ní viděli import z Vídně.²²⁷ Ohmann byl totiž s vídeňským děním bezprostředně spjatý, patřil mezi pět architektů, kteří se podíleli na založení vídeňského spolku Secese.²²⁸ Pro Ohmanna však secese znamenala „pouze“ další možnost vyjádření vedle historizujících slohů, jak sám později deklaroval v článku *V boji za moderní styl* vydaném v roce 1913: „*Učil jsem se oceňovat všechny umělecké jevy minulosti i naší vlastní doby a přetvářet je se stejným zájmem*“.²²⁹

Secese, jež se měla emancipovat od slohů historických, které v Praze na přelomu století stále dominovaly, byla pražskými konzervativními architekty odsouzena jako styl „*vzniklý z pouhé negace*“.²³⁰ Zejména však pražským nacionálně a konzervativně zaměřeným architektům a kulturním publicistům vadilo, že vychází z vídeňských vzorů a spojovali ji s kulturně-politickým útlakem českého národa v habsburské monarchii. Podle nich se secesní architektura nehodí do starobylého rázu Prahy, protože nevychází z domácích památek a tak postrádá český národnostní náboj.²³¹ Avšak zastánci nového stylu naopak předpokládali, že by secese v Praze mohla získat lokální charakter a stát se novým vyjádřením českého národního umění: „*nežádáme, aby se k nám beze změny převedly cizé*

---

²²⁵ MÁDL, Karel B.: *Friedrich Ohmann v Praze*. In: *Volné směry*, 1900, r. 4, č. 4 s., 184.

²²⁶ *Café Corso*. In: *Der Architekt*, 1898/4, s. 39. Cituji podle VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 229.

²²⁷ VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 230.

²²⁸ VYBÍRAL, Jindřich: *Architekti vídeňské moderny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. In: AMBROZ, Miroslav (ed.): *Vídeňská secese a moderna 1900 – 1925*, s. 41.

²²⁹ OHMANN, Friedrich: *Im Kampf um der modernen Stil*. In: *Deutsche Bauzeitung*, 1913, XLVII, s. 54 - 57. Cituji podle VYBÍRAL, Jindřich: *Friedrich Ohmann*, s. 337 – 340.

²³⁰ BRÁF, Antonín: *O některých nezdravých úkazech kolem nás*. In: *Architektonický obzor*, 1902, r. 1, č. 12, s. 51.

²³¹ VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 238 – 241.

*elementy v tom způsobu jak jinde povstaly, (...) naopak žádáme, aby i naše moderna byla něčím od jiných odlišným, aby byla naší českou, našemu životu, našim potřebám a materiáliim odpovídající“.*²³² Výtvarný časopis *Volné směry*, který od roku 1896 vydával Spolek výtvarných umělců Mánes, se stal základním médiem modernistů, skrz které šířili informace o kulturním dění v Evropě a nové umění doma otevřeně propagovali. Od roku 1898 byl hlavním redaktorem *Volných směrů* a předsedou Spolku Mánes architekt Jan Kotěra.²³³ Jan Kotěra studoval na vídeňské Akademii umění u Otto Wagnera a po italské studijní cestě se vrátil do Prahy. Historik umění K. B. Mádl o něm těsně po jeho návratu napsal: „*Vrací se domů, do Čech jako umělec pokrokový, jako architekt, který (...) žije a tvoří v moderním proudění“.* Okruh zastánců nového umění v Praze vkládal do mladého architekta nemalé naděje, jak K. B. Mádl dále uvádí: „*Věděli jsme, že nám v něm vzniká nová, opravdu nová síla, jaké je české architektuře v té chvíli třeba jako soli, nemá-li tato nadále tonouti v uměleckém konservatismu jinde již překonaném“.*²³⁴ Článek neznámého autora ve *Volných směrech* je snad ještě odvážnější: „*usadí-li se Jan Kotěra v Praze, přejdou dosavadní srážky a bitky [historismu a moderny] ve velký boj a – moderna zvítězí, buďte ujištěni“.*²³⁵ Kotěra se v roce 1898 vrátil do Prahy, aby nastoupil na místo profesora pražské Uměleckoprůmyslové školy po Friedrichovi Ohmannovi, který byl povolán zpět do Vídně.²³⁶ Uměleckoprůmyslová škola se tak stala, vedle okruhu umělců Spolku Mánes, centrem pražské moderní architektury. Naopak konzervativní zastánci historismů zůstávali ve spojení s českou polytechnikou, vedenou v té době architektem Josefem Fantou.²³⁷

První pražskou příležitostí k výstavbě peněžního ústavu pro Jana Kotěru byla realizace reprezentativního sídla pro Lidovou banku na Václavském náměstí. Lidová banka, zaměřená především na drobné půjčky a úvěry, byla založena v roce 1899 významným finančníkem a také pražským zastupitelem Leo

---

²³² *Zprávy a poznámky*. In: *Volné směry*, 1900, r. 4, č. 4, s. 156.

²³³ PRAHL, Roman: *Volné směry. Časopis secese a moderny*. TORST 1993, s. 8 – 9.

²³⁴ MÁDL, Karel B.: *Příchozí umění*. In: *Volné směry*, 1899, r. 3, č. 3, s. 119 – 120.

²³⁵ *Výstava architektury a inženýrství*. In: *Volné směry*, 1898, r. 2, č. 11, s. 523 - 524.

²³⁶ LUKEŠ, Zdeněk: *Raná tvorba, 1898 – 1905*. In: ŠLAPETA, Vladimír (ed.): *Jan Kotěra. Zakladatel moderní české architektury*. KANT 2001, s. 96.

²³⁷ NOVÝ, Otakar: *Česká architektonická avantgarda*. Prostor 2015, s. 112.

Peterkou. Novostavba, známá též jako Peterkův dům, realizovaná v letech 1899 až 1900, vznikla na místě zbořeného domu U Černého orla, jehož majitelkou byla Peterkova manželka.²³⁸ Původní projekt této budovy vypracoval pražský stavitel Vilém Thierhier v historizujícím slohu. Avšak Leo Peterka, zřejmě z pozice pražského zastupitele, prosadil změnu projektu. Stavební odbor magistrátu nakonec odmítnul konvenční Thierhierův návrh průčelí a objednal nový návrh od architekta Jana Kotěry. Nakonec bylo půdorysné řešení realizováno podle Thierhiera, průčelí podle Kotěry.²³⁹ Kotěra se v projektu průčelí sídla Lidové banky, vůbec poprvé v Praze, zcela oprostil od historizujícího tvarosloví.²⁴⁰ Kotěrovu inspiraci při tomto návrhu představovala vídeňská, ale také belgická secese – zejména Tasselův palác Victora Horty v Bruselu. Ornamentální dekor však Kotěra v Praze použil velice střídmě, přičemž velké plochy hladké omítky ponechal zcela nepojednané. A právě tato „prázdnota“ se stala terčem kritiky ze strany konzervativních zastánců historismu.²⁴¹ Moderním motivem byly také velké skleněné plochy, svými rozměry v Praze tehdy mimořádné, v obchodní místnosti přízemí a v kancelářích Lidové banky mezzaninu.²⁴²

Prosazení Kotěry k realizaci sídla Lidové banky přesně odpovídalo rozvržení sil na tehdejší pražské umělecké scéně: okruh Spolku Mánes Kotěru opěvoval, konzervativci jeho stavbu kritizovali jako nestylovou a poplatnou vídeňské módě (přestože se zde Kotěra poprvé výrazněji odklonil od wagnerovského klasicismu).²⁴³ Pražský architekt, stavební podnikatel a zastánce historismu Josef Hlávka prý, podle zápisků historika umění Zdeňka Wirtha, před Peterkovým domem prohlásil: „*No tak! To je ten spasitel z Vídně! Jako by to pes voblízal!*“²⁴⁴ Sám Kotěra si po reakcích na Peterkův dům v jednom dopise příteli

---

²³⁸ RUTH, František: *Kronika Královské Prahy a obcí sousedních. Díl III.* Praha 1904, s. 1089.

²³⁹ PRAHL, Roman, ŠAMAL, Petr: *Umění jako dekorace a symbol*, s. 154 – 155.

²⁴⁰ LUKEŠ, Zdeněk: *Raná tvorba, 1898 – 1905.* In: ŠLAPETA, Vladimír (ed.): *Jan Kotěra. Zakladatel moderní české architektury*, s. 98.

²⁴¹ VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby*, s. 231 – 233.

²⁴² WITTLICH, Petr: *Secesní Prahou.* Karolinum 2005, s. 20.

²⁴³ LUKEŠ, Zdeněk: *Raná tvorba, 1898 – 1905.* In: ŠLAPETA, Vladimír (ed.): *Jan Kotěra. Zakladatel moderní české architektury*, s. 99.

²⁴⁴ ŠVÁCHA, Rostislav: *Peterkův dům v Praze.* In: ŠLAPETA, Vladimír (ed.): *Jan Kotěra. Zakladatel moderní české architektury*, s. 121.

Lidová banka (1899 – 1900)

Václavské náměstí 12

projekt průčelí: Jan Kotěra

postěžoval: „*Pravou štvanicí proti mně pořádají při mé první práci. Štěkají, protože se bojí, že bych se mohl dotknout jejich kostiček v míse*“.²⁴⁵

Jak jsem již uvedla, v Praze přijetí vídeňské secese komplikovaly národnostní i politické výhrady. Současný český historik umění Per Wittlich k tomuto tématu uvádí: „*Stavět se proti tomu, co přicházelo z cizácké Vídně na rozdíl od politicky vítané Paříže, patřilo k dobovému žargonu*“.²⁴⁶ Republikánská Francie byla českou pražskou veřejností, která se neustále vymezovala vůči Vídni, považována za protiváhu habsburského absolutismu. Přijetí francouzské secese Art Nouveau tedy bylo vyjádřením odmítnutí vídeňského stylu a příklonu k celoevropské kultuře.²⁴⁷

Vyjádřit svůj odklon od Vídně chtělo také české vedení První české všeobecné zajišťovací banky, které své reprezentativní sídlo vybudovalo na Františkově nábřeží (dnes Masarykovo nábřeží) v roce 1905. První českou všeobecnou zajišťovací banku založili představitelé bohaté české šlechty a právník František Ladislav Chleborad (který již stál v čele pojišťovny Slavie)²⁴⁸ v roce 1872. Byl to první profesionální český zajišťovací ústav, který poskytoval zajištění několika dříve založeným českým pojišťovnám.

Projekt na nové sídlo První české všeobecné zajišťovací banky byl zadán architektu Jiřímu Stíbalovi v roce 1903.²⁴⁹ Místo ústav získal v rámci asanace Vojtěšské čtvrti po stržení původních domů (domu z 15. století, zvaného U Tří divých mužů, a domu bývalých Nových lázní). Výstavbu objektu zajistila pražská stavební firma Františka Schlaffera. Jiří Stíbal, od roku 1897 ředitel Uměleckoprůmyslové školy v Praze,²⁵⁰ vytvořil pro První českou všeobecnou zajišťovací banku projekt ve stylu florální secese inspirované francouzským Art Nouveau, avšak s poměrně střídmou dekorací, zřejmě proto, že se musel ve svém

---

²⁴⁵ Z dopisů Jana Kotěry svému příteli Richardu Gombrichovi ve Vídni. In: Stavitel, 1924, č. 5, s. 61.

²⁴⁶ WITTLICH, Petr: *Secese ještě jednou. K otázce secesního stylu*. In: Umění a řemesla, 1981, č. 2, s. 12.

²⁴⁷ WITTLICH, Petr: *Secesní Praha*, s. 17.

²⁴⁸ ŠTECH, Václav: *Banka Slavie 1869 – 1919*, s. 80 – 81.

²⁴⁹ *Budova první české všeob. zajišťovací banky v Praze*. In: Architektonický obzor, 1903, r. 2, č. 12, s. 47.

²⁵⁰ <https://www.umprum.cz/web/cs/skola> 1. 3. 2017

návrhu vyrovnat se sousedstvím tak výrazné budovy, jakou bylo Národní divadlo. Jediné, co nebylo kvůli tomu ze Stibralova původního projektu realizováno, byla mohutná kupole, místo ní byla budova opatřena méně monumentálním štítem.²⁵¹ Hlavní průčelí bylo dekorováno plastikami Ladislava Šalouna, a to například dvojicí soch v hlavním štítu s atributy pochodně a domu symbolizujícího pojištění proti ohni. Jako symbol obnovy je nad štítem umístěna plastika Fénixe.²⁵²

Ještě silnější inspirace francouzským Art Nouveau je patrná u sídla pojišťovny Praha, realizovaného v letech 1906 – 1907 na Ferdinandově třídě (dnes Národní třídě). Pojišťovna Praha byla, jako ústav národnostně český, založena roku 1868, a to i přes snahy rakouských úřadů, které neměly zájem o další českou pojišťovnu. Název pojišťovny měl vyjadřovat fakt, že ústav stejně jako hlavní město bude patřit celému českému národu. Primárně byla tedy pojišťovna určena pro českou klientelu. Pojišťovna Praha vznikala ve stejné době jako pojišťovna Slavie, proto vyvstala myšlenka oba tyto pojišťovací ústavy spojit a předejít tak vzájemné konkurenci, avšak Slavie sloučení odmítla. Pojišťovna Praha se pak vydala realističtější cestou než Slavie, kdy se zaměřila pouze na oblast českých zemí.

Pojišťovna Praha sídlila od počátku v kancelářích ve Šlikově paláci na Ferdinandově třídě. V roce 1905 koupila ve stejné ulici dům od nakladatele Františka Topiče a rozhodla se k jeho přestavbě.²⁵³ Za Topičova vlastnictví ve výstavním sálu ve dvoře tohoto domu probíhaly první expozice evropské umělecké moderny v Praze a také výstavy umělců ze Spolku výtvarných umělců Mánes. Výraznou secesní přestavbu původního Topičova domu projektoval architekt Osvald Polívka (stejně jako přestavbu sousedního domu, kam svoje nakladatelství Topič přesunul). Stavba byla realizována v letech 1906 – 1907 pražskou firmou stavitele Matěje Blechy.²⁵⁴

---

²⁵¹ MIHULKA, Antonín: *Jiří Stibral*. Česká akademie věd a umění 1941, s. 35 a 37.

²⁵² *Dekoratívni sochy na budově První české všeobecné zajišťovací banky na Riegerově nábřeží v Praze II*. In: *Architektonický obzor*, 1906, r. 5, č. 7, s. 33.

²⁵³ *60 let činnosti vzájemné pojišťovny Praha a výroční zpráva za správní rok 1928*. Praha, 1928, s. 10.

²⁵⁴ VLČEK, Pavel a kol.: *Umělecké památky Prahy. Díl 1*, s. 523.

Realizace sídla pojišťovny Praha byla, stejně jako další projekty Osvalda Polívky, razantně odmítána zejména umělci z okruhu Spolku výtvarných umělců Mánes. Ti nekritizovali architekturu inspirovanou Art Nouveau, ale architekta. Polívkovi vyčítali, že vůbec neopustil historizující formy a že je pouze neuměle kombinoval s prvky, pro něj „módního“, nového umění. Časopis *Styl*, jenž od roku 1908 Spolek Mánes vydával, o Polívkovi napsal: „*k jakým ponižující kompromisům se odhodlává, (...) přes veškeré spílání modernímu hnutí, takřka obratem ruky chápe se všech vymožeností, které nové hnutí přináší, ovšem jen po stránce vnější, bez jakéhokoliv hlubšího pochopení*“.²⁵⁵ V jiném čísle *Stylu* byla konkrétně Polívkova Pojišťovna Praha uvedena dokonce jako „*odstrašující příklad „moderního“ slohu*“.²⁵⁶ Trnem v oku jim byly také vztahy architekta Polívky a pražského magistrátu, které mu měly, podle mínění kritiků, zajišťovat množství lukrativních pražských realizací. Ve *Stylu* Polívku uváděli jako „*tělného architekta obce*“ a „*velkopřemyslníka ve výrobě architektury*“, k jehož projektům měl, „*po tolika nezdarech*“, autor článku, „*naprostou nedůvěru*“.²⁵⁷

Zatímco se pražské peněžní ústavy s českým kapitálem příklonem k francouzskému Art Nouveau vymezovaly vůči Vídni a hlásily k celoevropskému modernímu hnutí, tak peněžní ústavy orientované na německo-jazyčnou klientelu se celkem pochopitelně klonily k využití vídeňské secese nebo hledaly vzory v Berlíně či v Mnichově. Pro pražské německé architekty byla Vídeň, vedle Berlína nebo Mnichova, přirozeným kulturním centrem.²⁵⁸ Avšak po roce 1900 tvořili pražští němečtí architekti a umělci již minoritní a méně progresivní část pražských uměleckých kruhů. Jediným architektem z pražského německo-jazyčného prostředí, který se v Praze po roce 1900 dokázal opravdu prosadit, byl rodák z Jablonce nad Nisou, Josef Zasche. Tak jako čeští modernisté k Janu Kotěrovi, pražští němečtí architekti svoje naděje upínali právě k Zaschemu. Josef Zasche studoval na vídeňské Akademii u Karla von Hasenauera, předchůdce Otto Wagnera. V roce 1894 jej jeho zaměstnavatel

---

²⁵⁵ ENGEL, Antonín: *Veřejné budovy pražské*. In: *Styl*, 1912, r. 4, s. 34.

²⁵⁶ *Styl*, 1908-1909, r. 1, s. 13

²⁵⁷ *Styl*, 1908, r. 1, s. 285.

²⁵⁸ AMBROZ, Miroslav: *Vídeňská secese a moderna*. In: AMBROZ, Miroslav (ed.): *Vídeňská secese a moderna 1900 – 1925*, s. 18.

vídeňský architekt Friedrich Schachner povolal do Prahy a svěřil mu vedení dostavby České spořitelny. Po jejím dokončení se Zasche jako architekt osamostatnil - tehdy byl dokonce jediným volně tvořícím německým projektantem v Praze.²⁵⁹

Nejvýznamnější pražskou realizací Josefa Zascheho byl palác pro Vídeňskou bankovní jednotu, vybudovaný v ulici Na Příkopě v letech 1906 - 1908. Tento bankovní ústav byl založen ve Vídni v roce 1863, pražskou pobočku se sídlem v domě U Černé růže si otevřel v roce 1900. Nové pražské sídlo ústavu bylo financováno z Penzijního fondu úředníků ústavu, jehož představitelé pro tento projekt odkoupili a nechali zbořit dva klasicistní domy v ulici Na Příkopě.²⁶⁰ Na projektu paláce Vídeňské bankovní jednoty spolupracoval Zasche s významným vídeňským architektem Alexandrem Neumannem (projektoval půdorysné řešení paláce). Zasche řešil hlavní průčelí paláce, které pojal přísně puristicky, bez přílišného architektonického členění a celé jej nechal obložit vysoce kvalitní švédskou leštěnou žulou. Inspirovala ho zřejmě tehdejší nová vídeňská a berlínská architektura.²⁶¹ Současný historik umění Rostislav Švácha navíc poukazuje, že Zasche byl inspirován i empírem.²⁶² Střídmost Zascheho průčelí doplnila „*citově vypjatá, mystickým patosem prodchnutá*“ figurální výzdoba předního česko-německého sochaře Franze Metznera,²⁶³ a to dvojice žulových atlantů u obou portálů (u nohou s orlem a lvem jako symboly habsburské monarchie a českého království), reliéf pod hlavním štítem personifikující Císařství a Umění, Námořní moc, Průmysl a Zemědělství, a dále dvě dvojice štítonošů s monogramem banky v atice.²⁶⁴

Doboví kritici z pražského německo-jazyčného okruhu hodnotili Zascheho palác Vídeňské bankovní jednoty jako „*řešení dovedené až k nejzazší hranici*

---

²⁵⁹ VYBÍRAL, Jindřich: *Německá architektura v Praze v letech 1900 – 1918. Tvůrci a záměry*. In: *Umění*, 2003, r. 51, č. 4, s. 315.

²⁶⁰ PRAHL, Roman, ŠÁMAL, Petr: *Umění jako dekorace a symbol*, s. 158.

²⁶¹ VYBÍRAL, Jindřich: *Německá architektura v Praze v letech 1900 – 1918*, s. 317.

²⁶² ŠVÁCHA, Rostislav: *Od moderny k funkcionalismu*. Victoria Publishing 1995, s. 88.

²⁶³ VYBÍRAL, Jindřich: *Německá architektura v Praze v letech 1900 – 1918*, s. 317.

²⁶⁴ MOHR, Jan: *Franz Metzner: socha a architektura mezi secesí a monumentem*. Liberec 2006, s. 80 – 85.

jednoduchosti".²⁶⁵ Významný pražský německý časopis *Bohemia* zase v Zascheho paláci viděl „moderní stavební typ vídeňský“, jež dosáhl noblesy „ušlechtilými poměry a ryzostí materiálu“.²⁶⁶ Naopak u pražských českých konzervativních architektů nezvykle přísně puristický palác vzbudil vlnu nevole a hodnocení budovy se opět přeneslo z estetické roviny do roviny národnostní a politické. *Volné směry* parafrázovaly názor konzervativců na palác Vídeňské bankovní jednoty takto: „je to monstrum, jež se nehodí ve své germánské surovosti do matičky Prahy, kde se bohudík staví národně a svérázně v pražském baroku a nanejvýše ještě v modernizované renaissanci nebo mírné secesi“. Avšak umělci z okruhu Spolku Mánes budovu hodnotily ve stejném článku přesně opačně - jako „pravý velkoměstský dům, vznešený ve své jednoduchosti, nádherný ve svých proporcích“, který naprosto odpovídá účelu budovy, v níž autor dokonce vidí „zárodek velkoměstského charakteru celého Příkopu“.²⁶⁷ S nadšením přijali také Metznerovu přísnou, ale nápadnou sochařskou výzdobu, natolik vzdálenou tehdejší pražské produkci. Z toho je zřejmé, že pro umělce a publicisty ze Spolku Mánes již nebyla v té době příslušnost k národu hlavním hodnotícím kritériem. Za mnohem důležitější považovali vymanění se z rámce pozdního historismu a z „malosti“ dosavadních českých poměrů a povýšení kultury v Čechách na evropskou úroveň.²⁶⁸ Ve *Volných směrech* svoje stanovisko vyjádřili takto: „Nám nejedná se v takovýchto důležitých věcech o stanovisko národní, ale hlavně a především umělecké“.²⁶⁹ Josef Zasche byl jediným pražským architektem německého původu, který byl v Praze mladou českou architektonickou scénou uznáván.²⁷⁰ Nelze však tvrdit, že by se s nástupem secese v Praze česko-německé soupeření či konflikty z umělecké scény vytratily.²⁷¹

Josef Zasche se do první světové války podílel ještě na jedné významné realizaci budovy peněžního ústavu. Spolu s mnichovským architektem

---

²⁶⁵ KRATTNER, Karl: *Architekt Josef Zasche*. In: *Der Architekt, 1908 – 1909*, s. 724. Cituji podle VYBÍRAL, Jindřich: *Německá architektura v Praze v letech 1900 – 1918*, s. 317.

²⁶⁶ *Bohemia*, 31. 1. 1908. Cituji podle VYBÍRAL, Jindřich: *Německá architektura v Praze v letech 1900 – 1918*, s. 317.

²⁶⁷ *Moderní dům v Praze*. In: *Volné směry* 1908, r. 12, č. 1, s. 159.

²⁶⁸ VYBÍRAL, Jindřich: *Německá architektura v Praze v letech 1900 – 1918*, s. 314 a 321.

²⁶⁹ *Smutné kapitoly*. In: *Volné směry*, 1900, r. 4, č. 3, s. 106.

²⁷⁰ LUKEŠ, Zdeněk: *Splátka dluhu. Praha a její německy hovořící architekti 1900 – 1938*. Fraktály Publishers 2002, s. 204.

²⁷¹ VYBÍRAL, Jindřich: *Německá architektura v Praze v letech 1900 – 1918*, s. 314 a 321.

Theodorem Fischerem navrhoval sídlo Asekuračního spolku průmyslu cukrovarnického na Havlíčkově (dnes Senovážném) náměstí, realizované v letech 1911 - 1913. Asekurační spolek průmyslu cukrovarnického vznikl z potřeby cukrovarníků v celé habsburské monarchii, pro které bylo pojištění u běžných pojišťoven příliš nákladné. Z podnětu českého cukrovarníka Aloise Olivy a zřejmě po vzoru Německa byl založen vzájemný pojišťovací spolek pro cukrovarníky. Pojišťovny v monarchii, které nejprve odmítly poskytnout nové pojišťovně zajištění, nakonec na smlouvu přistoupily. A tak v roce 1861 vznikl Asekurační spolek pro cukrovarníky z celé monarchie, v němž byli národnostně čeští cukrovarníci od počátku v menšině.²⁷²

Projektové soutěže na nové sídlo Asekuračního spolku se účastnilo celkem sedm rakouských a říšskoněmeckých architektů, z nichž nejlépe uspěl projekt významného mnichovského architekta Theodora Fischera. Jako druhý se v soutěži umístil projekt Josefa Zascheho.²⁷³ Novou budovu nakonec navrhli oba společně v roce 1912, avšak podíl každého z nich není znám. Například historik architektury Zdeněk Lukeš se domnívá, že Cukrovarnický palác nese Fischerův rukopis, takže je možné, že v Praze úspěšný Zasche projekt pouze zařídil.²⁷⁴ Historik umění Jindřich Vybíral se také kloní k názoru, že stavba je z větší části dílem Theodora Fischera, ale zdůvodňuje to tím, že se její realizaci náležitě nevěnoval a tak přešla do rukou Josefa Zascheho.²⁷⁵

Každopádně je zřejmé, že hlavním záměrem obou architektů bylo novostavbu přizpůsobit historickému prostředí. Na velké nepravidelné parcele, uvolněné zbořením převážně klasicistních domů uprostřed náměstí, vznikl palác, který se objemovým členěním i tvarovým repertoárem odkazuje na místní tradici – jeho celkový výraz kolísá mezi novobarokem a novoklasicismem.²⁷⁶ Palác Asekuračního spolku, jehož stavba byla realizovaná pražskou stavební firmou Matěje Blechy, byl bohatě dekorován sochařem Franzem Metznerem, se kterým Zasche spolupracoval již při realizaci budovy pro Vídeňskou bankovní jednotu.

---

²⁷² MARVAN, Miroslav: *Dějiny pojišťovnictví v Československu do roku 1918*, s. 95 – 97.

²⁷³ VYBÍRAL, Jindřich: *Německá architektura v Praze v letech 1900 – 1918*, s. 318.

²⁷⁴ LUKEŠ, Zdeněk: *Stavby a architekti pohledem Zdeňka Lukeše*. Lidové noviny 2013, s. 164.

²⁷⁵ VYBÍRAL, Jindřich: *Německá architektura v Praze v letech 1900 – 1918*, s. 318.

²⁷⁶ *Zpráva o valné hromadě*, In: *Listy cukrovarnické*, 1911, r. 19, č. 15, s. 251.

Do výzdoby paláce vtisknul Metzner svůj osobitý rukopis. K činnosti zadavatele novostavby se v rámci dekorace vázal hlavně motiv pastýře a hroznu vinné révy.²⁷⁷

V době realizace paláce Asekuračního spolku se v německo-jazyčném prostředí Prahy začal oblíbě opět těšit novoklasicismus. Purismus, jenž byl mezi pražskými německými architekty dosud oblíbený, ztrácel na své dřívější přitažlivosti právě na úkor opětovného návratu k tradici.²⁷⁸ Purismus se snažil o architekturu strohou, jednoduchou a důstojnou, oproštěnou především od zbytečné dekorace. Zásady purismu, jež se staly jedním ze základních pilířů moderní architektury, začal propagovat rakouský architekt, pocházející z Brna, Adolf Loos.²⁷⁹ Loos po studiu na průmyslové škole v Liberci a na technice v Drážďanech pracoval zejména ve Vídni, avšak prosadil se také v dalších evropských městech. Zásady purismu Loos představil ve své stati *Ornament a zločin* z roku 1908, v níž mimo jiné píše: „*přemohli jsme ornament: naučili jsme se tomu, že se bez něj obejdeme. Hle přichází století nové, v němž (...) se brzy zaskvějí ulice měst jako velké, celé bělostné zdi. Město XX. století bude oslňující a nahé*“.²⁸⁰ Avšak někteří pražští němečtí architekti se po roce 1910 začali opět přiklánět k novoklasicismu, v němž spatřovali „*tvorbu, která povstala z duše národa, bez ohledu na styl a módu*“.²⁸¹ Tento přechod od purismu k novoklasicismu můžeme sledovat také ve tvorbě Josefa Zascheho, a to právě prostřednictvím dvou zmiňovaných staveb – paláce Vídeňské bankovní jednoty a paláce Asekuračního spolku. Jindřich Vybíral míní, že tvorba architekta Josefa Zascheho, který se v Praze aktivně účastnil německého národního života, měla vedle příklonu k architektonické moderně vyjadřovat také hrdou manifestaci německé národní identity.²⁸²

Jak již víme, finanční ústavy v Praze se doposud soustředily zejména v ulicích Na Příkopě a Ferdinandově třídě a v jejich nejbližším okolí. Avšak od

---

²⁷⁷ PRAHL, Roman, ŠÁMAL, Petr: *Umění jako dekorace a symbol*, s. 171.

²⁷⁸ VYBÍRAL, Jindřich: *Německá architektura v Praze v letech 1900 – 1918*, s. 318 a 322.

²⁷⁹ SARNITZ, August: *Adolf Loos 1870 – 1933. Architekt, kritik, dandy*. Slovart 2004, s. 9.

²⁸⁰ LOOS, Adolf: *Řeči do prázdna*. Praha 1929, s. 142.

²⁸¹ JAHNEL, Emil: *Über Heimatschutz*. In: TBI XLI, 1909, s. 117 – 118. Cituji podle VYBÍRAL, Jindřich: *Německá architektura v Praze v letech 1900 – 1918*, s. 322.

²⁸² VYBÍRAL, Jindřich: *Německá architektura v Praze v letech 1900 – 1918*, s. 322.

přelomu století se začaly stavět i na Václavském náměstí, zejména v oblasti tzv. Zlatého kříže, kde do Václavského náměstí ústí ulice Na Příkopě a Ferdinandova třída. V rámci proměny Koňského trhu v moderní evropský bulvár začala být tato oblast považována za jakousi obdobu bankovního a obchodního centra jiných středoevropských velkoměst.²⁸³ Zlatý kříž tvořil střed světa finančnictví nejen v rámci samotného Nového města, ale dokonce v rámci celé Prahy i s jejími předměstími.²⁸⁴ Jako první si svoje reprezentativní sídlo na Václavském náměstí zbudovala pro svoji pražskou pobočku terstska pojišťovna Assicurazioni Generali v letech 1895 - 1896. Tím se Assicurazioni Generali zapojila do první vlny nové výstavby na Václavském náměstí, během níž začalo náměstí měnit svoji tvář – stará „*neúhledná*“ povětšinou jednopatrová zástavba začala ustupovat novostavbám. Zejména ve spojitosti s dokončením budovy Národního muzea se Václavské náměstí mělo stát „*pražským náměstím nejvíce výstavným*“.²⁸⁵ Postupně si zde svá reprezentativní sídla budovaly i další finanční ústavy, vedle již zkoumané Lidové banky to byla například Všeobecná záložna v Praze, jež si svoje sídlo na Václavském náměstí zbudovala v roce 1900.²⁸⁶

Krátce před vypuknutím první světové války si na Václavském náměstí, tehdy již na jedné z neprestížnějších adres Prahy, začaly svoje reprezentativní sídla budovat hned tři peněžní ústavy – pojišťovna Koruna, Moravská agrární a průmyslová banka a Česká banka, které vznikly během poslední velké předválečné hospodářské konjunktury a s ní spojené poslední vlny zakládání peněžních ústavů v českých zemích před válkou. Tato sídla tří peněžních ústavů byla projektována jako velkoměstské multifunkční paláce pro více uživatelů, přičemž hlavními investory byly právě peněžní ústavy, které byly často v úzkém kontaktu, zejména jako poskytovatelé úvěrů, s pražskými stavebními podnikateli.²⁸⁷ Tyto velkoměstské paláce, které vedle funkce sídla finančního ústavu plnily mnoho dalších komerčních účelů (vedle obchodních prostor se

---

²⁸³ HORSKÁ, Pavla, MAUR, Eduard, MUSIL, Jiří: *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*. Paseka 2002, s. 203.

²⁸⁴ PEŠEK, Jiří: *Jeho Praha*. Archiv hlavního města Prahy 2014, s. 159 – 160.

²⁸⁵ *Nová budova pojišťovací společnosti Assicurazioni Generali v Praze*. In: *Zlatá Praha, 1895*, r. 12, č. 20, s. 240.

²⁸⁶ *Všeobecná záložna v Praze*. In: *Zprávy Spolku architektů a inženýrů v Království českém, 1900*, r. 34, s. 16 a 74 – 75.

²⁸⁷ PRAHL, Roman, ŠÁMAL, Petr: *Umění jako dekorace a symbol*, s. 162 a 166.

v nich nacházely i restaurace, divadla, bytové jednotky či dokonce lázně), měly ruku v ruce s tím, jak se Praha stávala velkoměstem, naplnit nároky moderního městského občanského životního stylu. Pro Prahu byly největšími vzory rozsáhlé obchodní paláce zejména v Paříži či Bruselu.²⁸⁸

První z těchto tří velkoměstských paláců, tzv. Palác Koruna, si nechala v letech 1912 – 1914 vystavět První česká všeobecná akciová společnost pro pojišťování na život, založená v roce 1899. Později byla přejmenovaná na Pojišťovnu Koruna, a to právě podle označení jejího sídla. Většinový podíl jejích akcií až do roku 1930 vlastnila Česká průmyslová banka,²⁸⁹ založená jako národnostně český bankovní ústav roku 1898.²⁹⁰

Pojišťovna Koruna postupně skoupila tři původně barokní domy na nároží Václavského náměstí a ulice Na Příkopě, mezi nimi i tzv. dům U Špinků se známou kavárnou Café Wien, které pak roku 1912 nechala strhnout. Původně chtěla pojišťovna koupit i novorenesanční Haasův dům, historický cenný jako nejstarší obchodní dům v Praze,²⁹¹ což se jí nepodařilo a Haasův dům se tak vyhnul téměř jisté demolici.²⁹² V soutěži na nový palác pojišťovny, které se zúčastnili také architekti Alois Dryák a Jan Kotěra, zvítězil Kotěrův žák architekt Antonín Pfeiffer.²⁹³ Projekt Paláce Koruna vytvořil také architekt a stavební podnikatel Matěj Blecha, avšak ten byl publikován ještě před soutěží.²⁹⁴ Samotnou realizaci paláce provedla pražská stavební firma Václava Nekvasila.²⁹⁵ Architekt Antonín Pfeiffer vytvořil pomocí železobetonové skeletové konstrukce monumentální palác ve stylu geometrické secese se dvěma podzemními a čtyřmi nadzemními patry, s nárožní věží a pasáží. Nárožní věž zaklenutou kupolí stylizovanou do tvaru koruny, požadovala pojišťovna s ohledem na urbanistickou

---

²⁸⁸ WITTLICH, Petr: *Secesní Praha*, s. 18.

²⁸⁹ MARVAN, Miroslav: *Dějiny pojišťovnictví v Československu do roku 1918*, s. 150.

²⁹⁰ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovnictví v českých zemích*, s. 146 – 147.

²⁹¹ *Mizící stará Praha*. In: *Za starou Prahu*, 1912, r. III, č. 4, s. 26 – 27.

²⁹² *Náčrty obchodního domu pro První českou všeobecnou akciovou společnost pro pojišťování na život v Praze II*. In: *Architektonický obzor*, 1912, r. 11, č. 4, s. 45.

²⁹³ PRAHL, Roman, ŠÁMAL, Petr: *Umění jako dekorace a symbol*, s. 173.

²⁹⁴ *Náčrty obchodního domu pro První českou všeobecnou akciovou společnost pro pojišťování na život v Praze II*. In: *Architektonický obzor*, 1912, r. 11, č. 4, s. 45.

²⁹⁵ WEGER, S., HYAN, J.: *V. Nekvasil. 1868 – 1928*. Praha 1928, s. 65.

*Pojišťovna Koruna (1912 – 1914)
Na Příkopě 846/2
projekt: Antonín Pfeiffer, realizace: Václav Nekvasil*

situaci již při zadávání soutěže.²⁹⁶ Nárožní věž Paláce Koruna se stala dominantou nejen samotného paláce, ale zároveň celé spodní části náměstí. Bohatou plastickou výzdobu Paláce Koruna, z níž nejvýraznější jsou dvě trojice soch pod kupolí, vytvořil Vojtěch Sucharda. Tato dvě identická sousoší dvou mužských postav s mečem a ženské postavy uprostřed, navíc doplněné o nápis: „*důkazem lásky k rodině, zárukou zmnožení jmění, oporou stáří jedině, životní pojištění*“, jsou považovány za alegorii životního pojištění.²⁹⁷

Vídeňská secese, jež do Prahy vstoupila skrze Zascheho palác Vídeňské bankovní jednoty, se pro české pražské architekty, jež ji z počátku principiálně odmítali, stala nakonec „nechtěným“ vzorem. Palác Koruna ve stylu pozdní geometrické secese měl vytvořit jasný český protějšek paláci Vídeňské bankovní jednoty na druhé straně náměstí. Takto, ve smyslu národnostního rozčlenění, byla vnímána hlavně vnější plastická výzdoba paláce – tedy protiklad Suchardova „lyrického“ slovanského a Metznerova „přísného“ germánského prvku.²⁹⁸

Druhý monumentální velkoměstský palác, tzv. Ledový palác, v němž od počátku sídlila také filiálka Moravské agrární a průmyslové banky, vznikl v letech 1913 – 1915 ve střední části Václavského náměstí, na rohu Štěpánské ulice. Moravská agrární a průmyslová banka byla založena v Brně roku 1908 jako národnostně česká banka a svoji pražskou pobočku zřídila v roce 1912.²⁹⁹ Multifunkční palácový komplex, v němž sídlila i Moravská agrární a průmyslová banka, byl vystavěn na místě Aehrenthalského paláce z konce 18. století, který v roce 1913 společně se třemi dalšími domy koupil a nechal zbourat Matěj Blecha se svými společníky Josefem Šupichem a Janem Černým.³⁰⁰ Po významném pražském advokátovi Josefu Šupichovi, který se specializoval na obchod s nemovitostmi a pojišťovnictví, získal palác jméno - Šupichovy domy.³⁰¹

---

²⁹⁶ LEDVINKA, Václav, MRÁZ, Bohumír, VLAS, Vít: *Pražské paláce*. Akropolis, 1995, s. 165 – 166.

²⁹⁷ PRAHL, Roman, ŠÁMAL, Petr: *Umění jako dekorace a symbol*, s. 173.

²⁹⁸ WITTLICH, Petr: *Secesní Praha*, s. 22.

²⁹⁹ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 151 a 159.

³⁰⁰ BAŤKOVÁ, Růžena: *Umělecké památky Prahy. Díl 2*, s. 451.

³⁰¹ Josef Šupich pocházel z významné stavitelské rodiny – jeho otec vlastnil stavební firmu, jednu z nejvýznamnějších na Vysočině, a jeho bratr, který otcovu firmu posléze převzal, studoval na

Ledový palác postavila stavební firma Matěje Blechy. Plány z roku 1913 jsou opatřeny Blechovým podpisem, ale v té době byl hlavním projektantem firmy architekt Emil Králíček.³⁰² Zdeněk Lukeš soudí, že je velice pravděpodobné, že se Králíček na projektu Ledového paláce podílel.³⁰³

Ledový palác je postavený ve stylu geometrické secese a je zjevně inspirovaný podobnými velkoměstskými paláci ve Vídni, zejména tzv. Zacherlovým domem,³⁰⁴ jenž byl ve své době jednou z nejmodernějších staveb tohoto typu v Evropě. Zacherlův dům byl realizován v roce 1905 podle projektu slovinského architekta Josipa Plečnika, který studoval na vídeňské Akademii u Otto Wagnera (kde byl spolužákem Jana Kotěry). Hlavní průčelí bylo dekorováno plastikami sochaře Franze Metznera.³⁰⁵ Oběma budovám - Ledovému paláci po vzoru Zacherlova domu - dominuje válcovitá nástavba nároží a výrazná římsa, u Plečnika nesená atlanty Franze Metznera, na Ledovém paláci konzolami ve tvaru lvů. Tato i další plastická výzdoba Ledového paláce pochází od sochařů Karla Pavlíka, Antonína Odehnala a Antonína Waiganta, kteří rozhodně neskrývali svůj obdiv k dílu Franze Metznera.³⁰⁶

Stavba Ledového paláce byla také zjevně inspirovaná vídeňskou secesí, a zřejmě právě proto jí nebyla v českém dobovém tisku věnována zvláštní pozornost. Za zmínku naopak stojí ostrá kritika od architekta Otakara Novotného, jednoho z žáků Jana Kotěry, otisknutá ve *Volných směrech*. Novotný označil Ledový palác dokonce za „stavební obludu“ a „ohromný kolos odporně nafouklé pózy“.³⁰⁷

---

videňské akademii umění u Otto Wagnera. LUKEŠ, Zdeněk: *Šupichovy domy a pasáž Rokoko*. Nakladatelství Rokoko 2015, s. 20.

³⁰² Emil Králíček začínal v ateliéru architekta Antonína Balšánka. Na počátku století však pracoval na realizaci umělecké kolonie v Darmstadtu v ateliéru architekta Josepha Maria Olbricha, jedné z vůdčích osobností vídeňské secese, díky čemuž měl možnost se s novou architekturou vídeňské proveniencie seznámit. Roku 1903 se Králíček vrátil do Prahy a nastoupil jako projektant do stavební firmy Matěje Blechy. LUKEŠ, Zdeněk, HAVLOVÁ, Ester, HNÍDKOVÁ, Vendula: *Emil Králíček: zapomenutý mistr secese a kubismu*. Galerie Jaroslava Fragnera 2005, s. 15.

³⁰³ LUKEŠ, Zdeněk: *Šupichovy domy a pasáž Rokoko*, s. 20.

³⁰⁴ LUKEŠ, Zdeněk, HAVLOVÁ, Ester, HNÍDKOVÁ, Vendula: *Emil Králíček: zapomenutý mistr secese a kubismu*, s. 70.

³⁰⁵ PRELOVŠEK, Damjan: *Josip Plečnik. Život a dílo*. ERA 2002, s. 62 – 76.

³⁰⁶ PRAHL, Roman, ŠÁMAL, Petr: *Umění jako dekorace a symbol*, s. 175.

³⁰⁷ *Volné směry*, 1915, r. 18, za s. 260. Cituji podle LUKEŠ, Zdeněk, HAVLOVÁ, Ester, HNÍDKOVÁ, Vendula: *Emil Králíček: zapomenutý mistr secese a kubismu*, s. 70.

Poslední z trojice velkoměstských finančních paláců, který byl zainvestovaný převážně peněžním ústavem, vznikl v letech 1914 – 1916 na nároží Václavského náměstí a Vodičkovy ulice. Byl postaven pro Českou banku, založenou jako český ústav v roce 1907.³⁰⁸ Původně banka sídlila v bezprostředním sousedství, ale v roce 1913 zakoupila vedlejší původní tzv. dům U Kotků, v jádru gotický s předstupující renesanční věží. I přes snahu Klubu za starou Prahu, za který vedl jednání architekt Pavel Janák, aby byla zachována alespoň renesanční věž, byl celý dům i s věží ještě téhož roku stržen.³⁰⁹

Po uvolnění parcely začala realizace nového sídla České banky, jež bylo dokončeno i přes mimořádné válečné poměry v roce 1916. Původní projekt paláce vytvořil architekt Osvald Polívka, podle něho však bylo realizováno pouze půdorysné řešení. Fasáda bankovního paláce, ve stylu nastupujícího monumentálního novoklasicismu, vznikla podle návrhu architekta Josefa Sakaře, jenž upravil původní Polívkův projekt. Josef Sakař studoval na pražské technice u Josefa Zítka³¹⁰ a na počátku kariéry v letech 1894 – 1896 se jeho stavební firma podílela na stavbě budovy Zemské banky Království českého v ulici Na Příkopě podle projektu Osvalda Polívky.³¹¹ Samotnou realizaci paláce České banky provedla pražská stavební firma Václava Nekvasila.³¹² Palác České banky měl svojí architekturou odpovídat významnosti místa, jež bylo jedním z posledních reprezentativních míst v centru Prahy, které mělo tak výhodnou obchodní polohu. Hlavní investor, Česká banka, uvedla při zahájení stavby nového paláce ve svých *Bankovních zprávách*, že doufá, „že Praha bude opět o význačnou architektonickou budovu obohacena, jež k velkoměstskému rázu dolejšího Václavského náměstí a Vodičkovy ulice značnou měrou přispěje“.³¹³

Realizace těchto velkoměstských finančních paláců na Václavském náměstí měla Prahu, město dříve pouze s regionálním významem, zařadit mezi

---

³⁰⁸ HÁJEK, Jan: *Rozvoj národnostně českých bank od konce 19. století do roku 1914*. Praha 1986, s. 11.

³⁰⁹ *Poslední památka renesanční na Václavském náměstí*. In: *Za starou Prahu*, 1912, r. 3, č. 1, s. 2 – 3.

³¹⁰ STIBRAL, Jiří: *Josef Sakař*. Česká akademie věd a umění 1936, s. 5, 26 a 27.

³¹¹ *Budova Zemské banky království českého v Praze*. Zemská banka, Praha 1900, s. 9.

³¹² WEGER, S., HYAN, J.: *V. Nekvasil. 1868 – 1928*, s. 66.

³¹³ *Naše novostavba*. In: *Bankovní zprávy České banky v Praze*, 1913, r. 5, č. 7, s. 5 a 1915, r. 7, č. 2, s. 2.

středoevropské metropole. Paláce Koruna a Ledový jsou dokonce řazeny k nejlepším příkladům moderní architektury velkoměstských paláců předválečné Prahy. Díky těmto nákladným stavbám je také zřejmé, že pro pražské peněžní ústavy - a to až do zániku habsburské monarchie – bylo v té době důležité vyjadřovat skrze architekturu svých reprezentativních sídel nejen již pouze svůj národnostní původ, ale nově i politické ambice.

4. Od národního slohu k internacionálnímu funkcionalismu

Architektura evropských peněžních ústavů se po první světové válce opět navrátila ke stylu novoklasicismu. Tento moderní klasicismus, který i nadále navazoval na základní principy antické architektury, i když s více či méně redukovanou dekorativností, v celém meziválečném období v architektuře evropských peněžních ústavů dominoval. V Evropě se moderní klasicismus, který stále nesl význam tradice, kontinuity a monumentality, stal oblíbeným stylem nejen u finančních ústavů, ale také u důležitých státních institucí, a to dokonce bez ohledu na politické zaměření jednotlivých států.³¹⁴ Ve stylu moderního klasicismu si svoje hlavní sídlo v Londýně nechala přestavět centrální banka Anglie, Bank of England. Realizace této rozsáhlé přestavby proběhla, podle plánů architekta Sira Herberta Bakera, v letech 1925 – 1939.³¹⁵ Ve stylu novoklasicismu si svoji novou centrálu v Madridu vystavěla v letech 1919 - 1923 také úspěšná baskická komerční banka Banco de Bilbao.³¹⁶ Styl moderního klasicismu využila k realizaci svého sídla v Madridu, proběhnuvší v letech 1928 – 1931, také pojišťovna Fénix.³¹⁷ Ve stejném stylu si svoje hlavní sídlo v Římě nechala v roce 1928 zbudovat také například italská pojišťovna INA.³¹⁸

Avšak do architektury evropských peněžních ústavů, i když pozvolněji než do jiných oblastí architektury, začaly od dvacátých let 20. století pomalu pronikat

---

³¹⁴ HORÁČEK, Martin: *Za krásnější svět. Tradicionalismus v architektuře 20. a 21. století*. Barrister & Principal 2013, s. 129.

³¹⁵ <http://www.bankofengland.co.uk/about/Pages/history/buildings.aspx> 30. 3. 2017

³¹⁶ HORÁČEK, Martin: *Za krásnější svět. Tradicionalismus v architektuře 20. a 21. století*, s. 138 – 139.

³¹⁷ Tamtéž, s. 136 – 137.

³¹⁸ Tamtéž, s. 145.

nové směry - purismus a funkcionalismus. V obecném smyslu je purismus princip, který v umění i architektuře znamená očištění od určitých, v té době nežádoucích prvků (slohových i dekorativních). V předválečné architektuře však představuje jeden ze stylových modů, ve kterém se upouští od zbytečné dekorace (je reakcí na zdobnou historizující a secesní architekturu). V architektuře peněžních ústavů se tyto tendence v jisté míře objevily již před první světovou válkou (například u Wagnerovy Poštovní spořitelny ve Vídni). V době meziválečné však obdobné očištění od dekoru představoval i funkcionalismus. Podle základní teorie funkcionalismu měla forma architektury odpovídat funkci, účelu stavby a jejich jednotlivých, logicky uspořádaných částí. Forma architektury tedy měla primárně sledovat její funkci.³¹⁹ Zásady purismu a funkcionalismu se staly základem nové, moderní architektury, která se začala realizovat postupně po celé Evropě. Mezinárodní působnost nového stylu byla navíc potvrzena od roku 1928, kdy se architekti, kteří odmítali konzervativní architekturu a vyznávali tyto nové zásady, sdružili do organizace CIAM, která začala svolávat mezinárodní kongresy pro novou architekturu.³²⁰ Vůdčí osobností organizace CIAM i celého hnutí byl švýcarský architekt a teoretik architektury, působící převážně v Paříži, Charles-Édouard Jeanneret, používající pseudonym Le Corbusier.³²¹ Dalšími významnými představiteli nové moderní architektury, která i přes svoji celoevropskou působnost nevytvořila zcela homogenní skupinu či styl, byli například již zmiňovaný architekt Adolf Loos, německý architekt Ludwig Mies van der Rohe či německá architektonická škola Bauhaus vedená architektem Waltrem Gropiem.

Funkcionalistická architektura se soustředila na otázky, které byly v meziválečném období zvláště palčivé, tedy otázky urbanismu a zejména otázky bydlení – jak soukromého, tak kolektivního. Zásady funkcionalismu pronikly také do architektury veřejných budov, i když prosazení nové architektury, která často stála v opozici k oficiální architektuře moderního klasicismu, nebylo v projektech veřejných budov tak jednoduché. Jedním z evropských center funkcionalistické

---

³¹⁹ ŠVÁCHA, Rostislav: *Od moderny k funkcionalismu*, s. 263.

³²⁰ GÖSSEL, Peter, LEUTHÄUSEROVÁ, Gabriele: *Architektura 20. století*. Slovart 2003, s. 193.

³²¹ COHEN, Jean-Louis: *Le Corbusier 1887 – 1965. Lyrismus architektury ve věku strojů*. Slovart 2005, s. 7 – 15.

architektury se, zejména ve druhé polovině dvacátých a na počátku třicátých let stal Berlín, a to zejména v oblasti Postupimského náměstí, kde byly vystavěny moderní obchodní a administrativní paláce – v roce 1928 Dům Telschow a v letech 1931 – 1932 Dům Columbus.³²²

Přední němečtí moderní architekti - Ludwig Mies van der Rohe a Walter Gropius - se roku 1933 zúčastnily architektonické soutěže na rozšiřující dostavbu sídla Říšské banky v Berlíně. Avšak výsledek soutěže, v níž byl vyznamenán také Miesův projekt, Hitler a jeho nacistická vláda, která byla již v té době v Německu u moci, nerespektovali. Hitler se nakonec sám rozhodl pro projekt stavebního ředitele Říšské banky architekta Heinricha Wolffa ve stylu monumentálního klasicismu, který se stal oficiálním slohem Třetí říše.³²³

V nově vzniklém Československu se funkcionalistická architektura prosadila u některých peněžních ústavů. Zejména Praha a Brno se ve dvacátých a třicátých letech 20. století staly evropskými centry této nové architektury.³²⁴ V letech 1930 – 1931 vznikla funkcionalistická budova sídla Městské spořitelny také v Bratislavě, o níž dokonce časopis *Slovenský staviteľ* v roce 1932 napsal, že „znamená ve vývojové směrnicí slovenské architektury pokrok větší než by nám ho přineslo celé desetiletí, je skokem kupředu“.³²⁵ V letech 1936 – 1938 bylo v Bratislavě ve stylu moderní architektury realizováno dokonce sídlo Národní banky československé.³²⁶

Architektura pražských peněžních ústavů se však v prvních letech československého státu ubírala poněkud jiným směrem. Mladý stát navázal na základní strukturu finančních institucí, jež fungovala již za doby habsburské monarchie, avšak cíleně se snažil oslabit vliv cizích - tedy německých - ústavů, ve prospěch těch českých, které byly po celou dobu První republiky úzce provázány se státní hospodářskou politikou.

---

³²² GÖSSEL, Peter, LEUTHÄUSEROVÁ, Gabriele: *Architektura 20. století*, s. 201 a 203.

³²³ ZIMMERMAN, Claire: *Mies van der Rohe 1886 – 1969. Struktura prostoru*. Slovart 2007, s. 53.

³²⁴ ŠVÁCHA, Rostislav: *Od moderny k funkcionalismu*, s. 225 a 250.

³²⁵ *Městská spořitelna v Bratislavě*. In: *Slovenský staviteľ*, 1932, r. 2, s. 74.

³²⁶ https://sk.wikipedia.org/wiki/Emil_Bellu%C5%A1 31. 3. 2017

Hlavním argumentačním prostředkem, jak prosadit vznik a mezinárodní uznání Československého státu byl účelově motivovaný koncept československého národa. Tento koncept československého národa měl posloužit zejména národnostní emancipaci Čechů a podpořit jejich nárok na samostatný stát, v němž by – díky přizvání „*slovenské větve národa*“ – došlo k oslabení vlivu německých obyvatel a vedoucí úlohu, ze dvou dříve dominantních etnik Čechů a Němců, by získali právě Češi. V této situaci bylo zapotřebí formovat a vyjadřovat kulturní identitu nového československého národa, který však v dobovém měřítku příliš neodděloval příslušnost k novému státu a příslušnost k etniku, také skrze umění a architekturu.³²⁷ Architektonickou reprezentací nového československého státu se tak na krátký čas stal „národní styl“ vytvořený především architekty Pavlem Janákem a Josefem Gočárem.³²⁸ Pavel Janák a Josef Gočár se po vzniku Československa stali zakladateli a zároveň hlavními představiteli československého národního slohu, jehož centrem se stala zejména Uměleckoprůmyslová škola v Praze.

Základním inspiračním zdrojem národního stylu se v architektuře stal vlastní kulturní odkaz českého národa v podobě lidového umění a architektury. Také tehdejší teoretik a kritik umění Václav Nebeský viděl v národním stylu „*pokus obnoviti jakýsi národní svéráz pomocí umělých obdob základních prvků lidového ornamentu*“.³²⁹ Národní styl tedy parafrázoval lidovou architektonickou tvorbu, respektive formy a ornamenty vesnického lidového stavitelství. Avšak tak jako celý ideový koncept československého národa vycházel převážně z iniciativy Čechů, tak také národní styl v architektuře byl formován pouze Čechy, a proto se

---

³²⁷ HNÍDKOVÁ, Vendula: *Národní styl. Kultura a politika*. Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze 2013, s. 63 – 64.

³²⁸ Pavel Janák, jež dva semestry studoval na vídeňské Akademii u Otto Wagnera, před válkou pracoval společně s Gočárem v ateliéru Jana Kotěry. Po válce jejich úzká spolupráce pokračovala, a to až do roku 1921, kdy se Janák stal profesorem, později dokonce rektorem, Uměleckoprůmyslové školy v Praze. [KIESLING, Norbert: *Pavel Janák*. Arbor vitae 2011, s. 25, 27, 32 a 33.] Josef Gočár studoval architekturu na Uměleckoprůmyslové škole u Jana Kotěry, v letech 1905 – 1908 pak vedl Kotěrovův ateliér. [LUKEŠ, Zdeněk a kol.: *Josef Gočár*. Titanik 2010, s. 18 - 20.] V letech 1911 – 1914 se společně s Janákem stal předním tvůrcem české kubistické architektury. [ŠVÁCHA, Rostislav: *Lomené, hranaté a obloukové tvary. Česká kubistická architektura 1911 – 1923*. Gallery 2000, s. 29 – 30.] Po Kotěrově smrti v roce 1924 byl Gočár jmenován profesorem architektury na pražské Akademii výtvarných umění. [LUKEŠ, Zdeněk a kol.: *Josef Gočár*, s. 121.]

³²⁹ NEBESKÝ, Václav: *Sociální pozadí našeho uměleckého života*. In: *Tribuna*, 1923, r. 5, č. 230, s. 2.

odkazoval na české elementy – vycházel především z lidového stavitelství v Čechách a na Moravě, popřípadě ve Slezsku, nikoli však z lidové kultury slovenské, respektive uherské.

Lidové stavitelství se v českém uměleckém prostředí stalo předmětem zájmu a uměleckým inspiračním zdrojem postupně od roku 1895, kdy proběhla v Praze Národopisná výstava. Ještě před válkou historik umění Zdeněk Wirth, který se po roce 1918 zapojil svojí publikační činností do propagace identity československého národa a úzce spolupracoval s Janákem a Gočárem,³³⁰ hodnotil lidové umění pouze jako „*historický dokument a uměleckou starožitnost*“, jež však není jako „*kultura jednou již o celé stupně snižená k prostším potřebám životním, kultura naivity a často negramotných lidí*“ vhodným inspiračním zdrojem moderního umění.³³¹ I Pavel Janák ještě v době války inspiraci pouze lidovým uměním odmítal, jak napsal v roce 1917: „*pouze lidový svéráz by byla malá a úzká cesta k naší budoucnosti*“.³³² Avšak již tehdy uváděl, že „*pro každé zdravé lidské plémě má jen jediný typický tvar plemenného obydlí, který jest pro celou jeho oblast platný a pravý a jeho přírodnosti jedině odpovídá*“, a architekt se proto musí stát „*strůjcem těla českého obydlí jednotlivcova i veřejného, a to dle zvláštní národně plemenné povahy a potřeby*“.³³³

Ve vzrušené době po vzniku Československa se však pohled na lidové umění a architekturu proměnil. Podle historika umění Václava Viléma Štecha, o jehož myšlenky se národní styl také opíral, „*znovu oživila touha po národním umění, jež by bylo viditelným výrazem duše národa, a podnítila nové pokusy a úvahy o vytvoření svérázné české formy. Zase poukazovalo se u nás na lidové umění jako na živý zdroj popudů a východisko cesty, po které možno dospěti k osobitému národnímu slohu, a zvláště vyzdvihován význam lidového ornamentu pro naši celou výtvarnou kulturu a pronášen názor, že sledováním starých tradic lidového umění bylo by možno vytvořiti český národní sloh*“.³³⁴ *Volné směry*

---

³³⁰ HNÍDKOVÁ, Vendula: *Národní styl. Kultura a politika*, s. 79.

³³¹ WIRTH, Zdeněk: *Lidové a moderní umění*. In: *Styl*, 1910, r. 2, příloha Kronika, s. 15 - 16.

³³² JANÁK, Pavel: *Opět na rozcestí k svérázu*. In: *Národ*, 1917, r. 1, č. 32, s. 578.

³³³ JANÁK, Pavel: *Národní věc a čeští architekti*. In: *Národ*, 1918, r. 2, č. 23 a 24, s. 305 – 306.

³³⁴ ŠTECH, Václav Vilém: *O národní umění*. In: *Včera. Výbor z článků z r. 1910 – 1920*. Jan Štenc 1921, s. 204.

otiskly v roce 1918 článek Pavla Janáka *Ve třetině cesty*, ve kterém architekt předložil plán cesty k české národní architektuře. Podle něj prozatím čeští architekti dokázali vyvrátit „gramatiku starých slohů“;³³⁵ avšak „nové výrazové tvary užívali na zbytcích starých historických osnov“.³³⁶ Podle Janáka bylo tedy nutné najít vlastní „osnovu“ a nakonec v architektuře zohlednit i sociální potřeby národa a místní podmínky - pak se teprve architektura stane „z čistého umění uměním národním“.³³⁷ Základní inspirací pro národní styl se tedy stala barevnost a ornament českého a moravského lidového stavitelství, zejména tvary obloučků, terčíků a válečků v architektonickém tvarosloví, i když se v něm – stejně jako v lidové architektuře – objevily i odkazy na dřívější architektonické styly.³³⁸ Historik umění Václav Vilém Štech shrnul situaci v roce 1923 takto: „úsilí o nový sloh (...) navazuje vědomě, když ne na formy, tedy aspoň na živý rytmický cit a barevnou melodičnost, která vyznačují stará umění našich zemí“.³³⁹ Štech dále prosazoval myšlenku, že veškerá lokální umělecká produkce je ovlivněná domácí „půdou“.³⁴⁰ Tuto myšlenku rozvíjel i Janák: „tvoření musí a může žít jedině ze sil podnicených, avšak prýštících z domácích zásob a z domácí půdy. A tak nezbytně vše to, co se u nás uskutečňovalo, nabývalo půdou jiných tvarů a přecházelo v domácí vývoj a činnost“.³⁴¹

Národní styl měl, zejména na základech domácího – českého a moravského – lidového stavitelství, vizuálně formovat a reprezentovat kulturní identitu mladého československého národa na celém území státu, tedy i na Slovensku a Podkarpatské Rusi, kde do té doby panovala jiná kulturní tradice. V Praze, jež se z regionálního centra habsburské monarchie stala rázem hlavním městem nového státu, se národní styl poprvé prosadil právě při realizaci reprezentativního sídla peněžního ústavu, konkrétně Banky československých legií, jež si svoje sídlo vybuodovala v ulici Na Poříčí v letech 1922 – 1923 podle projektu Josefa Gočára.

---

³³⁵ JANÁK, Pavel: *Ve třetině cesty*. In: Volné směry, 1918, r. 19, s. 220.

³³⁶ Tamtéž, s. 221.

³³⁷ Tamtéž, s. 225.

³³⁸ HNÍDKOVÁ, Vendula: *Národní styl. Kultura a politika*, s. 79.

³³⁹ ŠTECH, Václav Vilém: *Dekoratívni umění československé*. In: Výtvarná práce, 1923, r. 2, s. 122.

³⁴⁰ HNÍDKOVÁ, Vendula: *Národní styl. Kultura a politika*, s. 82.

³⁴¹ JANÁK, Pavel: *Cesta uměleckooprůmyslové školy*. In: Výtvarná práce, 1923, r. 2, s. 181.

Banka československých legií byla v Československu oficiálně založena v roce 1921 a měla sloužit k přenesení úspor československých legionářů, působících na východní frontě, z Vojenské spořitelny čs. legií na Rusi fungující od roku 1918. Vojenská spořitelna byla již roku 1919 prohlášena za instituci československého státu a finančně se výrazně podílela na provozu vojska a zejména na návratu vojáků zpátky do vlasti. Legiobanka, jež se postupně vypracovala na středně velký bankovní ústav, zastávala důležitou roli v československém bankovníctví. Akcionáři Legiobanky se mohly stát jen legionáři, kteří zaujímali většinu také ve správě banky, v jejím úřednictvu i klientele.³⁴² Do jisté míry tak Legiobanka pomáhala resocializaci bývalých legionářů ve vlasti a skrze legionářský odkaz měla silné státotvorné poslání.³⁴³

Josef Gočár na projektu sídla Legiobanky začal pracovat hned v roce 1921, o rok později jej však musel obhájit ještě v rámci architektonické soutěže. Gočárova budova Legiobanky, zbudovaná v letech 1922 – 1923 na místě pivovaru U Bucků,³⁴⁴ měla prezentovat historický odkaz československých legií, jejich úspěchů na bojištích první světové války a jejich význam pro vznik československého státu.³⁴⁵ Již podle požadavků ústavu na uspořádání budoucího bankovního domu měla být „*zvláštní pozornost věnována průčelí do ulice Na poříčí, v jehož monumentalitě bud' vyjádřena základní myšlenka legií*“.³⁴⁶ Tomuto účelu vhodně posloužil Gočárův projekt budovy v národním slohu, v němž dominoval barevný kontrast červené a bílé, „*s převahou barvy rudé, jež symbolizovala českou revoluci,*“³⁴⁷ a také plastická výzdoba průčelí od sochařů Jana Štursy a Otto Gutfreunda. Štursova čtveřice figurálních reliéfů, jež tvoří pomyslné hlavice polosloupů, zobrazuje vítězství legionářů na různých bojištích Evropy.³⁴⁸ Navíc integrace Štursových reliéfů do samotné architektury zcela

---

³⁴² JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 332 – 334.

³⁴³ KUBŮ, Eduard, ŠOUŠA, Jiří: *Finanční elity v českých zemích (Československu) 19. a 20. století*, s. 379.

³⁴⁴ FILIP, Jiří: *Legiobanka. Architektura, lidé, příběhy*. Titanic 2015, s. 19.

³⁴⁵ HNÍDKOVÁ, Vendula: *Národní styl. Kultura a politika*, s. 113 a 118.

³⁴⁶ Požadavky na uspořádání budoucího bankovního domu, archivní fond Banky Československých legií v Archivu České národní banky. Cituji podle FILIP, Jiří: *Legiobanka. Architektura, lidé, příběhy*, s. 24.

³⁴⁷ ŽÁKAVEC, František: *Gočár a Janák*. In: *Národní listy*, 1923, r. 63, č. 37, s. 4.

³⁴⁸ FILIP, Jiří: *Legiobanka. Architektura, lidé, příběhy*, s. 48 – 49.

Banka československých legií (1922 – 1923)

Na Poříčí 24

projekt: Josef Gočár

naplnila princip, který Pavel Janák popsal takto: „sochařská a malířská spolupráce nemusí být – jako to bylo dříve – nastolována na architektuře v rámečcích a na podstavcích“.³⁴⁹ V největším reliéfu v průčelí Legiobanky - v architrávu pomyslných vítězných oblouků, jež měly symbolizovat úspěchy legionářů,³⁵⁰ pak sochař Otto Gutfreund znázornil scény z návratu legionářů do vlasti.³⁵¹

Budova Legiobanky byla veřejností očekávána s nadějemi. Například článek v *Časopise československých architektů* z roku 1922 hlásal: „máš ji rád pro její dynamičnost, kterou se řadí k velkým architektonickým dílům“.³⁵² Avšak již o rok později a dokonce ve stejném periodiku byla budova Legiobanky ostře kritizována: „Nelze neviděti, že autorův jinak nepochybný talent, dostává se zde na scestí. (...) To není také české umění, kteréžto epiteton někteří dnešní estetické rádi představitelům tohoto směru přisuzují. Čím se tyto výtvoř liší od neobarokních, říšskoněmeckých architektur? Princip jest stejný, použité prvky internacionální (barevnost, geometrické tvary, atd.), seskupení směrově konservativní. Kde se tu jeví pokřokovost a vývoj, národní charakter a všechny ty vlastnosti uměle připisované?“³⁵³ Tento obrat zapříčinil zejména nástup nové generace architektů, kteří již odmítali národnostní pojetí umění. Největší nadšení ze vzniku samostatného československého státu pomalu opadlo a národní architektura začala ztrácet své opodstatnění.³⁵⁴

Pozoruhodné je, že druhou nejvýznamnější pražskou realizaci v národním stylu neinicioval český peněžní ústav, ale ústav zahraniční. Byla to terstská pojišťovna Riunione Ardiatica di Sicurtá, jež si nové sídlo pro svoji pražskou pobočku zbudovala v letech 1922 – 1925 na nároží Národní třídy a Jungmannova náměstí, na místě bývalého Thunovského paláce.³⁵⁵ Pojišťovna Riunione

---

³⁴⁹ JANÁK, Pavel: *Nedočkavá procházka*. In: *Umění*, 1918, r. 1, s. 85.

³⁵⁰ HNÍDKOVÁ, Vendula: *Národní styl. Kultura a politika*, s. 118.

³⁵¹ FILIP, Jiří: *Legiobanka. Architektura, lidé, příběhy*, s. 50 – 53.

³⁵² PODHRÁZSKÝ, František: *Divákův zápisníček*. In: *Časopis československých architektů*, 1922, r. 21, s. 151.

³⁵³ *Legiobanka*. In: *Časopis československých architektů*, 1923, r. 22, s. 127.

³⁵⁴ HNÍDKOVÁ, Vendula: *Národní styl. Kultura a politika*, s. 120.

³⁵⁵ *Činnost Klubu Za starou Prahu v roce 1922*. In: *Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek*, 1923, r. 9, č. 3 - 4, s. 39.

Ardiatica di Sicurtá, založená v Terstu v roce 1838,³⁵⁶ byla jednou z nejvýznamnějších pojišťoven v habsburské monarchii a vliv v této oblasti si uchovala i po jejím rozpadu. Pojišťovna, jež si svoji pražskou pobočku zřídila již v roce 1839, zaujímala přední postavení také na novém československém trhu.³⁵⁷

Projekt nového pražského sídla pojišťovny byl svěřen do rukou pražského německého architekta Josefa Zascheho, který si svoje renomé zajistil již před válkou, a to zejména realizací bankovního paláce Vídeňské jednoty. Avšak právě volba Zascheho vyvolala velkou kritiku z řad české odborné veřejnosti, která požadovala, aby nová budova v takto významné pražské lokalitě vyjadřovala český národní charakter.³⁵⁸ Sama lokalita totiž nesla nový význam pro mladý československý národ a formování jeho identity – vždyť pražské české korzo, dřívější Ferdinandova třída, byla po vzniku Československa přejmenována na Národní třídu, a na ni navazující Ovocná ulice byla v roce 1919 pojmenovaná jako ulice 28. října.³⁵⁹ Požadavky české odborné veřejnosti na novou budovu v takto národnostně vymezeném veřejném prostoru vyjádřil například redaktor časopisu *Styl* Vilém Dvořák, podle kterého se nehodilo, aby došlo k realizaci budovy „cizokrajného rázu, který by byl v odporu s představou národní kulturní reprezentace, jakou musí poskytnout střed Prahy“.³⁶⁰ Na základě této kritiky vypsal pojišťovna na projekt nového sídla architektonickou soutěž, a to převážně mezi českými architekty, i když novou šanci dostal i Josef Zasche. V soutěži přesvědčivě vyhrál návrh architekta Pavla Janáka, projektovaný v národním stylu. Výsledná podoba nového paláce tedy nevycházela z vlastních záměrů pojišťovny, ale odpovídala na masivní nátlak české odborné veřejnosti. Avšak Pavel Janák navrhnul pouze exteriér paláce, půdorysné řešení bylo realizováno podle původního Zascheho projektu. Janákův projekt, doplněný plastickou výzdobou

---

³⁵⁶ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 97.

³⁵⁷ MARVAN, Miroslav: *Dějiny pojišťovnictví v Československu do roku 1918*, s. 67.

³⁵⁸ Podoba původního Zascheho projektu sídla pojišťovny Riunione Adriatica di Sicurtá nám dnes již bohužel není známá.

³⁵⁹ HNÍDKOVÁ, Vendula: *Národní styl. Kultura a politika*, s. 129.

³⁶⁰ DVOŘÁK, Vilém: *Palác pojišťovny Riunione Adriatica di Sicurtá*. In: *Styl*, 1921 – 1922, r. 2, s. 97. Cituji podle HNÍDKOVÁ, Vendula: *Národní styl. Kultura a politika*, s. 129.

sochařů Jana Štursy, Bohumila Kafky, Otto Gutfreunda a Karla Dvořáka, měl tedy v podstatě pouze zakrýt návrh „cizího“ architekta.³⁶¹

Janákův projekt paláce byl Klubem Za starou Prahu, jedním z hlavních kritiků původního Zascheho návrhu, vítán, protože prý sliboval „*býti svým vypravením aspoň přiléhavějším vzhledu Prahy a její českosti, nežli bylo průčelí, navrhované projektantem arch. Zaschem*“.³⁶² Kladně Janákův projekt hodnotil také historik umění František Žákavec, podle kterého průčelí „*kvete zdobnými kolečky, oblouky, trojúhelníky a rosetami a vrch budovy bude bohatě členěn věžovitými pylony a cimbuřím, výtvořem to fantasie, kde slovanské již lehce přechází v orientální*“.³⁶³ Janákův projekt se zjevně italizujícími věžemi s cimbuřím, přibližující se principům historizující architektury 19. století, byl zřejmě v situaci mladého československého státu stále přijatelnější než projekt architekta německé národnosti.³⁶⁴

Naopak velkou kritiku si palác pojišťovny vysloužil v řadách nově nastupující generace umělců. *Časopis československých architektů* v roce 1924 otiskl článek, v němž se píše: „*Původnímu projektu vytýkán charakter příliš cizí pro Prahu. S tím bylo možno souhlasiti, pravda, ale charakter dnes právě dokončeného průčelí jest snad více pražský, češtější? Naopak, budova tohoto rázu nemůže zapadnouti nikdy, ani v budoucnosti, ani pod účinkem vyrovnávajícího a ladícího dechu času v tzv. ráz pražský*“.³⁶⁵ Teoretik a kritik umění a vůdčí osobnost nově nastupující avantgardy Karel Teige hodnotil palác takto: „*Janákův palác Riunione Adriatica zůstane nejprůzračnějším a nejvíce usvědčujícím dokladem bludu této nacionálně dekorativní školy. Budova přetížena ozdobami, která vlastně nemá celkem do sebe ani trochu národní svéráznosti a originality, nýbrž je stavbou celým svým duchem naprosto historickou, renesanční, slohovou: jakési ohavné a zřůdné Miramare, opatřené podivnými cimbuřemi a vyhlížející*

---

³⁶¹ HNÍDKOVÁ, Vendula: *Národní styl. Kultura a politika*, s. 129 – 131.

³⁶² *Činnost Klubu Za starou Prahu v roce 1922*. In: *Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek*, 1923, r. 9, č. 3 - 4, s. 39.

³⁶³ ŽÁKAVEC, František: *Gočár a Janák*. In: *Národní listy*, 1923, r. 63, č. 37, s. 4.

³⁶⁴ HNÍDKOVÁ, Vendula: *Národní styl. Kultura a politika*, s. 130.

³⁶⁵ *Nové stavby v Praze*. In: *Časopis československých architektů*, 1924, r. 23, s. 150 – 151.

z povzdálí jako bonboniéra či intarsovaná skříňka“.³⁶⁶ Palác pojišťovny zkritizovali dokonce zástupci mezinárodní avantgardy, například architekt Le Corbusier, který přednášel v roce 1925 v pražském Mozarteu, prý „viděl naproti novostavbu pevnostního charakteru s plastickým dekorem, ukazující, jak zdejší architektura oficiální stále ještě pokračuje v zastaralém a pokrok odmítajícím duchu“.³⁶⁷

S poklesem oblíby Janákova a Gočárova národního stylu se v architektuře pražských peněžních ústavů začaly souběžně tvořit dvě vývojové linie, které proti sobě stály v opozici. Ta první se obracela, tak jako již několikrát v historii architektury, k antickému odkazu. Jeden z předních pražských architektů meziválečného období a zastánce moderního klasicismu, Antonín Engel, chápal „*nový klasicismus, ve smyslu návratu k harmonii a rovnováze, jako projev nového ducha*“. Věřil, že nový klasicismus vtiskne architektuře „*monumentalitu, jež je vrcholným projevem vůle po nehybném, trvalém, věčném, co stojí nad měnivostí a vrtkavostí věcí všedních*“. Podle Engela „*je tedy přirozené, jestliže se formální výraz vrací občas k svému původu, k onomu mateřskému kmenu, odkud kdysi vyšel, což ovšem nemusí současně znamenat opakování nebo napodobování*“.³⁶⁸

Ve stylu moderního klasicismu tvořili v Praze, vedle odchovanců Wagnerových, kterým byl i Antonín Engel, také architekti starší generace. Což byl případ také architekta Bedřicha Bendelmayera, který studoval na Uměleckoprůmyslové škole u Friedricha Ohmanna a ve své tvorbě prošel vývojem přes užití historismů a secese až k modernímu klasicismu.³⁶⁹ Ve stylu moderního klasicismu projektoval Bedřich Bendelmayer budovu České průmyslové banky v ulici Na Příkopě, realizovanou v letech 1927 – 1933.

Česká průmyslová banka byla založena v roce 1898 národnostně českými hospodářskými kruhy, původně jako ústav, který měl finančně pomáhat při zakládání českých průmyslových podniků a dále je finančně podporovat

---

³⁶⁶ TEIGE, Karel: *Moderní architektura v Československu*. Odeon 1930, s. 105.

³⁶⁷ SOKOL, Jan: *Moje plány. Paměti architekta*. Triáda 2004, s. 110.

³⁶⁸ ENGEL, Antonín: *Podstata monumentality v architektuře*. In: *Architekt SIA*, 1944, r. 43, s. 170, 174, 175.

³⁶⁹ VLČEK, Pavel a kol.: *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Academia, Praha 2004, s. 55.

dostupným úvěrem. Česká průmyslová banka byla teprve druhým pražským národnostně českým bankovním ústavem, postupně se transformovala v běžnou obchodní banku a od počátku 20. století zaujala po Živnostenské bance místo druhého nejsilnějšího národnostně českého bankovního ústavu v Praze.³⁷⁰ Česká průmyslová banka nejprve sídlila v pronajatých místnostech v budově slavné kavárny Corso v ulici Na Příkopě,³⁷¹ v roce 1923 v téže ulici koupila a nechala zbourat dům U Tří lip, v němž bydlela a zemřela Božena Němcová. Na uvolněném místě si banka v letech 1927 – 1933 zbudovala nové reprezentativní sídlo ve stylu moderního klasicismu. Podle Bendelmayerova projektu jej realizovala pražská stavební firma Václava Nekvasila.³⁷²

Bedřicha Bendelmayera a jeho práci opěvuje autor článku v časopise *Dílo* jako architekta „*se smyslem pro monumentální vzhled, který je ctitelem čistoty ve stavební formě, i když svou konstrukci nevrhá v náruč prázdné nahoty*“.³⁷³ Je nutno podotknout, že časopis *Dílo* od roku 1903 vydávala Jednota umělců výtvarných, která byla sdružením tradičních, konzervativních umělců. V *Díle* byl v roce 1932, tedy těsně před dokončením budovy České průmyslové banky, vydán také Bendelmayerův nekrolog, v němž byla budova České průmyslové banky označena dokonce za „*nejmodernější banku v Praze*“.³⁷⁴

Moderní klasicismus se během druhé poloviny dvacátých let 20. století stal téměř výsadním stylem významných státních institucí a nejvlivnějších pražských peněžních ústavů. Podle současného historika umění Rostislava Šváchy moderní klasicismus nejlépe odpovídal tehdejším snahám „ukotvit“ identitu nového politického zřízení mladého státu skrze monumentální stavby, jež měly symbolizovat neměnné uspořádání světa. K vnímání moderního klasicismu jako oficiálního stylu státu, podle mínění Šváchy, přispělo i jeho použití při úpravě Pražského hradu na sídlo prezidenta republiky v letech 1920 – 1934 podle návrhů

---

³⁷⁰ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 146 – 147 a 231.

³⁷¹ VLČEK, Tomáš: *Praha 1900*, s. 109.

³⁷² BAŤKOVÁ, Růžena: *Umělecké památky Prahy. Díl 2*, s. 477.

³⁷³ ŠUMAN, Viktor: *K architektonickému dílu Bedřicha Bendelmayera*. In: *Dílo*, 1929 – 1930, r. 22, Výtvarná kronika č. 3, s. 18.

³⁷⁴ KOLMAN, Cassius: *Architekt Bedřich Bendelmayer*. In: *Dílo*, 1932, r. 24, s. 192.

slovinského architekta Josipa Plečnika.³⁷⁵ Propojení moderního klasicismu s realizacemi důležitých státních a městských institucí i významných pražských peněžních ústavů ve své tvorbě plně uplatnil architekt František Roith. Jeho věhlas, a také konexe, bývají často přirovnávány k někdejší pozici architekta Osvalda Polívky.³⁷⁶ Nejvýznamnější Roithovou realizací pro pražský peněžní ústav byl projekt, také ve stylu moderního klasicismu, nového sídla Živnostenské banky v ulici Na Příkopě, realizovaného v letech 1929 – 1941.³⁷⁷

Živnostenská banka, založená v roce 1868 jako nejstarší národnostně česká obchodní banka v Praze,³⁷⁸ se ještě před první světovou válkou stala vůbec nejsilnějším peněžním ústavem v Čechách. Po vzniku samostatného Československa získala vedoucí postavení nejen v bankovníctví, ale v celém hospodářském životě mladého státu. Živnobanka, jež otevřeně podporovala budování nového státu, měla úzké vazby na vládní kruhy i na centrální úřady provádějící státní hospodářskou politiku. Rozhodující vliv Živnobanky na hospodářskou politiku Československa byl personifikován zejména osobností jejího vrchního ředitele Jaroslava Preisse. Politicky se pak Živnobanka opírala o pravicovou národně demokratickou stranu.³⁷⁹ Živnobanka se, vedle vlivného postavení v hospodářském a politickém životě mladého státu, samozřejmě opírala o mohutnou kapitálovou základnu, jež v průběhu meziválečného období dále rozšiřovala. Není tedy divu, že poměrně záhy vyvstala potřeba rozšířit stávající či vybudovat nové reprezentativní sídlo, které by plně odpovídalo tehdejšímu postavení ústavu.

Architektonické soutěže na projekt nového sídla Živnobanky se zúčastnilo deset domácích architektů. Všechny soutěžní návrhy byly hodnoceny jako projekty vysoké úrovně, avšak podle poroty nebyl ani jeden z nich schopný realizace bez větších či menších změn.³⁸⁰ Pouze jediný soutěžní projekt, konkrétně architekta Osvalda Polívky, navrhoval zachovat a dostavět stávající

---

³⁷⁵ ŠVÁCHA, Rostislav: *Od moderny k funkcionalismu*, s. 184.

³⁷⁶ Tamtéž, s. 195.

³⁷⁷ BAŤKOVÁ, Růžena: *Umělecké památky Prahy. Díl 2*, s. 483.

³⁷⁸ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 116.

³⁷⁹ Tamtéž, s. 298.

³⁸⁰ *Užší soutěž na novostavbu Živnostenské banky v Praze*. In: *Styl*, 1928 – 1929, r. 9, s. 90 – 91.

sídlo ústavu, ostatní počítaly s jeho demolicí. Správa Živnobanky s ohledem na doporučení odborné poroty nakonec svěřila realizaci sídla do rukou architekta Františka Roitha.³⁸¹ Nové budově Živnostenské banky musela ustoupit dřívější zástavba - hotel Modrá hvězda, dům U Černého koně a nakonec i vlastní původní sídlo ústavu,³⁸² vybudované v letech 1897 – 1900 právě podle projektu Osvalda Polívky (z průčelí původní budovy bylo na novostavbu přeneseno pouze sousoší světlonoše se lvem od sochaře Antonína Poppa, které se stalo jedinou plastickou dekorací fasády nového sídla).³⁸³ František Roith zvolil styl moderního klasicismu, který měl, podle mínění současného historika umění Zdeňka Lukeše, mimo monumentalitou vyjádřenou tradici, symbolizovat také „bezpečí“ tohoto bankovního paláce.³⁸⁴

Ještě před dokončením budovy se „právem očekávalo, že Živnostenská banka jako jeden z nejpřednějších závodů, bude vedena snahou vybudovati si ústav nejen dispozičně nejúčelnější, ale po stránce výtvarné opravdu monumentální“. Projekt měl navíc odpovídat svému umístění v blízkosti Prašné brány, tedy na „prostranství neobyčejné důležitosti“.³⁸⁵ Podle časopisu *Architekt SIA*, v němž prezentovali své názory především oponenti moderního klasicismu, Roithův návrh sice „vykazoval relativně největší přehlednost ve vyjádření provozní plynulosti“, avšak „architektonicky se stal typickým svojí bezvýrazností (...) a bezduchým ozdobnictvím“. V článku se dále uvádí: „nezbývá než litovati, že velkorysý podnik finanční, vzácná příležitost pro všestrannou architektonickou tvorbu, bude řešen příliš maloměstsky“.³⁸⁶ Architekt, teoretik a propagátor moderní architektury Jan Evangelista Koula, který hodnotil budovy ve stylu oficiálního moderního klasicismu jako budovy „velikášské se starobylými

---

³⁸¹ ŽÁK, Jan: *K soutěži na novostavbu paláce Živnostenské banky v Praze*. In: *Styl*, 1928 – 1929, r. 9, s. 117 a 119.

³⁸² BAŤKOVÁ, Růžena: *Umělecké památky Prahy. Díl 2*, s. 483.

³⁸³ PRAHL, Roman, ŠÁMAL, Petr: *Umění jako dekorace a symbol*, s. 138.

³⁸⁴ LUKEŠ, Zdeněk: *Pražské peněžní ústavy*. In: *Umění a řemesla*, 1992, r. 1, č. 4, s. 33.

³⁸⁵ *Užší soutěž na novostavbu Živnostenské banky v Praze*. In: *Architekt SIA*, 1928, r. 28, s. 176.

³⁸⁶ *Užší soutěž na novostavbu Živnostenské banky v Praze*. In: *Architekt SIA*, 1928, r. 28, s. 180.

Živnostenská banka (1929 – 1941)

Na Příkopě 860, 862 a 864

projekt: František Roith

disposicemi, jež jakoby zaspaly 20 snad i 30 let vývoje“³⁸⁷ se dále vyjádřil takto: „velké pražské banky při řešení svých budov daly přednost architekturám pompésně historizujícím, těžkopádně kamenným před skleněnými stavbami nové architektury, které snad nedostatečně vyjadřují bezpečné uložení kapitálu. Typickým příkladem je Průmyslová banka Na Příkopě. Živnostenská banka Fr. Roitha (1938) je stroze důstojná a nejméně konvenční, ačkoliv, přes své zjednodušené členění, zůstává v podstatě historickou“³⁸⁸

Ve stylu moderního klasicismu si svoje nové sídlo v ulici Na Příkopě, hned naproti Živnobance, vybuodovala v letech 1930 – 1932 také Česká eskomptní banka. Ta byla založena v roce 1863, jako první samostatná banka v Praze, pražskými německými bankéři a obchodníky převážně židovského původu.³⁸⁹ Avšak v roce 1919 došlo, v rámci snahy Československa o oslabení německých peněžních ústavů, k fúzi České eskomptní banky s československými pobočkami vídeňské banky Credit-anstalt, přičemž většinovým vlastníkem jejich akcií se stala Živnostenská banka. Česká eskomptní banka byla přeměněna v nový multinacionální peněžní ústav s česko-německou správou.³⁹⁰ Vedle úzké provázanosti s Živnostenskou bankou měla Česká eskomptní banka vazby také na zahraniční ústavy, vedle domácích německých zejména na rakousko-německé a říšsko-německé. Česká eskomptní banka tvořila nejvýznamnější oporu domácích německých podnikatelů a bankéřů, loajálních k novému Československému státu. V průběhu dvacátých let se Česká eskomptní banka stala dokonce druhou nejsilnější bankou v Československu. Česká eskomptní banka pak zůstala loajální k Československému státu po celou dobu První republiky až do okupace.³⁹¹ Svoji loajalitu k samostatnému československému státu pak Česká eskomptní banka vyjádřila také svým novým reprezentativním sídlem v oficiálním stylu moderního klasicismu.

---

³⁸⁷ KOULA, Jan Evangelista: *Nová česká architektura a její vývoj ve XX. století*. Česká grafická unie 1940, s. 92.

³⁸⁸ Tamtéž, s. 144.

³⁸⁹ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 102.

³⁹⁰ KUBŮ, Eduard, ŠOUŠA, Jiří: *Finanční elity v českých zemích (Československu) 19. a 20. století*, s. 509.

³⁹¹ JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 317 – 318.

Na projekt nového sídla byla Českou eskomptní bankou v roce 1928 vypsána užší mezinárodní soutěž, jíž se účastnilo deset architektů. Avšak pozadí soutěže, respektive průběh celé soutěže byl ostře kritizován domácí odbornou veřejností. Projekty totiž neposuzovala odborná porota, jak bylo zvykem, nýbrž pouze ředitelství banky a její stálý poradce architekt Karel Jaray z Vídně. Žádný z předložených návrhů nebyl vybrán k provedení, a tak bylo rozhodnuto, aby definitivní projekt vypracovali společně dva ze soutěžících architekt Josef Sakař a stavební firma Gotthilf a Neumann z Vídně, pod vedením architekta Karla Jaraye. Je nutno podotknout, že Jaray byl domácím architektem banky, ale soutěže se nezúčastnil.³⁹² Podle *Stylu* byl Jaray jako projektant novostavby vybrán předem, soutěž byla vypsána pouze formálně a Jaray díky ní mohl ke svému projektu užít i některé výhodné podrobnosti z ostatních návrhů.³⁹³ Také podle současného historika umění Zdenka Lukeše měla účast architekta Josefa Sakaře pouze uspokojit českou odbornou veřejnost, Sakař se totiž, podle Lukeše, reálně na návrhu vůbec nepodílel.³⁹⁴ Článek ve *Stylu* dále deklaruje: „*učiníme vše, abychom zabránili tomu, aby se s duševními pracovníky jako s celkem a zvláště příslušníky našeho státu jednalo způsobem, jenž jest v dějinách soutěží dosud jedinečným a dalekým zásadám poctivosti a víry*“.³⁹⁵ Kritika celé situace byla zřejmě o to ostřejší, že se jednalo o vídeňského architekta. Například článek v časopise *Architekt SIA* se o novostavbě v této souvislosti vyjádřil takto: „*jedná se o budovu reprezentační na důležitém místě, v sousedství naší, české památky [myšlena Prašná brána], kterou nemíníme nechat zhyzdit nerovným přílepkem cizího původu*“.³⁹⁶

I přesto bylo nové sídlo České eskomptní banky, jemuž ustoupil původně klasicistní dům se slavnou kavárnou Café Francais, realizováno v letech 1930 –

---

³⁹² *Palác České eskomptní banky vedle Prašné brány v Praze*. In: *Styl*, 1928 – 1929, r. 9, s. 25.

³⁹³ *O projektu budovy České eskomptní banky v Praze u Prašné brány*. In: *Styl*, 1928 – 1929, r. 9, s. 89.

³⁹⁴ LUKEŠ, Zdeněk: *Praha moderní. Velký průvodce po architektuře 1900 – 1950*. Paseka 2012, s. 54.

³⁹⁵ *O projektu budovy České eskomptní banky v Praze u Prašné brány*. In: *Styl*, 1928 – 1929, r. 9, s. 89.

³⁹⁶ *Užší soutěž na českou eskomptní banku v Praze na Příkopech*. In: *Architekt SIA*, 1928, r. 28, s. 16.

1932 podle projektu vedeného architektem Karlem Jarayem.³⁹⁷ Jaray, původem z Vídně, vystudoval vídeňskou techniku, poté pracoval jako asistent na německé technice v Praze, kde se také stal od roku 1908 mimořádným a od roku 1918 řádným profesorem. V roce 1925 však odešel zpět do Vídně.³⁹⁸ Architekt, teoretik a propagátor moderní architektury Jan E. Koula sice hodnotil Jarayův projekt jako „vhodnější než kterýkoliv návrh z této soutěže“, avšak i on odsoudil celý její průběh i konečný výsledek: „postup české eskomptní banky při vypsání i posuzování soutěže nedává nám doufat, že by se bance jednalo o získání opravdového díla. Není přece možno, aby dílo, jež má býti postaveno na tak význačném místě, vzniklo jako kompromis několika hodně kompromisních projektů“.³⁹⁹ Také Styl Českou eskomptní banku kritizoval: „v soutěži na Eskomptní banku byl každý modernější projekt potlačen a správa banky zajistila si výběrem projektantů, že budova bude provedena ve „vkusném slohu“ s tradicí zašlé slávy Obecního domu“.⁴⁰⁰

Práce Karla Jaraye, jako architekta rakouské národnosti, na projektu České eskomptní banky byla v Praze té doby výjimkou. Projekty na důležité veřejné zakázky byly v Praze doby První republiky zadávány zejména architektům české národnosti. Ve složitějším postavení nebyli pouze zahraniční, ale zejména domácí německy hovořící architekti. Ti měli šanci získat významnější zakázku v podstatě pouze na těch projektech, které zaštiťoval zahraniční, především německý nebo rakouský, kapitál – což se týkalo právě zejména několika pražských peněžních ústavů.⁴⁰¹ Tímto způsobem se prosadil také pražský německý architekt Fritz Lehmann, a to v projektech hned dvou zahraničních finančních ústavů – pojišťovny Riunione Adriatica di Sicurtá a pojišťovny Victoria. Fritz Lehmann vystudoval německou techniku v Praze, po první světové válce studovat také na technice ve Vídni. Kariéru Lehmann zahájil v pražském ateliéru svého učitele Karla Jaraye. Roku 1929 byl Lehmann jmenován mimořádným profesorem na pražské německé technice, řádnou profesuru zde získal v roce 1935. Vedle

³⁹⁷ VLČEK, Pavel a kol.: *Umělecké památky Prahy. Díl 1*, s. 513.

³⁹⁸ VYBÍRAL, Jindřich: *Německá architektura v Praze v letech 1900 – 1918*, s. 314.

³⁹⁹ KOULA, Jan E.: *Eskomptní banka v Praze*. In: *Stavba, 1928 – 1929*, r. 7, s. 130 a 132.

⁴⁰⁰ ŽÁK, Jan: *K soutěži na novostavbu paláce Živnostenské banky v Praze*. In: *Styl, 1928 – 1929*, r. 9, s. 119.

⁴⁰¹ LUKEŠ, Zdeněk: *Splátka dluhu. Praha a její německy hovořící architekti 1900 – 1938*, s. 11.

učitelské činnosti na škole patřil rozhodně k nejúspěšnějším pražským německým architektům té doby.⁴⁰²

Podle projektu Fritze Lehmana si svoje, v krátké době již druhé, pražské sídlo na rohu Jungmannovy ulice a Národní třídy zbudovala v letech 1929 - 1931 terstská pojišťovna Riunione Adriatica di Sicurtá. Lehmann byl od poloviny dvacátých let hlavním domácím projektantem této pojišťovny. Pojišťovna si sice roku 1928 objednala projekt nové budovy u architekta Kamila Roškota, avšak ani po dvou předložených návrzích se na spolupráci neshodli. Definitivní projekt byl pak zadán Lehmannovi, který jej vypracoval na pomezí stylů moderního klasicismu a purismu s odkazem na severoitalské paláce té doby.⁴⁰³

Ve stylu moderního klasicismu inspirovaném severoitalskými paláci projektoval Fritz Lehmann i sídlo pražské pobočky berlínské pojišťovny Victoria, realizované v letech 1936 – 1937 v Revoluční ulici.⁴⁰⁴ Pojišťovna Victoria byla založena v Berlíně v roce 1853. V období od počátku 20. století do první světové války byla dokonce největší pojišťovnou v Německu a významné postavení si udržela i v období mezi světovými válkami.⁴⁰⁵ Svoji pražskou pobočku zřídila pojišťovna v roce 1892.⁴⁰⁶

Fritz Lehmann a jeho práce byly českou odbornou veřejností prakticky ignorovány.⁴⁰⁷ Jeho paláce obou pojišťoven však svým stylem, i přestože se neřadí do oficiální linie moderního klasicismu spojeného s odkazem na identitu samostatného československého státu, zapadají do kontextu pražské novoklasicistní architektury dvacátých a třicátých let 20. století.

Oficiální sloh mladého československého státu - nejprve národní styl, někdy označovaný i jako „styl Legiobanky“ (a to jak v pozitivním, tak i pejorativním smyslu), později oficiální moderní klasicismus – byl již v první polovině dvacátých let 20. století kritizován nejmladší uměleckou generací ČSR.

---

⁴⁰² JOSEFOVIČOVÁ, Milena: *Pozapomenutý profesor Německé vysoké školy technické v Praze Fritz Lehmann*. In: *Dějiny věd a techniky*, 2006, r. 39, č. 3, s. 146, 151, 153.

⁴⁰³ LUKEŠ, Zdeněk: *Pražský architekt Fritz Lehmann*. In: *Zlatý řez*, 1994, č. 8, s. 31.

⁴⁰⁴ VLČEK, Pavel a kol.: *Umělecké památky Prahy. Díl 1*, s. 520.

⁴⁰⁵ [https://de.wikipedia.org/wiki/Victoria_\(Versicherungskonzern\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Victoria_(Versicherungskonzern)) 20. 3. 2017

⁴⁰⁶ MARVAN, Miroslav: *Dějiny pojišťovnictví v Československu do roku 1918*, s. 285.

⁴⁰⁷ LUKEŠ, Zdeněk: *Splátka dluhu. Praha a její německy hovořící architekti 1900 – 1938*, s. 16.

Mladí avantgardní umělci odmítali oficiální, nacionalisticky laděnou architekturu, zatím zahleděnou samu do sebe, jako falešný ideový konstrukt. Naopak se snažili československou architekturu zapojit do mezinárodního kontextu.⁴⁰⁸ Československá architektonická avantgarda spolupracovala s ostatními centry tohoto hnutí v Evropě, avšak největším vzorem pro ni byla Paříž a dílo zde žijícího architekta Le Corbusiera.⁴⁰⁹ Od roku 1920 se českoslovenští avantgardní umělci sdružovali ve Svazu moderní kultury – Devětsilu, jehož hlavním mluvčím, a tím pádem hlavním mluvčím a uměleckým teoretikem celé československé meziválečné avantgardy, se stal teoretik a kritik umění Karel Teige.⁴¹⁰ Karel Teige zprostředkoval skrze svoje články myšlenky zahraničních architektů, zejména právě Le Corbusiera, jehož práci Teige označil jako „*znamení úsvitu architektonické epochy*“.⁴¹¹ Teigemu a dalším členům Devětsilu se díky mezinárodním kontaktům podařilo v Praze uspořádat několik přednášek Le Corbusiera a dalších významných zahraničních umělců (mimo jiné již zmiňovanou Le Corbusierovu pražskou přednášku v roce 1925).⁴¹² Naopak někteří českoslovenští architekti navštívili Le Corbusierův pařížský ateliér, mezi nimi i Josef Gočár či Jaroslav Fragner.⁴¹³

Česká architektonická avantgarda ve dvacátých letech nejprve myšlenkově vycházela z purismu, později - pod vlivem Le Corbusierova díla - přijala i zásady funkcionalismu. Praha se dokonce ve dvacátých a třicátých letech stala jedním z evropských center puristicko-funkcionalistické architektury. Puristická architektura, čistá a bezozdobná, znamenala pro mladé umělce především architekturu novou, jež měla vyjadřovat nové společenské uspořádání Evropy po první světové válce.⁴¹⁴ Postupně, zejména pak od poloviny dvacátých let, začali avantgardní umělci v Československu plně přijímat také zásady funkcionalismu. Program avantgardní architektury zformuloval Karel Teige, ve svých statích publikovaných především v časopise *Stavba*. Teige tvrdil, že je nutné očistit

---

⁴⁰⁸ HNÍDKOVÁ, Vendula: *Národní styl. Kultura a politika*, s. 120 a 132.

⁴⁰⁹ NOVÝ, Otakar: *Česká architektonická avantgarda*. Prostor 2015, s. 219 – 220, 232.

⁴¹⁰ Tamtéž, s. 248 a 251.

⁴¹¹ TEIGE, Karel: *K nové architektuře*. In: *Stavba*, 1923, r. 2, s. 183.

⁴¹² ŠLAPETA, Vladimír: *Český funkcionalismus*. Brno 2004, s. 39.

⁴¹³ NOVÝ, Otakar: *Česká architektonická avantgarda*, s. 233 – 234.

⁴¹⁴ ŠVÁCHA, Rostislav: *Od moderny k funkcionalismu*, s. 225 a 250.

architekturu „*od senilní nemohoucnosti*“ architektonických směrů devatenáctého a prvních desetiletí dvacátého století.⁴¹⁵ Překonat tento architektonický úpadek mělo být možné pouze odvratem od historismu a vytvořením zcela nové architektury, která bude „*odpovídat potřebám našeho života. Tato potřeba – účel pak určí tvorbu*“.⁴¹⁶ Teige dále uvedl: „*po dobrém stavebním díle žádáme totéž, co po dobrém stroji: dokonalé vyhovění účelu, preciznost, pregnantnost, ekonomii v upotřebeném materiálu i v provozu*“.⁴¹⁷ Jiný redaktor *Stavby*, teoretik a kritik umění Vilém Dvořák pak vyjádřil hlavní zásadu funkcionalismu jednoduše slovy: „*zřetel k funkci představuje nejpodstatnější úsilí veškeré nové architektury*“.⁴¹⁸

Avšak architekti starších generací, kteří i nadále pracovali ve stylu moderního klasicismu, celkem pochopitelně mladé avantgardní architektky a jejich dílo neuznávali a kritizovali. Například již zmiňovaný architekt Antonín Engel viděl v avantgardní puristicko-funkcionalistické architektuře, kterou označil – ve smyslu její internacionality - jako „*univerzálně sterilní, beznárodní a jaksí bezpohlavní*“, pouze „*slepu kolej*“ vývoje architektury. Engel dále tvrdil, že „*moderní tvorba nechtěla mít předchůdců a pravděpodobně nebude mít také potomků*“.⁴¹⁹ Naopak představitel avantgardy architekt Oldřich Starý, jenž mimo jiné společně s Karlem Teigem redigoval časopis *Stavba*, zpětně hodnotil – nutno však podotknout, že poměrně nadneseně – funkcionalistickou architekturu jako tu, která „*v Československu ovládla skoro celé období mezi světovými válkami*“.⁴²⁰

Ve stylu nové, avantgardní architektury vznikly v Praze od konce dvacátých a v průběhu třicátých let 20. století nové reprezentativní paláce pro potřeby hned čtyř peněžních ústavů. První – respektive první dva - z nich projektoval na pomezí purismu a funkcionalismu pražský německý architekt Adolf Foehr pro vídeňskou pojišťovnu Dunaj. Adolf Foehr pocházel z Norimberku, ale vyrostl v Praze. Vystudoval Uměleckoprůmyslovou školu, kde

---

⁴¹⁵ TEIGE, Karel: *Umění dnes a zítra*. In: Revoluční sborník Devětsil. Praha 1922, s. 189 - 190.

⁴¹⁶ TEIGE, Karel: *K nové architektuře*. In: *Stavba*, 1923, r. 2, s. 181.

⁴¹⁷ TEIGE, Karel: *Zásady nové architektury*. In: *Stavba*, r. 3, 1924 – 1925, s. 157.

⁴¹⁸ DVOŘÁK, Vilém: *K otázkám funkcionalismu v soudobé architektuře*. In: *Stavba*, 1929 – 1930, r. 10, s. 1.

⁴¹⁹ ENGEL, Antonín: *Podstata monumentality v architektuře*. In: *Architekt SIA*, 1944, r. 43, s. 172 – 174.

⁴²⁰ STARÝ, Oldřich: *Funkcionalistická architektura v Československu*. In: *Architektura ČSR*, 1966, r. 25, č. 9 – 10, s. 642.

byli jeho učiteli Friedrich Ohmann a Jan Kotěra. Po studiu na technice v Curychu se roku 1908 vrátil do Prahy.⁴²¹ Adolf Foehr projektoval oba paláce pojišťovny Dunaj z pozice jejího firemního architekta.⁴²² Pojišťovna Dunaj byla založena ve Vídni roku 1867, po roce 1873 otevřela svoje pobočky po celé monarchii,⁴²³ ale svůj první pražský palác vybudovala až v éře První československé republiky v letech 1927 – 1928 na nároží ulic Purkyňova a Spálená, na místě vzniklém po demolici klasicistního domu zvaného Pět růží,⁴²⁴ v němž žil a zemřel Jan Evangelista Purkyně.⁴²⁵ Palác, který realizovala pražská stavební firma Antona Möse, byl jedním z nejmodernějších pražských Foehrových děl.⁴²⁶ Druhý pražský palác si pojišťovna Dunaj podle Foehrových plánů zbudovala v letech 1928 – 1930 na nároží ulic Národní a Voršilská,⁴²⁷ na místě zbořeného klasicistního Wallisova paláce.⁴²⁸ Přestože bylo množství Foehrových realizací na pražské poměry zcela mimořádné a některé stavby - včetně paláců pojišťovny Dunaj - měly vysokou kvalitu, byl architekt i jeho dílo pražskou českou uměleckou scénou zcela ignorováno.⁴²⁹

K avantgardní architektuře na pomezí purismu a funkcionalismu lze zařadit také reprezentativní palác vídeňské pojišťovny Fénix, realizovaný v letech 1928 – 1930 na Václavském náměstí.⁴³⁰ Pojišťovna Fénix byla založena roku 1860 ve Vídni⁴³¹ a na pražský trh vstoupila krátce po svém založení.⁴³² V roce 1927 zadala projekt na své pražské sídlo svému firemnímu architektovi,

---

⁴²¹ VYBÍRAL, Jindřich: *Německá architektura v Praze v letech 1900 – 1918*, s. 314.

⁴²² LUKEŠ, Zdeněk: *Splátka dluhu. Praha a její německy hovořící architekti 1900 – 1938*, s. 42.

⁴²³ <https://www.donauversicherung.at/donau-versicherung/das-unternehmen/geschichte/>
26. 3. 2017

⁴²⁴ BAŤKOVÁ, Růžena: *Umělecké památky Prahy. Díl 2*, s. 211.

⁴²⁵ ŠTECH, Václav, WIRTH, Zdeněk, VOJTÍŠEK, Václav: *Zmizelá Praha I. Staré a Nové Město s Podskalím*. Praha 1945, s. 69.

⁴²⁶ BAŤKOVÁ, Růžena: *Umělecké památky Prahy. Díl 2*, s. 211 – 212.

⁴²⁷ Tamtéž, s. 234.

⁴²⁸ ŠTECH, Václav, WIRTH, Zdeněk, VOJTÍŠEK, Václav: *Zmizelá Praha I. Staré a Nové Město s Podskalím*, obr. 47.

⁴²⁹ LUKEŠ, Zdeněk: *Splátka dluhu. Praha a její německy hovořící architekti 1900 – 1938*, s. 42.

⁴³⁰ BAŤKOVÁ, Růžena: *Umělecké památky Prahy. Díl 2*, s. 454.

⁴³¹ MARVAN, Miroslav: *Dějiny pojišťovnictví v Československu do roku 1918*, s. 94.

⁴³² JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, s. 110.

Pojišťovna Fénix (1928 – 1930)

Václavské náměstí 802/56

projekt průčelí: Josef Gočár

pražskému Němci Friedrichu Ehrmannovi.⁴³³ Ehrmannův projekt průčelí nebyl pojišťovnou schválen, a proto byl ke spolupráci vyzván český architekt Josef Gočár, který se k architektuře funkcionalismu ve své tvorbě dopracoval, po éře národního stylu, na konci dvacátých let.⁴³⁴ Josefa Gočára pojišťovna k realizaci přizvala, buď protože jednoduše nebyla spokojena s Ehrmannovým řešením průčelí, avšak důvody mohly být i formální – aby byl v projekčním týmu vedle pražského německého architekta také architekt český, který by zaručil lepší vnímání výsledné budovy v očích české odborné umělecké veřejnosti.⁴³⁵

Palác pojišťovny Fénix, výrazná dominanta horní poloviny Václavského náměstí, byl jednou z největších soukromých staveb tehdejší moderní Prahy,⁴³⁶ a československá moderní architektonická scéna ho přijala kladně. Jan Evangelista Koula palác pojišťovny Fénix hodnotil jako „stavbu vkusně vyrovnanou“.⁴³⁷ Karel Teige zase vítal změnu výrazových prostředků v díle Josefa Gočára, který podle něj „opustil postupně bludný nacionální dekorativismus a připojil se k novému architektonickému hnutí“, což podle něj bylo „velmi kladným ziskem a úspěchem nového architektonického názoru“. Nová Gočárova díla vznikla po roce 1924 pak Teige řadil dokonce k „nejvýznamnějším výsledkům moderní architektury“.⁴³⁸

Reprezentativní sídlo ve stylu funkcionalismu si v letech 1934 – 1936 zbudovala pro svoji pražskou pobočku také pojišťovna Merkur. Švýcarsko-československá pojišťovna Merkur byla založena v roce 1923.⁴³⁹ Svoje nové sídlo v Revoluční ulici pojišťovna vybuodovala podle projektu architekta Jaroslava Fragnera. Fragner studoval na české polytechnice u architekta Antonína Engela, avšak kvůli názorovým neshodám studia opustil a založil vlastní architektonický ateliér. Od roku 1923 byl členem avantgardního sdružení Devětsil a tzv. puristické čtyřky, ve které společně s architekty Karlem Honzíkem, Evženem Linhartem a

---

⁴³³ LUKEŠ, Zdeněk: *Splátka dluhu. Praha a její německy hovořící architekti 1900 – 1938*, s. 30.

⁴³⁴ LUKEŠ, Zdeněk, PANOCH, Pavel: *Architektonické dílo Josefa Gočára*. In: LUKEŠ, Zdeněk (ed.): *Josef Gočár*. Titanic 2010, s. 165.

⁴³⁵ Tamtéž, s. 168.

⁴³⁶ ROSENBERG, Evžen: *Palác Životní pojišťovny Fénix v Praze*. In: *Stavitel*, 1929, r. 10, s. 141.

⁴³⁷ KOULA, Jan Evangelista: *Nová česká architektura a její vývoj ve XX. století*, s. 143.

⁴³⁸ TEIGE, Karel: *Moderní architektura v Československu*, s. 216 – 217.

⁴³⁹ KRÁL, Eduard: *Československé soukromé pojišťovnictví v letech 1934 – 36*. Svaz čl. assekuračníků 1937, s. 275.

Vítem Obrtelem prosazoval nový styl moderního purismu.⁴⁴⁰ Postupně ve své tvorbě uplatnil styl funkcionalismu, v němž projektoval také sídlo pojišťovny Merkur. V tomto Fragnerově návrhu se zčásti uplatnil také vliv Josefa Gočára, u kterého Fragner v té době dokončoval své přerušené studium.⁴⁴¹

Palác pojišťovny Merkur byl podle Fragnerova návrhu, na místě pěti domů z druhé poloviny 19. století,⁴⁴² realizovaný v rámci projektu úpravy a nové zástavby této oblasti spojeném s regulací vltavského toku.⁴⁴³ Jaroslav Fragner musel na nátlak magistrátu opakovaně svůj projekt měnit, až dospěl k projektu ve stylu klasicizujícího funkcionalismu, a to zejména díky žulovému obložení fasády paláce. Klasicizující funkcionalismus měl v dobových představách lépe vyjadřovat ideu monumentality, jež měla budova nést vzhledem k její lokaci naproti nové budově ministerstva obchodu.⁴⁴⁴ I přes jistý odkaz klasicismu zůstával palác Merkur projektem funkcionalistickým, a tak mohl být přijat také moderní uměleckou scénou. Například Jan E. Koula jej, stejně jako palác Fénix, hodnotil jako „stavbu vkusně vyrovnanou“.⁴⁴⁵

Stejně kladně hodnotil Jan E. Koula také další pražské sídlo zahraničního peněžního ústavu vybudované ve stylu funkcionalismu, a to sídlo terstské pojišťovny Assicurazioni Generali. Svoje druhé pražské sídlo⁴⁴⁶, jež patří k největším funkcionalistickým novostavbám v historickém jádru Prahy, si pojišťovna vybuďovala v letech 1936 – 1938 v ulici Na Příkopě. Novostavbě ustoupila mimo jiné i budova slavné kavárny Corso. Sídlo pojišťovny bylo projektováno jako multifunkční palác architektky Bohumírem Kozákem a Antonínem Černým. Samotnou realizaci pak provedla stavební firma Wiesner a Ast.⁴⁴⁷ Bohumír Kozák studoval na pražské polytechnice u Josefa Schulze a Jana Kouly, praxi vykonával u architekta Osvalda Polívky a kariéru začal jako

---

⁴⁴⁰ KOTALÍK, Jiří, NOVOTNÝ, Jiří, ŠVÁCHA, Rostislav: *Náčrty a plány. Jaroslav Fragner 1898 – 1967*. Galerie Jaroslava Fragnera 1999, s. 8 a 10.

⁴⁴¹ Tamtéž, s. 12.

⁴⁴² VLČEK, Pavel a kol.: *Umělecké památky Prahy. Díl 1*, s. 469.

⁴⁴³ FRAGNER, Jaroslav: *Nový dům pojišťovny Merkur*. In: *Stavba, 1936 – 1937*, r. 13, s. 11.

⁴⁴⁴ VLČEK, Pavel a kol.: *Umělecké památky Prahy. Díl 1*, s. 469.

⁴⁴⁵ KOULA, Jan Evangelista: *Nová česká architektura a její vývoj ve XX. století*, s. 143.

⁴⁴⁶ První sídlo pojišťovny Assicurazioni Generali vybudované v letech 1895 – 1896 podle projektu Friedricha Ohmanna na Václavském náměstí již kapacitně neodpovídalo agendě pojišťovny, která si přední postavěni udržela i na československém pojišťovacím trhu v období První republiky.

⁴⁴⁷ VLČEK, Pavel a kol.: *Umělecké památky Prahy. Díl 1*, s. 517.

projektant ve stavební firmě Václava Nekvasila. Po první světové válce Kozák založil vlastní projekční kancelář, jež vyprodukovala velké množství projektů – nejprve v národním stylu, později ve stylu funkcionalismu, a v níž působil mimo jiné i architekt Antonín Černý,⁴⁴⁸ jenž stejně jako Kozák absolvoval pražskou polytechniku.⁴⁴⁹ Ve snaze vyrovnat se s historickým okolím paláce pojišťovny Assicurazioni Generali, „na rozhraní moderního a starého města“,⁴⁵⁰ zvolili architekti Kozák a Černý styl klasicizujícího funkcionalismu.⁴⁵¹ Bohumír Kozák o projektu paláce uvedl: „v celé budově bylo hleděno k funkci, čistotě a snadnému udržování; bylo užito kvalitních hmot“, dokonce „pokud možno domácí výroby československé“.⁴⁵²

Projekty nové puristicko-funcionalistické architektury byly v době První republiky použity pouze u realizací pražských poboček zahraničních peněžních ústavů (pro úplnost u pojišťovny Merkur tvořil zahraniční kapitál pouze část celkového kapitálu ústavu). Domácí ústavy, z nichž mnohé byly úzce propojeny s vedením mladého československého státu, nejprve – v prvních letech po vzniku samostatného stát – pro svoje reprezentativní sídla užívaly národní styl. Ani po částečném opadnutí euforie ze vzniku samostatného státu pak domácí ústavy neopustily oficiální architektonický styl, jímž se stal moderní klasicismus. Takto domácí pražské peněžní ústavy po celou dobu První republiky skrz svoje reprezentativní sídla vyjadřovaly svoji politickou příslušnost, názory i ambice. Po vzniku Československa silně rezonovala otázka národního stylu, avšak i skrze něj – stejně jako i později skrze oficiální moderní klasicismus – šlo o vyjádření státní, československé identity. Naopak zahraniční ústavy působící v Praze mohly svoje sídla realizovat ve stylu funkcionalismu, který odmítal koncept národní či státní architektury a snažil se zapojit do celoevropského, mezinárodního hnutí.

---

⁴⁴⁸ LUKEŠ, Zdeněk: *Bohumír Kozák – přední český funkcionalistický architekt 1885 – 1978*. In: *Československý architekt*, 1985, č. 24, s. 1 a 6.

⁴⁴⁹ VLČEK, Pavel a kol.: *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, s. 124 – 125.

⁴⁵⁰ KOZÁK, Bohumír: *Dům pojišťovny Assicurazioni Generali*. In: *Stavba*, 1937 – 1938, r. 14, s. 162.

⁴⁵¹ VLČEK, Pavel a kol.: *Umělecké památky Prahy. Díl 1*, s. 517 – 518.

⁴⁵² KOZÁK, Bohumír: *Dům pojišťovny Assicurazioni Generali*. In: *Stavba*, 1937 – 1938, r. 14, s. 160.

Výběrem jedné z těchto dvou vývojových linií architektury tak pražské peněžní ústavy vyjadřovaly svoje politické názory, postoje a cíle.

5. Závěr

Z výše předloženého výzkumu vyplývá, že finanční ústavy tvořily ve zkoumaném období v Evropě specifický okruh stavebníků, kteří vyžadovali, aby architektura jejich sídel vyjadřovala jejich finanční sílu a s ní spojenou jistou míru hospodářského či politického vlivu. Díky svému ekonomickému zázemí byly peněžní ústavy schopny na seberepresentaci skrze architekturu svých sídel zajistit dostatek finančních prostředků. Svoje silné postavení pak finanční ústavy promítaly do architektury svých reprezentativních sídel, jejichž architektonickou formu, tedy architektonický styl, a také samotného architekta volily právě s ohledem na možnosti vyjádření kapitálové síly ústavu, jeho zaměření a tradice, ale také jeho politických postojů a ambicí.

Ukázalo se, že k vyjádření výše zmíněných postojů ústavu byla, vedle volby architektonického slohu a architekta, důležitá také volba místa pro výstavbu nového reprezentativního sídla ústavu v rámci urbanistických celků. Peněžní ústavy realizovaly svoje sídla často ve středu měst, kolem jejich nejživějších ulic, bulvárů a náměstí, z nichž se pak často stávaly finanční a obchodní centra. Samotné umístění sídla ústavu právě ve finančním centru pak také přispívalo k vyjádření významu a silného hospodářského i společenského postavení ústavu.

Je zřejmé, že od samého počátku architektury moderních evropských finančních ústavů se u realizací jejich sídel uplatnily formy klasicizujících architektonických slohů a volba tradičních stavebních materiálů palácové architektury. Tyto formy architektury finančních institucí měly vyjádřit, že se finanční ústavy chtějí viditelně odkazovat na tradici, řád, kontinuitu evropské civilizace a formy a materiály vyjadřující trvanlivost a jistotu, tedy na hodnoty, které se od nich očekávaly a nově se formující moderní evropská společnost je uznávala jako základy své existence a perspektivy. Klasicizující architektonické slohy do architektury finančních ústavů vstoupily v 17. a 18. století a nadále se

udržely i v době historismu a přetrvaly i v období moderny. Odkazy na antiku v evropské (i americké) architektuře a umění vůbec symbolizovaly hodnoty, které měly univerzální, nadnárodní platnost. Ukázalo se, že tyto klasicizující architektonické slohy se v architektuře moderních evropských institucí udržely, i přes jisté výkyvy oblíbenosti, po celé zkoumané období. Do první světové války bylo privilegované postavení klasicizujících slohů v architektuře evropských finančních ústavů ohroženo pouze poměrně krátkým obdobím obliby secese. A klasicizující slohy se do architektury evropských peněžních ústavů navrátily také v meziválečném období.

Také první pražské peněžní ústavy si svoje sídla zbudovaly ve formě klasicizujících architektonických slohů. Avšak z předchozího výzkumu vyplývá, že v architektuře pražských peněžních ústavů se postupně v druhé polovině 19. století, nejsilněji pak v devadesátých letech, začala také uplatňovat i potřeba jednotlivých ústavů vyjadřovat svoji národnostní příslušnost a orientaci. Zemské vlastenectví, které ještě běžně vyznávali zakladatelé prvních pražských peněžních ústavů a které v rámci architektury jejich sídel vyjadřovali zejména skrze klasicizující architektonické styly, se postupně během druhé poloviny 19. století přelévalo do formy českého a německého nacionalismu a posléze československé státnosti. Předkládaná práce ukázala, že právě vyjádření příslušnosti jednotlivých ústavů k německým nebo českým společenským kruhům – tedy původu jejich zakladatelů, kapitálu a často i klientely – bylo do konce 19. století jistě tím nejvýraznějším obsahem, který měla reprezentativní sídla jednotlivých pražských ústavů vyjadřovat. Tato potřeba souvisela s etablováním českého národa v ekonomické sféře, zejména pak postupným prosazením se národnostně českých finančních ústavů. České ústavy v Praze začaly nejprve od konce osmdesátých let 19. století konkurovat, později na přelomu 19. a 20. století dokonce získávat převahu nad ústavy národnostně německými, které se tak ocitly v menšinové pozici. Bylo zjištěno, že k vyjádření příslušnosti k národu skrze architekturu využívaly české i německé pražské finanční ústavy historizující slohy, jímž obě strany přisuzovaly různé významy. Národnostně české ústavy svoji národní příslušnost vyjadřovaly architektonicky nejprve skrze sloh české novorenesance, posléze skrze klasickou novorenesanci, avšak v dekoracích doplněnou o prvky

vyjadřující českou národní identitu, čímž se vymezovaly jak vůči pražským domácím německým i vídeňským ústavům, tak vůči celkově nadřazenému postavení Vídně, respektive centralistické vládě habsburské monarchie. Naopak pro sídla pražských německých ústavů byl charakteristický architektonický styl novobaro, který byl v těchto souvislostech chápán jako „státní“ sloh habsburské monarchie, jenž do jisté míry vyjadřoval loajalitu těchto ústavů vůči státu. Pokud se architektura pražských peněžních ústavů hlásila k evropským uměleckým trendům, tak je vybírala ze svého národního pohledu buď v souladu s rakouskou vládou, nebo v opozici vůči ní, výjimečně se snahou vyjádřit svou neutralitu v této otázce. Předložená diplomová práce tedy potvrdila hypotézu vyřčenou v úvodu, a to že do konce 19. století byla národnostní příslušnost toho kterého pražského peněžního ústavu a jeho ambice ve státě tím nejvýraznějším kritériem, které určovalo vzhled reprezentativních sídel těchto ústavů.

Avšak po roce 1900 se v architektuře pražských, stejně tak jako i ostatních evropských peněžních ústavů, začal prosazovat zcela nový architektonický sloh – secese. Secese se měla emancipovat od předchozích historizujících slohů, a vytvořit architekturu postavenou nově na uměleckých kvalitách, nikoli již na národnostních tématech. Secese byla obecně chápána jako styl internacionální, celoevropský, jež vyjadřoval hodnoty nového umění. I přesto však můžeme odlišit dvě základní secesní linie, a to francouzsko-belgickou a vídeňskou. Předložený výzkum ukázal, že v architektuře evropských peněžních ústavů, a to zejména těch působících na území habsburské monarchie, pak volba té které varianty secesní architektury znamenala zejména vyjádření postoje daného ústavu vůči Vídni, respektive vůči habsburské monarchii, její centralistické vládě a politice. Stejně tak tomu bylo po roce 1900 u sídel pražských peněžních ústavů. Zatímco německé ústavy se – celkem pochopitelně – při realizacích svých pražských sídel inspirovaly vídeňskou secesí, národnostně české ústavy, které se stále vymezovaly vůči Vídni, si svá reprezentativní sídla budovaly ve formě francouzsko-belgické secese. Avšak z výzkumu dále vyplývá, že význam národnostní příslušnosti ústavu a potřeba jejího vyjádření skrze architekturu postupně částečně ustoupila do pozadí, a to ve prospěch snahy zdůraznit umělecké kvality (kulturní úroveň) toho či onoho národa. V Praze se do evropského kontextu pokusily peněžní ústavy

skrze svoji architekturu zařadit zejména pomocí realizací moderních secesních multifunkčních městských paláců, čímž chtěly mimo jiné vyjádřit také svoje politické postoje, otevřené vůči Evropě. Tato změna v architektuře pražských finančních ústavů však souvisela také s proměnou Prahy v moderní evropskou metropoli bez ohledu na její současné postavení v rámci habsburské monarchie. Praha se z pouhého provincionálního centra fakticky stala jedním z velkoměst habsburské monarchie a z pohledu hospodářského vývoje také, po Vídni, druhým nejvýznamnějším finančním centrem Předlitavska, ale její ambice směřovaly dále. Ani tehdy, těsně před první světovou válkou, se však národnostní konotace z architektury pražských peněžních ústavů úplně nevytratily.

Navíc, jak již bylo řečeno, po roce 1910, ruku v ruce s postupným opouštěním secese, v architektuře evropských peněžních ústavů, a v Praze se to týká ústavů hlásících se k německé národnostní příslušnosti, se do oblíby opět dostal architektonický styl novoklasicismu. Klasicizující architektonické slohy, i když v poněkud modernizované formě, se tedy z architektury evropských peněžních ústavů nevytratily ani na počátku 20. století.

Je zřejmé, že po první světové válce se evropské finanční ústavy při realizacích svých reprezentativních sídel opět navrátily k architektonické formě novoklasicismu, jenž pak v této oblasti dominoval po celé meziválečné období. Avšak v architektuře evropských finančních ústavů se v meziválečném období prosadila, i když pouze do jisté míry, také nová moderní architektura, vycházející z myšlenek purismu a funkcionalismu. Tato moderní architektura totiž stála v opozici vůči té tradiční, často oficiální, novoklasicistní architektuře, jež při realizacích sídel evropských peněžních ústavů převládala, protože dokázala mnohem lépe skrze monumentalitu vyjádřit tradici a postavení daných peněžních ústavů.

Z předchozího výzkumu však vyplývá, že architektura pražských peněžních ústavů se po první světové válce vyvíjela poněkud odlišně, což souviselo s naprosto změněnou situací – peněžních ústavů i celé země – po vzniku samostatného československého státu. V Praze byly již zavedené cizí – chápeme zejména vídeňské – peněžní ústavy československou vládou po roce 1918 cíleně

upozaďovány. Z domácích pražských ústavů byly ve výhodnější pozici ty národnostně české. Některé pražské finanční ústavy (paradoxem je, že vedle národnostně českého to byl i jeden ústav zahraniční) se svojí architekturou těsně po vzniku samostatného státu připojily k formování vizuální identity československého národa, respektive nového československého státu formou tzv. národního stylu. Po opadnutí největšího nadšení ze samostatného Československa odeznělo také užívání národního stylu, který byl na pozici oficiálního státního architektonického stylu nahrazen stylem moderního, monumentálního klasicismu. Moderní klasicismus pak při realizacích svých reprezentativních sídel využívaly ty pražské peněžní ústavy – národnostně většinově české – které byly hospodářsky, politicky a někdy dokonce přímo personálně, v úzkém spojení s mladým československým státem. Architekturou ve formě oficiálního moderního klasicismu pak vyjadřovaly toto propojení ústavů a jejich loajalitu k československému státu.

Navíc je z předloženého výzkumu patrné, že do opozice vůči této oficiální architektuře se v Praze zejména od poloviny dvacátých let 20. století stavěla nová avantgardní architektura, která se zapojila do okruhu evropské moderní puristicko-funkcionalistické architektury a stala se dokonce její výraznou součástí. Českoslovenští avantgardní architekti odmítali oficiální koncept národní/státní architektury a naopak se snažili domácí architekturu zapojit do internacionálního, celoevropského uměleckého kontextu. Svoje reprezentativní sídla ve stylu moderní architektury si tak v meziválečné Praze vybudovaly ty peněžní ústavy, které jejím prostřednictvím chtěli poukázat na svoje „otevřené“ politické postoje vůči moderní Evropě. Není náhodou, že většinu realizací reprezentativních sídel ve stylu moderní architektury iniciovaly v období První republiky pro svoje pobočky v Praze zahraniční finanční ústavy.

Předchozí výzkum tedy ukázal, že hlavní význam, který měla architektura pražských peněžních ústavů ve zkoumaném období vyjadřovat, se v jeho průběhu poněkud proměnil. V době existence habsburské monarchie bylo tím klíčovým významem vyjádření příslušnosti jednotlivých pražských finančních ústavů k národnosti české či německé. K významu národnosti se navíc s nástupem secese

po roce 1900 přidala potřeba vyjadřovat skrze architekturu také politické postoje jednotlivých finančních ústavů. České i německé pražské peněžní ústavy tak v předválečné době architekturou svých reprezentativních sídel, vedle – i když poněkud upozaděné – národní příslušnosti, vyjadřovaly také svoje politické postoje – náklonost či naopak odpor vůči habsburské monarchii nebo otevřené politické postoje a obdiv vůči ostatní Evropě, zejména Francii.

Dále z předloženého výzkumu vyplývá, že po vzniku samostatného Československa se klíčový význam příslušnosti k národu v architektuře pražských peněžních ústavů transformoval zejména do potřeby vyjadřovat politický postoj jednotlivých ústavů vůči nově vzniklému československému státu. Ty pražské ústavy, které úzce spolupracovaly s československým státem, a většinově to byly ústavy národnostně české, svoje postavení a politické postoje vyjadřovaly pomocí architektury realizované v oficiálním státním slohu. Naopak avantgardní architekturu při realizacích svých sídel používaly zejména zahraniční finanční ústavy, které nebyly svázány tak úzkými vazbami na československý stát. V období První republiky byl tedy tím klíčovým faktorem určujícím vzhled reprezentativních sídel pražských peněžních ústavů, respektive výběr jejich architektonického stylu, zejména vyjádření politických ambicí a názorů vůči mladému československému státu a jeho zapojení se do celoevropského politického a kulturního kontextu.

Ukázalo se také, že vedle samotného vzhledu reprezentativního sídla peněžního ústavu, tedy zejména volby jeho stavebního typu a architektonického slohu, byl důležitým a určujícím nositelem významu v architektuře také výběr architekta, podle jehož projektu se sídlo realizovalo. A právě volba architekta také přispívala k vyjádření postojů jednotlivých ústavů. Proto zřejmě příliš nepřekvapí výsledek výzkumu, že nejdůležitějším kritériem při výběru architektů pro jednotlivé realizace byla, po dobu existence habsburské monarchie, architektova národnost. Národnostně české pražské peněžní ústavy volily architektky české národnosti (nebo ty, kteří se k ní veřejně hlásili) a naopak německé ústavy vybíraly domácí pražské německé, nebo zahraniční německé architektky. Avšak výzkum ukázal, že toto národnostní kritérium hrálo ve výběru architekta největší

roli také po roce 1918. I v období První republiky tak národnostně české ústavy, které, jak již víme, byly v úzkém kontaktu s československým státem, upřednostňovaly architektury české národnosti. Naopak pražští němečtí architekti v architektonických soutěžích na realizaci jejich sídel neměli většinou příliš velkou šanci. Pražští němečtí architekti tak měli možnost realizovat svoje návrhy zejména z iniciativy zahraničních finančních ústavů, které si v Praze budovaly nová sídla pro svoje pražské pobočky.

Je zřejmé, že evropské vlivy můžeme v architektuře pražských peněžních ústavů sledovat nejen skrze jednotlivé architektonické slohy, respektive směry, kterými tyto architektonické slohy do Prahy přicházely, ale také prostřednictvím jednotlivých osobností architektů a míst, respektive institucí, na kterých studovali nebo před tím dočasně působili. Výzkum ukázal, že pro generaci architektů, kteří svoje vzdělání získali v době trvání habsburské monarchie, vedle pražských škol – tedy české a německé polytechniky a později Uměleckoprůmyslové školy, byla zásadním centrem, v němž získávali vzdělání a často také prvotní vzory, jednoznačně Vídeň – zejména vídeňská Akademie výtvarných umění, v menší míře i vídeňská technika. Pro mladší generaci architektů pak vykazovaly dostatečnou prestiž již samotné pražské školy, zejména pak Uměleckoprůmyslová škola (od roku 1885) a později i Akademie výtvarných umění v Praze (od roku 1910 ateliér Jana Kotěry), jež oproti konzervativní pražské polytechnice představovaly vzdělávací instituce otevřené novým proudům vývoje architektury. Někteří z architektů, kteří se podíleli na projektech a realizacích zkoumané skupiny budov finančních ústavů, na těchto školách také vyučovali. Mezi zkoumanou skupinou architektů tak najdeme několik dvojic ve vztazích učitel-žák či spolužáci. Jen velice výjimečně pak architekti, kteří se podíleli na realizaci budov pražských peněžních ústavů, studovali někde jinde než v Praze nebo Vídni. Studium však samozřejmě nebylo pro architektury jediným zdrojem vzdělání a pozdější inspirace. Tu čerpali v průběhu celé své kariéry, a jak již z předchozího výkladu víme, také z různých zdrojů po celé Evropě.

Z předloženého výzkumu vyplývá, že pražské peněžní ústavy si, také díky svému postavení a kapitálu, kterým disponovaly, mohly budovat vysoce

reprezentativní sídla, realizovaná často podle projektů významných architektů. Mezi architekty zkoumané skupiny budov pražských finančních ústavů najdeme několik osobností, které si významné postavení vybudovalo nejen v Praze, ale také v centru monarchie – ve Vídni. Na realizacích pražských sídel finančních ústavů se však vedle již etablovaných architektů podíleli také mladí architekti – „novátoři“, kteří vytvořili v Praze na svoji dobu zcela nové, neobvyklé projekty – jako například Jan Kotěra pro Lidovou banku či Josef Zásche pro Vídeňskou bankovní jednotu. Mezi architekty zkoumané skupiny budov najdeme pak několik osobností, které na projektech z této oblasti během své kariéry pracovali opakovaně. Architektem, jenž vytvořil ze zkoumané skupiny budov největší množství projektů, byl Osvald Polívka (i když jeho současníci jeho úspěch v této oblasti nepřipisovali ani tak jeho talentu, jako spíše jeho konexím). Při realizacích zkoumaných budov se opakovaně uplatnily také některé významné pražské stavební firmy té doby, konkrétně zejména stavební firmy Josefa a Matěje Blechy či Václava Nekvasila.

V rámci projektů budov zkoumané skupiny pražských ústavů byl, jak výzkum ukázal, dokonce několikrát, uplatněn pro Prahu zcela nový architektonický sloh, který se později stal vzorem také při realizacích jinak zaměřených pražských budov - tak jako novorenesance přinesená do Prahy Ignácem Ullmannem, či novobaro prozazené zejména díky Friedrichu Ohmannovi. Pražské peněžní ústavy tak byly po celé zkoumané období, prostřednictvím svých reprezentativních sídel, výraznými podporovateli či v některých případech dokonce iniciátory nových směrů v celkovém architektonickém vývoji Prahy.

Lokalita zkoumaných budov pražských peněžních ústavů byla již v úvodu předkládané práce vymezena s ohledem na největší koncentraci těchto budov v Praze. Avšak na základě předchozího výzkumu v rámci takto vymezeného teritoria můžeme lokalizovat ještě užší centra pražského finančního světa. Tento střed pražského finančního světa, v němž se soustřeďovalo největší množství reprezentativních sídel peněžních ústavů, představovala od počátku zkoumaného období jednoznačné ulice Na Příkopě. K ní se postupně, v průběhu druhé poloviny

19. století, přidávaly ulice vznikající v pásu zbořeného prstence staroměstských hradeb – zejména ulice Ovocná (později 28. října) a Ferdinandova třída (později Národní třída). Na konci 19. století se oblast finančního středu Prahy rozrostla také na Václavské náměstí, jež tehdy procházelo rozsáhlou celkovou modernizací a funkční proměnou. Tato oblast, jež se jako finanční centrum Prahy etablovala již za existence habsburské monarchie, pak tuto funkci plnila i nadále po vzniku samostatného československého státu. Výzkum ukázal, že tato oblast tedy nebyla pouze středem finančního světa Prahy, ale administrativním, obchodním i společenským centrem celé země a po roce 1918 také celého československého státu.

S přihlédnutím na výše předložené výsledky výzkumu o významu národnostní příslušnosti v architektuře jednotlivých pražských peněžních ústavů je poněkud překvapivé, že tento fakt nehrál přílišnou roli ve výběru lokality jednotlivých reprezentativních sídel. Výzkum ukázal, že v tomto případě byla určujícím faktorem zejména touha umístit reprezentativní sídlo ústavu na co možná nejprestižnější pražskou adresu. Například ulice Na Příkopě, která byla v rámci národnostního členění Prahy za existence habsburské monarchie vnímána jako německé korzo, se stala sídlem také pro mnoho národnostně českých peněžních ústavů, které pronikly do této lokality a daly přednost prestiži pražského finančního centra před vyjádřením své národnostní příslušnosti.

Zajímavé je také sledovat, jaké objekty zkoumaným budovám peněžních ústavů předcházely, respektive jim ustoupily, což také do jisté míry vypovídá o významu novostaveb finančních ústavů. Vzhledem k tomu, že si peněžní ústavy pro svá sídla vybíraly lukrativní parcely v centru Prahy, často musely jejich novostavbám ustoupit i z tehdejšího pohledu historicky cenné objekty. Z předchozího výzkumu však vyplynulo, že většina ústavů k jejich zbourání přistoupila bez větších rozpaků, a to i přes někdy silný odpor odborné veřejnosti, tak jako například v případě novostavby sídla terstské pojišťovny Assicurazioni Generali a domu U Císařských či nového paláce České banky a původního domu U Kotků. Pouze minimum ústavů nějakým způsobem zohlednilo a posléze naložilo s odkazem původního objektu, i když zřejmě ne tak, jak bychom si

představovali. Například První česká vzájemná pojišťovna využila odkaz na původní dům U Šmerhovských k pomyslnému ukotvení svého nového sídla ve veřejném prostoru – nikoli však se zásadní touhou uchovat jeho historickou hodnotu, ale jednoznačně jej využít k prezentaci tradice a dlouhé historie samotného ústavu.

I přes tento negativní vliv většiny zkoumaných ústavů na původní, často historicky cenné objekty, a také s ohledem na rozdíly mezi tehdejšími a současnými možnostmi a prioritami památkové péče, z předloženého výzkumu jasně vyplývá, že pražské peněžní ústavy přispěly k vývoji pražské architektury jednoznačně kladně. Zkoumané finanční ústavy ovlivnily skrze architekturu svých reprezentativních sídel – a to v několika případech dokonce zásadním a určujícím směrem – vývoj architektury v Praze i v zemi. Výsledky výzkumu předkládané diplomové práce by navíc mohlo být zajímavé a užitečné v budoucnu dále porovnat s výsledky podobného výzkumu v ostatních oblastech centra Prahy (zejména Starého Města a Malé Strany) a původních pražských periferií.

Seznam zkoumaných budov pražských peněžních ústavů

Tato příloha obsahuje seznam všech budov pražských peněžních ústavů, které spadají do zkoumaného tématu. Jednotlivé budovy jsou primárně řazeny podle data jejich realizace. Každá položka uvádí adresu budovy, dále informace o jejím architektovi, popřípadě staviteli, a o architektonickém slohu budovy, data založení ústavu (popřípadě otevření pražské filiálky) a národnostním zaměřením ústavu, respektive původu jeho kapitálu. Dále přikládám informace o předchozím objektu, o současném využití finančního paláce a případně také o jeho památkové ochraně.

Na předkládaný seznam zkoumaných budov pražských peněžních ústavů dále navazuje obrazová příloha na příloženém CD, která obsahuje mapu zkoumané oblasti Prahy s vyznačením jednotlivých budov ústavů, a dále architektonické plány, nákresy a fotografie jednotlivých zkoumaných budov.

1. **Česká spořitelna:** Národní třída 3 a 5

1858 – 1861, český architekt vyškolený ve Vídni Ignác Ullmann, dostavbu z let 1894 - 1896 realizoval vídeňský architekt Friedrich Schachner

Novorenesance

Založeno 1825, zemský ústav

Zbořena Ellenbergova staroměstská cihelna a vápenka

Dnes sídlo Předsednictva Akademie věd

Kulturní památka 38842/1-436

2. **Hypoteční banka Království českého:** Senovážné náměstí 991/13

1887 – 1894, pražský německý architekt Achill Wolf, stavbu provedl Alois Elhenecký

Novorenesance

Založeno 1865, zemský ústav

Zbořena budova Novoměstských kasáren

Dnes hotel Boscolo Wellness a Spa (citlivá rekonstrukce, jenž zohledňuje hodnotu bývalých bankovních prostor, získala v roce 2004 titul Stavba roku)

Kulturní památka 41019/1-1831

3. **pražská filiálka vídeňské banky Credit-Anstalt:** Na Příkopě 850/8

1894 – 1895, vídeňský architekt Emil von Förster

Novobaroko

Založeno 1853 ve Vídni (pražská filiálka otevřena 1857), kapitál rakouské větve německo-židovské rodiny Rotschildů

Zbořeny domy U Červené růže a U Kamenného stolu

Dnes komerční využití

Kulturní památka 10066/1-2218

4. **Zemská banka Království českého**

Budova I.: Na Příkopě 20

1894 – 1896, projekt Osvald Polívka, realizace Josef Sakař

České novorenesance

Založeno 1889, zemský ústav - v rukou Čechů

Zbořen Nosticův palác (původní portál se sochami M. B. Brauna byl použit do vedlejšího průčelí bankovní budovy)

Dnes ČSOB

Kulturní památka 39989/1-1150

Budova II.: Na Příkopě 18

1911 – 1912, projekt Osvald Polívka, realizace stavební firmou Matěje Blechy

Secesní budova, avšak citlivé navázání na budovu I.

Zbořeny dva starší domy

Dnes UnicreditBank, dále komerční a administrativní účely

Kulturní památka 39987/1-1149

5. **Úrazová pojišťovna dělnická pro Království české:** Na Poříčí 7

1894 – 1896, projekt i realizace Alfons Wertmüller

Novobaroko

Založeno 1889, zemský ústav – většinou v rukou Němců

Zbořen původní dům U Bílé boty s oblíbeným hostincem U Bílé botky

Dnes Hotel Century Old Town Prague

Památková ochrana – ne

6. **pražská filiálka terstské pojišťovny Assicurazioni Generali:**

Budova I.: Václavské náměstí 832/19

1895 – 1896, původní projekt architekta Friedricha Ohmanna, doplněný Osvaldem Polívkou

Novobaroko

Založeno 1831 v Terstu (pražská filiálka otevřena 1860), rozšíření ústavu po monarchii především díky židovskému kapitálu

Zbořeny 4 domy, nejcennější z nich pozdně renesanční dům U Císařských z 2. poloviny 16. stol.

Dnes komerční využití

Kulturní památka 39979/1-1144

Budova II.: Na Příkopě 988/31

1936 – 1938, projekt Bohumíra Kozáka a Antonína Černého, provedla firma Wiesner & Ast

Funkcionalismus

Zbořena předchozí zástavba – mimo jiné i budova Café Corso

Dnes komerční využití, divadlo Broadway
Kulturní památka 12803/1-2200

7. **Živnostenská banka pro Čechy a Moravu**

Budova I.: Na Příkopě 862

1897 – 1900, projekt Osvald Polívka

Novorenesance se secesní výzdobou

Založeno 1868, český kapitál

Zbořeny domy U tří kaprů a U železného muže

V roce 1938 zbořeno kvůli stavbě nové bankovní budovy

Památková ochrana – budova dnes již neexistuje

Budova II.: Na Příkopě 860, 862 a 864

1929 – 1941, projekt František Roith

Moderní klasicismus

Zbořena původní zástavba – hotel Modrá hvězda, dům U Černého koně i původní Osvaldova bankovní budova

Dnes hlavní sídlo České národní banky

Památková ochrana – ne

8. **Lidová banka:** Václavské náměstí 12

1899 – 1900, půdorysné řešení Vilém Thierhier, projekt průčelí Jan Kotěra

Secese

Založeno 1899, český kapitál

zbořen dům U Černého orla

Dnes nájemní dům

Památková ochrana – ne

9. **Vzájemná pojišťovací banka Slavia:** Senovážné náměstí 23

Původní palác: 1872 – 1873, *Alois Turek*, přestavba 1899 – 1901, projekt Bedřicha Bendelmayera, s plastickou výzdobou prof. Antonína Poppa, provedla stavební firma Josefa Blechy

Původní palác: *novorenesance*, Bendelmayerova přestavba novorenesance se secesní výzdobou

Založeno 1869, český kapitál

Dnes komerční využití

Kulturní památka 12366/1-2194

10. **Pražská úvěrní banka:** ulice 28. října 377

1901 – 1902, projekt i realizace: Josef a Matěj Blechovi

Novorenesance se secesní výzdobou Celdy Kloučka

Založeno 1896, český kapitál

Zbořeny dva klasicistní domy U Zlatého jablka a U Větrníku

Dnes komerční využití

Kulturní památka 38449/1-184

11. pražská filiálka vídeňské pojišťovny **Allianz**: Náměstí Republiky 1081/7
1904 – 1906, projekt vídeňského architekta Karla Stiglera, realizace stavební firmou Quida Bělského

Novobaroko

Založeno 1836 ve Vídni, německý kapitál

Zbořen historicky cenný objekt Královských kasáren

Dnes ČSOB

Památková ochrana – ne

12. **První česká všeobecná zajišťovací banka**: Masarykovo nábřeží 32
1905, projekt Jiří Stibral, stavbu provedl František Schläffer

Secese

Založeno 1872, český kapitál

Zbořeny domy U Tří divých mužů a bývalé Nové lázně

Dnes Goethe-institut

Památková ochrana – ne

13. **Pojišťovna Praha**: Národní třída 7
1906 – 1907, projekt Osvalda Polívky, realizace stavební firmou Matěje Blechy

Secese

Založeno 1868, český kapitál

Přestavba klasicistního domu z 60. let 19. století

Dnes v budově sídlí Divadlo Viola

Kulturní památka 38846/1-438

14. pražská filiálka **Vídeňské bankovní jednoty**: Na Příkopě 390/3 a 5
1906 – 1908, půdorysné řešení vídeňský architekt Alexander Neumann, projekt průčelí pražský německý architekt Josef Zasche

Purismus/pozdní geometrická secese v její silně klasicizující variantě

Založeno 1863 ve Vídni (pražská filiálka otevřena v roce 1900), německý kapitál

Zbořeny dva klasicistní domy (jeden z nich U Bílého beránka z počátku 17. století)

Dnes - čp. 3 komerční využití, čp. 5 Ministerstvo pro místní rozvoj ČR

Kulturní památka 38461/1-192

15. **První česká vzájemná pojišťovna:** Spálená 14

1907 – 1909, architekt Osvald Polívka, realizace firmou Václava Nekvasila

Novobaroko se secesní výzdobou

Založeno 1827, zemský ústav

Zbořen dům U Šmerhovských

Dnes Česká pojišťovna

Kulturní památka 40990/1-1812

16. **Asekurační spolek průmyslu cukrovarnického:** Senovážné náměstí 31 – 33

1911 – 1913, projekt pražského německého architekta Josefa Zascheho a mnichovského architekta

Theodora Fischera, realizace firmou Matěje Blechy, plastická výzdoba Franze Metznera

Novoklasicismus s novobarokními prvky

Založeno 1861, většinově německý kapitál

Zbořena skupina převážně klasicistních domů (včetně domu městského úřadu vážního a tržního, neboli senné váhy)

Dnes je objekt prázdný

Památková ochrana – ne

17. **Pojišťovna Koruna** (Palác Koruna): Na Příkopě 846/2

1912 – 1914, projekt Antonín Pfeiffer, realizace firmou Václava Nekvasila

Geometrická secese

Založeno 1899, český kapitál

Zbořeny tři barokní domy, mezi nimi i dům U Špinků

Dnes komerční využití

Kulturní památka 41360/1-2058

18. **Moravská agrární a průmyslová banka** (Ledový palác): Václavské náměstí / Štěpánská

1913 – 1915, projekt i realizace Matěj Blecha (s pravděpodobnou účastí architekta Emila Králíčka)

Pozdní geometrická secese, jedna z umělecky nejvýznamnějších realizací Blechovy stavební firmy

Založeno 1908 v Brně (pražská filiálka otevřena v roce 1912), český kapitál

Zbořeny Aehrenthalský palác a tři sousední domy

Dnes LBBW BANK

Památková ochrana – ne

19. **Česká banka:** Václavské náměstí 32 / Vodičkova 39

1914 – 1916, půdorysné řešení Osvald Polívka, projekt průčelí Josef Sakař, realizace firmou

Václava Nekvasila

Novoklasicismus

Založeno 1907, český kapitál

Zbořen dům U Kotků s gotickým jádrem a předstupující renesanční věží

Dnes komerční využití

Památková ochrana – ne

20. **Banka československých legií**

Budova I.: Na Poříčí 24

1922 – 1923, Josef Gočár, plastická výzdoba sochařů Jana Štursy a Otto Gutfreunda

Národní styl

Založeno 1921, český kapitál

Zbořen pivovar U Bucků

Dnes ČSOB

Kulturní památka 40024/1-1173

Budova II.: Na Poříčí 26

1937 – 1938, projekt architekta Františka Marka, realizace stavební firmou Josefa Blechy

Funkcionalistická budova, volné rozšíření budovy I.

Zbořen proslulý pivovar u Rozvařilů

Dnes komerční využití a Divadlo Archa⁴⁵³

Památková ochrana - ne

21. pražská filiálka terstské pojišťovny **Reunione Adriatica di Sicurtà**

Budova I.: Jungmannova / Národní 36

1922- 1925, půdorysné řešení Josef Zasche, projekt průčelí Pavel Janák, plastická výzdoba sochařů

Jana Štursy, Bohumila Kafky, Otto Gutfreunda a Karla Dvořáka

Národní styl, s prvky inspirovanými italskou renesanční palácovou architekturou

Založeno 1838 v Terstu (pražská filiálka otevřena v roce 1839)

Zbořen bývalý Thunovský palác

Dnes komerční využití

Kulturní památka 39848/1-1062

Budova II.: Jungmannova 34 / Národní třída 75

1929 – 1931, projekt domácího architekta pojišťovny, pražského Němce Fritze Lehmana

Moderní klasicismus / purismus

Zbořena starší zástavba a pozemky sloučeny pro novostavbu pojišťovny

Dnes komerční využití, sídlo filiálky Deutsche Bank

Památková ochrana - ne

22. pražská filiálka vídeňské pojišťovny **Dunaj**

Budova I.: Spálená 18 / Purkyňova 2

---

⁴⁵³ BAŤKOVÁ, Růžena: *Umělecké památky Prahy. Díl 2*, s. 555.

1927 – 1928, pražský německý architekt Adolf Foehr

Puristicko/funkcionalismus

Založeno 1867 ve Vídni, německý kapitál

Zbořen dům U Pěti růží, kde žil a zemřel Jan E. Purkyně

Dnes administrativní a kulturní centrum

Památková ochrana – ne

Budova II.: Národní 10 / Voršilská 14

1927 – 1930, Adolf Foehr

Purismus/funkcionalismus

Zbořen klasicistní Walisův palác

Dnes komerční využití

Památková ochrana – ne

23. **Česká průmyslová banka:** Na Příkopě 854/14

1927 - 1933, Bedřich Bendelmayer, realizace stavební firmou Václava Nekvasila

Moderní klasicismus

Založeno 1898, český kapitál

Zbořen dům U Tří lip, kde žila a zemřela Božena Němcová

Dnes komerční využití

Památková ochrana – ne

24. pražská filiálka vídeňské pojišťovny **Fénix:** Václavské náměstí 802/56

1928 – 1930, původní projekt vypracoval Friedrich Ehrmann, avšak průčelí nebylo schváleno, a tak byl ke spolupráci vyzván Josef Gočár

Purismus/funkcionalismus

Založeno 1860 ve Vídni, německý kapitál

Zbořeny dva klasicistní domy

Dnes komerční využití

Kulturní památka 39971/1-1140

25. **Česká eskomptní banka:** Na Příkopě 969/33

1930 – 1932, vedení projektu domácím architektem banky Karlem Jarayem z Vídne, realizace vídeňskou stavební firmou Gotthilf a Neumann

Moderní klasicismus

Založeno 1863, původně německý kapitál, po roce 1919 multinacionální ústav s česko-německou správou

Zbořen klasicistní dům se slavnou kavárnou Café Francis

Dnes Komerční banka

Kulturní památka 40906/1-1759

26. Pojišťovna **Merkur**: Revoluční 25

1934 – 1936, Jaroslav Fragner

Funkcionalismus

Založeno roku 1923, československo-švýcarský kapitál

Zbořeno pět domů z 2. poloviny 19. století

Dnes komerční využití

Památková ochrana – ne

27. pražská filiálka berlínské pojišťovny **Victoria**: Revoluční 5

1936 – 1937, projekt pražského německého architekta Fritze Lehmana, realizace firmou Pittel & Brausewetter

Moderní klasicismus

Založeno 1853 v Berlíně (pražská filiálka otevřena v roce 1892)

Zbořen původní objekt z 19. století

Dnes Dům fotografie zřizovaný Galerií hl. m. Prahy a sídlo jejího ředitelství

Kulturní památka 51991/1-2296

Použité prameny a literatura

Obecné dějiny hospodářské, politické a sociální:

BĚLINA, Pavel a kol.: *Dějiny Prahy II.* Paseka 1998.

BOROVÍČKA, Michael, KAŠE, Jiří a kol.: *Velké dějiny zemí Koruny české (1890 – 1918).* Svazek XII.b. Paseka 2013.

HÁJEK, Jan, PÍŠA, Rudolf: *180 let českého spořitelnictví: Česká spořitelna 1825 – 2005.* Eupress 2005.

HÁJEK, Jan: *Rozvoj národnostně českých bank od konce 19. století do roku 1914.* Praha 1986.

HORSKÁ, Pavla, MAUR, Eduard, MUSIL Jiří: *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa.* Paseka 2002.

JINDRA, Zdeněk a kol.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích.* Bankovní institut 1999.

JINDRA, Zdeněk, JAKUBEC, Ivan a kol.: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie.* Karolinum 2015.

JUŘÍK, Pavel: *Historie bank a spořitelny v Čechách a na Moravě.* Libri 2011.

KLAPAL, Jaroslav, KOUBA, Ivan: *Ve znamení jistoty. Česká spořitelna – 170 let tradice.* Nuga 1995.

KOSATÍK, Pavel: *Bankéř První republiky. Život dr. Jaroslava Preisse.* Motto 1996.

KRÁL, Eduard: *Československé soukromé pojišťovnictví v letech 1934 – 36.* Svaz čl. assekuračníků 1937.

KŘEN, Jan: *Konfliktní společenství*. Univerzita Karlova v Praze 2013.

KUBŮ, Eduard, ŠOUSA, Jiří: *Finanční elity v českých zemích (Československu) 19. a 20. století*. Dokořán 2008.

LEDVINKA, Václav, PEŠEK, Jiří: *Praha*. Lidové nakladatelství 2000.

MARVAN, Miroslav: *Dějiny pojišťovnictví v Československu do roku 1918*. Novinář 1989.

MICHEL, Bernard: *Praha, město evropské avantgardy. 1895 – 1928*. Argo 2010.

NOVOTNÝ, Pavel: *Petrská čtvrť dům od domu*. Libri 2008.

PEŠEK, Jiří: *Od aglomerace k velkoměstu*. Scriptorium 1999.

PEŠEK, Jiří: *Jeho Praha*. Archiv hlavního města Prahy 2014.

PRAHL, Roman: *Volné směry. Časopis secese a moderny*. TORST 1993.

RUTH, František: *Kronika Královské Prahy a obcí sousedních. Díl I - III*. Praha 1903 a 1904.

SCHORSKE, Carl Emil: *Videň na přelomu století*. Barrister & Principal 2000.

VLČEK, Tomáš: *Praha 1900. Studie k dějinám kultury a umění Prahy v letech 1890 – 1914*. Panorama 1986.

<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=lbo&datum=1897&page=67&size=45>

http://mozaika.vscht.cz/data/autor_neuhauser_innsbruck.html

<http://www.starapraha.cz/historie-praha-na-prikope.php>

Architektura a architekti:

ALTOVÁ, Blanka: *Druhý život kostela sv. Barbory v Kutné Hoře. Jedna z kapitol obnovy katedrál v 19. století*. In: Lidé města, 2003, č. 3.

AMBROZ, Miroslav (ed.): *Videňská secese a moderna 1900 – 1925*. Moravská galerie v Brně 2005.

BALŠÁNEK, Antonín: *Architektura střešů doby barokové v Praze. Srovnávací studie architektonická*. Praha 1907.

BAŤKOVÁ, Růžena (ed.): *Umělecké památky Prahy. Díl 2. Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady*. Academia 1998.

BENEŠOVÁ, Marie: *Česká architektura v proměnách dvou století. 1780 – 1980*. Státní pedagogické nakladatelství 1984.

BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, Naděžda a kol.: *Dějiny českého výtvarného umění. 1780 – 1890*. Díl III, část 2. Academia 2001.

Bohemia, 31. 1. 1908.

BRAF, Antonín: *O některých nezdravých úkazech kolem nás*. In: Architektonický obzor, 1902, r. 1, č. 12.

COHEN, Jean-Louis: *Le Corbusier 1887 – 1965. Lyrismus architektury ve věku strojů*. Slovart 2005.

DVOŘÁK, Vilém: *K otázkám funkcionalismu v soudobé architektuře*. In: Stavba, 1929 – 1930, r. 10.

- ENGEL, Antonín: *Podstata monumentality v architektuře*. In: Architekt SIA, 1944, r. 43. ENGEL, Antonín: *Veřejné budovy pražské*. In: Styl, 1912, r. 4.
- FAHR-BECKEROVÁ, Gavriele: *SECESE*. Slovart 2007.
- GÖSSEL, Peter, LEUTHÄUSEROVÁ, Gabriele: *Architektura 20. století*. Slovart 2003.
- HELLER, Saturnin Ondřej: *Rennaisance moderních průčelí našich a vztah její k renaissance původní*. In: Zprávy Spolku inženýrů a architektů v Království českém, 1883, r. 18, č. 1.
- HNÍDKOVÁ, Vendula: *Národní styl. Kultura a politika*. Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze 2013.
- HORÁČEK, Martin: *Přesná renesance v české architektuře 19. století. Dobová diskuze o slohu*. Univerzita Palackého v Olomouci 2012.
- HORÁČEK, Martin: *Za krásnější svět. Tradicionalismus v architektuře 20. a 21. století*. Barrister & Principal 2013.
- HOSTINSKÝ, Otakar: *Umění a národnost*. In: *O umění*, Československý spisovatel 1956.
- HOSTINSKÝ, Otakar: *Výlet do říše romantiky*. In: Květy 1881, r. 3, č. 1.
- CHYTIL, Karel: *O stavební činnosti v Praze v době baroku*. In: Zprávy spolku architektů a inženýrů, 1895, r. 30.
- JAHNEL, Emil: *Über Heimatschutz*. In: TBI XLI, 1909.
- JANÁK, Pavel: *Cesta uměleckoprůmyslové školy*. In: Výtvarná práce, 1923, r. 2.
- JANÁK, Pavel: *Národní věc a čeští architekti*. In: Národ, 1918, r. 2, č. 23 a 24.
- JANÁK, Pavel: *Nedočkávaná procházka*. In: Umění, 1918, r. 1.
- JANÁK, Pavel: *Opět na rozcestí k svérázu*. In: Národ, 1917, r. 1, č. 32.
- JANÁK, Pavel: *Ve třetině cesty*. In: Volné směry, 1918, r. 19.
- JANÁK, Pavel: *Vojtěch Ignác Ullmann, budova Vyšší dívčí školy v Praze*. In: *Umělecké poklady Čech. Sbírka významných děl výtvarného umění od nejstarších dob do konce 19. století*, svazek II., Jan Štenc, Praha 1915.
- JOSEFOVIČOVÁ, Milena: *Pozapomenutý profesor Německé vysoké školy technické v Praze Fritz Lehmann*. In: Dějiny věd a techniky, 2006, r. 39, č. 3.
- KERR, Robert: *The Gentleman's House; How to Plan English Residences, from the Parsonage to the Palace*. London 1865.
- KIESLING, Norbert: *Pavel Janák*. Arbor vitae 2011.
- KOLMAN, Cassius: *Architekt Bedřich Bendelmayer*. In: Dílo, 1932, r. 24.
- KÖNEMANN, Rolf (ed.): *BAROKO*. Slovart 1999.
- KOTALÍK, Jiří, NOVOTNÝ, Jiří, ŠVÁCHA, Rostislav: *Náčrty a plány. Jaroslav Fragner 1898 – 1967*. Galerie Jaroslava Fragnera 1999.
- KOULA, Jan Evangelista: *Nová česká architektura a její vývoj ve XX. století*. Česká grafická unie 1940.
- KRATTNER, Karl: *Architekt Josef Zasche*. In: Der Architekt, 1908 – 1909.
- LEDVINKA, Václav, MRÁZ, Bohumír, VLNAS, Vít: *Pražské paláce*. Akropolis, 1995.
- LOOS, Adolf: *Řeči do prázdna*. Praha 1929.

- LUKEŠ, Zdeněk a kol.: *Josef Gočár. Titanik 2010.*
- LUKEŠ, Zdeněk, HAVLOVÁ, Ester, HNÍDKOVÁ, Vendula: *Emil Králíček: zapomenutý mistr secese a kubismu.* Galerie Jaroslava Fragnera 2005.
- LUKEŠ, Zdeněk: *Bohumír Kozák – přední český funkcionalistický architekt 1885 – 1978.* In: Československý architekt, 1985, č. 24.
- LUKEŠ, Zdeněk: *Praha moderní. Velký průvodce po architektuře 1900 – 1950.* Paseka 2012.
- LUKEŠ, Zdeněk: *Pražský architekt Fritz Lehmann.* In: Zlatý řez, 1994, č. 8.
- LUKEŠ, Zdeněk: *Splátka dluhu. Praha a její německy hovořící architekti 1900 – 1938.* Fraktály Publishers 2002.
- MÁDL, Karel B.: *Friedrich Ohmann v Praze.* In: Volné směry, 1900, r. 4, č. 4.
- MÁDL, Karel B.: *Příchozí umění.* In: Volné směry, 1899, r. 3, č. 3, s.
- MÁDL, Karel B.: *Umění výtvarná.* In: Památník na oslavu padesátiletého panovnického jubilea Jeho veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. Praha 1898.
- MIHULKA, Antonín: *Jiří Stibral.* Česká akademie věd a umění 1941.
- Mizící stará Praha.* In: Za starou Prahu, 1912, r. III, č. 4.
- Moderní dům v Praze.* In: Volné směry 1908, r. 12, č. 1.
- MOHR, Jan: *Franz Metzner: socha a architektura mezi secesí a monumentem.* Liberec 2006.
- Národu českoslovanskému!* In: Národní listy, 27. března 1868.
- Nové stavby v Praze.* In: Časopis československých architektů, 1924, r. 23.
- NOVÝ, Otakar: *Česká architektonická avantgarda.* Prostor 2015.
- OHMANN, Friedrich: *Im Kampf um der modernen Stil.* In: Deutsche Bauzeitung, 1913, XLVII.
- PODHRÁZSKÝ, František: *Divákův zápisníček.* In: Časopis československých architektů, 1922, r. 21.
- POCHE, Emanuel: *Praha národního probuzení. Čtvero knih o Praze.* Panorama 1980.
- Poslední památka renaissanční na Václavském náměstí.* In: Za starou Prahu, 1912, r. 3, č. 1.
- PRAHL, Roman, ŠÁMAL, Petr: *Umění jako dekorace a symbol.* Gallery 2012.
- PRELOVŠEK, Damjan: *Josip Plečnik. Život a dílo.* ERA 2002.
- SARNITZ, August: *Adolf Loos 1870 – 1933. Architekt, kritik, dandy.* Slovart 2004.
- SARNITZ, August: *Otto Wagner (1841 – 1918). Průkopník moderní architektury.* Slovart 2006.
- SEIDL, Dušan: *Sedm cest architekta Osvalda Polívky (1859 – 1931).* Praha 2014.
- Smutné kapitoly.* In: Volné směry, 1900, r. 4, č. 3.
- SOKOL, Jan: *Moje plány. Paměti architekta.* Triáda 2004.
- SOLDERN, Zdenko Schubert: *Architektonische Formenlehre.* Zürich 1911.
- STARÝ, Oldřich: *Funkcionalistická architektura v Československu.* In: Architektura ČSR, 1966, r. 25.
- STIBRAL, Jiří: *Josef Sakař.* Česká akademie věd a umění 1936.
- ŠLAPETA, Vladimír (ed.): *Jan Kotěra. Zakladatel moderní české architektury.* KANT 2001.
- ŠLAPETA, Vladimír: *Český funkcionalismus.* Brno 2004.
- ŠTECH, Václav Vilém: *Dekoratívni umění československé.* In: Výtvarná práce, 1923, r. 2.

- ŠTECH, Václav Vilém: *O národní umění*. In: Včera. Výbor z článků z r. 1910 – 1920. Jan Štenc 1921.
- ŠTECH, Václav, WIRTH, Zdeněk, VOJTÍŠEK, Václav: *Zmizelá Praha I. Staré a Nové Město s Podskalím*. Praha 1945.
- ŠUMAN, Viktor: *K architektonickému dílu Bedřicha Bendelmayera*. In: Dílo, 1929 – 1930, r. 22, Výtvarná kronika č. 3.
- ŠVÁCHA, Rostislav: *Lomené, hranaté a obloukové tvary. Česká kubistická architektura 1911 – 1923*. Gallery 2000.
- ŠVÁCHA, Rostislav: *Od moderny k funkcionalismu*. Victoria Publishing 1995.
- TEIGE, Karel: *K nové architektuře*. In: Stavba, 1923, r. 2.
- TEIGE, Karel: *Moderní architektura v Československu*. Odeon 1930.
- TEIGE, Karel: *Umění dnes a zítra*. In: Revoluční sborník Devětsil. Praha 1922.
- TEIGE, Karel: *Zásady nové architektury*. In: Stavba, 1924 – 1925, r. 3.
- TYRŠ, Miroslav: *Ve prospěch renaissance české*. In: Národní listy, 1882, r. 22, č. 304 a 308.
- VLČEK, Pavel a kol.: *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Academia 2004.
- VLČEK, Pavel a kol.: *Umělecké památky Prahy. Díl 1. Staré město a Josefov*. Academia 1996.
- VYBÍRAL, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby. Devatenáct esejů o devatenáctém století*. Argo 2002.
- VYBÍRAL, Jindřich: *Friedrich Ohmann. Objev baroku a počátky moderní architektury v Čechách*. Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2013.
- VYBÍRAL, Jindřich: *Ignác Vojtěch Ullmann (1822 – 1897)*. Národní galerie, 1994.
- VYBÍRAL, Jindřich: *Německá architektura v Praze v letech 1900 – 1918. Tvůrci a záměry*. In: Umění, 2003, r. 51, č. 4.
- Výstava architektury a inženýrství*. In: Volné směry, 1898, r. 2, č. 11.
- WEGER, S., HYAN, J.: *V. Nekvasil. 1868 – 1928*. Praha 1928.
- WIRTH, Zdeněk, MATĚJČEK, Antonín: *Česká architektura 1800 – 1920*. Jan Štenc 1922.
- WIRTH, Zdeněk: *Antonín Wiehl a česká renesance*. Jan Štenc 1921.
- WIRTH, Zdeněk: *Lidové a moderní umění*. In: Styl, 1910, r. 2, příloha Kronika.
- WITTLICH, Petr: *Secese ještě jednou. K otázce secesního stylu*. In: Umění a řemesla, 1981, č. 2.
- WITTLICH, Petr: *Secesní Prahou*. Karolinum 2005.
- Z dopisů Jana Kotěry svému příteli Richardu Gombrichovi ve Vídni*. In: Stavitel, 1924, č. 5.
- ZIMMERMAN, Claire: *Mies van der Rohe 1886 – 1969. Struktura prostoru*. Slovart 2007.
- <https://www.umprum.cz/web/cs/skola>

Jednotlivé peněžní ústavy – dějiny institucí i architektura jejich sídel:

- 60 let činnosti vzájemné pojišťovny Praha a výroční zpráva za správní rok 1928*. Praha 1928.
- Banka Slavia*. In: Český svět, 1905, r. 1, č. 6.

Budova hypoteční banky království českého. In: Světozor, 1892, r. 26, č. 1.

Budova první české všeob. zajišťovací banky v Praze. In: Architektonický obzor, 1903, r. 2, č. 12.

Budova Zemské banky království českého v Praze. Zemská banka, Praha 1900.

Café Corso. In: Der Architekt, 1898/4.

ČECH, Petr: *První česká vzájemná pojišťovna (zal. r. 1827). V upomínku stého výročí.* Praha 1928.

Činnost Klubu Za starou Prahu v roce 1922. In: Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, 1923, r. 9, č. 3 – 4.

Dekoratívni sochy na budově První české všeobecné zajišťovací banky na Riegerově nábřeží v Praze II. In: Architektonický obzor, 1906, r. 5, č. 7.

Dům U císařských. In: Světozor, 1895, r. 29, č. 2.

DVOŘÁK, Vilém: *Palác pojišťovny Riunione Adriatica di Sicurtá.* In: Styl, 1921 – 1922, r. 2.

FILIP, Jiří: *Legiobanka. Architektura, lidé, příběhy.* Titanic 2015.

FRAGNER, Jaroslav: *Nový dům pojišťovny Merkur.* In: Stavba, 1936 – 1937, r. 13.

JANSKÝ, Emanuel: *Malé dějiny První české vzájemné pojišťovny (zal. r. 1827) v Praze, 1827 – 1946.* Praha 1946.

KOULA, Jan E.: *Eskomptní banka v Praze.* In: Stavba, 1928 – 1929, r. 7.

KOZÁK, Bohumír: *Dům pojišťovny Assicurazioni Generali.* In: Stavba, 1937 – 1938, r. 14.

Legiobanka. In: Časopis československých architektů, 1923, r. 22.

LUKEŠ, Zdeněk: *Pražské peněžní ústavy.* In: Umění a řemesla, 1992, r. 1, č. 4.

LUKEŠ, Zdeněk: *Šupichovy domy a pasáž Rokoko.* Nakladatelství Rokoko 2015.

Lumír, 1858, r. VIII., č. 30.

MARSCHNER, Robert: *Čtvrtstoletí úrazového pojištění dělnického. Zpráva o rozvoji úrazové pojišťovny dělnické pro Království české v Praze v době od 1. listopadu 1889 do 31. října 1914.* Praha 1915.

Městská spořitelna v Bratislavě. In: Slovenský staviteľ, 1932, r. 2.

Myslbekovy sochy pro Českou spořitelnu. In: Světozor, 1897, r. 32, č. 4.

Náčrty obchodního domu pro První českou všeobecnou akciovou společnost pro pojišťování na život v Praze II. In: Architektonický obzor, 1912, r. 11, č. 4.

Národní listy, 1885, r. 25, č. 55.

Národní listy, 1894, r. 34, č. 242.

Národní listy, 1896, r. 36, č. 170.

Naše novostavba. In: Bankovní zprávy České banky v Praze, 1913, r. 5, č. 7 a 1915, r. 7, č. 2.

Nová budova Hypoteční banky království českého. In: Zlatá Praha, 1890, r. VII., č. 4.

Nová budova Městské spořitelny pražské. Praha 1894.

Nová budova pojišťovací společnosti Assicurazioni Generali v Praze. In: Zlatá Praha, 1895, r. 12, č. 20.

O projektu budovy České eskomptní banky v Praze u Prašné brány. In: Styl, 1928 – 1929, r. 9.

Palác České eskomptní banky vedle Prašné brány v Praze. In: Styl, 1928 – 1929, r. 9.

Palác Pražské úvěrní banky v Praze. In: Architektonický obzor, 1902, r. 1, č. 12.

Palác Živnostenské banky v Praze. In: Architektonický obzor, 1905, r. 4, č. 1.

Plastická výzdoba na průčelí nové budovy pojišťovací společnosti Assicurazioni Generali v Praze. In: Zlatá Praha, 1897, r. 14, č. 4.

Požadavky na uspořádání budoucího bankovního domu. Archivní fond Banky Československých legií v Archivu České národní banky.

ROSENBERG, Evžen: *Palác Životní pojišťovny Fénix v Praze.* In: Stavitel, 1929, r. 10.

Styl, 1908 - 1909, r. 1.

ŠTECH, Václav: *Banka Slavia 1869 – 1919.* Praha 1919.

Tympanon banky Slavia. In: Zlatá Praha, 1902, r. 19, č. 12.

Úrazová pojišťovna dělnická pro Království české v Praze, její význam a důležitost. Nákladem Českého volebního sboru pro Úrazovou pojišťovnu dělnickou v Praze. Praha 1896.

Užší soutěž na českou eskomptní banku v Praze na Příkopech. In: Architekt SIA, 1928, r. 28.

Užší soutěž na novostavbu Živnostenské banky v Praze. In: Architekt SIA, 1928, r. 28.

Užší soutěž na novostavbu Živnostenské banky v Praze. In: Styl, 1928 – 1929, r. 9.

Všeobecná záložna v Praze. In: Zprávy Spolku architektů a inženýrů v Království českém, 1900, r. 34.

Z českých bank II. In: Český svět, 1904, r. 1, č. 3.

Z nové budovy Hypoteční banky. In: Zlatá Praha, 1891, r. VIII., č. 7.

Z nového paláce Prvního českého c.k. privil. ústavu ke vzáj. poj. proti škodám z ohně a krupobití v Praze. In: Český svět, 1909, r. 5, č. 36.

Zemská banka Království českého. In: Český svět, 1904, r. 1, č. 2.

Zpráva o valné hromadě, In: Listy cukrovarnické, 1911, r. 19, č. 15.

Zprávy a poznámky. In: Volné směry, 1900, r. 4, č. 4.

ŽÁK, Jan: *K soutěži na novostavbu paláce Živnostenské banky v Praze.* In: Styl, 1928 – 1929, r. 9.

ŽÁKAVEC, František: *Gočár a Janák.* In: Národní listy, 1923, r. 63, č. 37.

ŽENÍŠEK, Bedřich: *Vznik a vývoj Hypoteční banky království českého.* Praha 1915.

Živnostenská banka v Praze. 1869 – 1918. Unie, Praha 1918.

<http://budapestglocal.blogspot.cz/2011/11/art-nouveau-wonders-in-budapest-9.html>

<http://www.allardpiersonmuseum.nl/over-het-museum/het-gebouw/gebouw.html>

<http://www.bankaustria.at/ueber-uns-das-unternehmen-bank-austria-geschichte-gruendungsjahre-creditanstalt.jsp>

<http://www.bankofengland.co.uk/about/Pages/history/buildings.aspx>

<http://www.carbonaio.it/immagini%20trieste%20-%20citt%E0%2010.htm>

<http://www.lloydsbankinggroup.com/Our-Group/our-heritage/our-history/tsb/sheffield-savings-bank/>

<http://www.riksbank.se/en/The-Riksbank/The-building/>

<http://www.theroyalexchange.co.uk/heritage/>

http://www.vanwageningen.net/picture/277-20010901_20_bank_austria_am_hof_vienna_austria

<https://danieledemarco.com/2014/01/23/palazzo-della-ras/>

<https://de.wikipedia.org/wiki/Creditanstalt-Bankverein>
https://de.wikipedia.org/wiki/Ehemalige_Bank_für_Handel_und_Industrie
[https://de.wikipedia.org/wiki/Victoria_\(Versicherungskonzern\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Victoria_(Versicherungskonzern))
<https://en.wikipedia.org/wiki/Disconto-Gesellschaft>
https://sk.wikipedia.org/wiki/Emil_Bellu%C5%A1
https://sl.wikipedia.org/wiki/Mestna_hranilnica_ljubljanska
<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/de/6/60/Tirolersparkasse.jpg>
https://www.allianz.com/en/about_us/who_we_are/history/
<https://www.bancaditalia.it/chi-siamo/storia/index.html?com.dotmarketing.htmlpage.language=1>
<https://www.db.com/company/en/media/Deutsche-Bank-History--Chronicle-from-1870-until-today.pdf>
<https://www.donauversicherung.at/donau-versicherung/das-unternehmen/geschichte/>
<https://www.lonelyplanet.com/hungary/budapest/attractions/torok-bank-house/a/point-sig/1178253/359522>
<https://www.oenb.at/en/About-Us/History/1818-1878.html>
<http://www.habsburger.net/en/chapter/palace-money-where-does-all-money-come>
<https://www.societegenerale.com/en/about-us/our-identity/150-years-of-history/innovation-spirit/the-bank-and-art-nouveau>
https://www.wien.gv.at/wiki/index.php?title=Erste_Bank_der_oesterreichischen_Sparkassen_AG

Seznam vyobrazení:

Česká spořitelna (1858 – 1861 a 1894 - 1896), s. 33. [Pozůstalost v Archivu Národního technického muzea, oddělení architektury a stavitelství (dále jen AA NTM), fond 55, 20090519/03.]

Zemská banka Království českého (1894 – 1896), s. 38. [AA NTM, fond 144, 20050110/08.]

Assicurazioni Generali (1895 – 1896), s. 42. [Nová budova pojišťovací společnosti Assicurazioni Generali v Praze. In: Zlatá Praha, 1895, r. 12, č. 20, s. 237.]

Lidová banka (1899 - 1900), s. 58. [AA NTM, fond 21, 20070603/01.]

Pojišťovna Koruna (1912 – 1914), s. 68. [Palác pojišťovny „Koruna“ v Praze. In: WEGER, S., HYAN, J.: *V. Nekvasil. 1868 – 1928*. Praha 1928.]

Banka československých legií (1922 – 1923), s. 79. [AA NTM, fond 14, 20041108/01.]

Živnostenská banka pro Čechy a Moravu (1929 – 1941), s. 87. [ŽÁK, Jan: *K soutěži na novostavbu paláce Živnostenské banky v Praze*. In: Styl, 1928 – 1929, r. 9, s. 118.]

Pojišťovna Phoenix (1928 – 1930), s. 95. [AA NTM, fond 14, 20110324/06.]